

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ PROGRAMI

KÂŞİFÎ'NİN

GAZÂNÂME-İ RÛM

Adlı Farsça Eseri ve Türkçe'ye Tercüme ve Tahlili

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:
M. Ebrahim M. ESMAİL
(20036140)

DANIŞMAN:
Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN

İSTANBUL-2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII
BÖLÜM 1: TAHLİL.....	1
1.1.-Eseri.....	2
1.2.-Kâşif'nin Hayatı.....	4
1.3.-Eserin Adı.....	5
1.4.-Telif Tarihi.....	5
1.5.-Telif Sebebi.....	5
1.6.-Kaynakları.....	6
1.7.-Muhtevâsı.....	6
BÖLÜM 2: TERCÜME.....	8
2.1.-Gazanâme-i Rûm.....	9
2.2.-Nebî Aleyhisselâma Na't.....	10
2.3.-Sultanu'l-A'zam ve Hakanu'l-Mu'azzam Sultan Mehmed Gâzî'nin Medhi..	10
2.4.-Allah-ü Te'âlâya Münâcât.....	12
2.5.-Kitabı Telif Sebebi.....	12
2.6.-Sultan Mehmed Gâzî'nin “Hallede Hilafetühû ve Ebbede Devletühû” Doğumu.07.....	14
2.7.-Sultan Murad Han'ın Sultan Mehmed Gâzî'yi Tahta Çıkartması.....	16
2.8.-Habercinin, Kâfirlerin Burç Kalesi, Şamlu ve Bervadin'i Aldığı Haberini Getirmesi.....	19
2.9.-Sultan Mehmed Hân'ın Babasını Çağırması ve Büyük Bir Ordu ile Gazâya Göndermesi.....	19
2.10.-Üçüncü Gün Savaşların Devamı ve Kâfir Ordusunun Yenilgisi.....	22
2.11.-Venedik Kralının; Kralın Ölüm Haberini Duyması ve Gemiye Binip Kaçması.....	24

2.12.-Habercinin Gelmesi ve Hocacık Kâfirlerinin Geldiği ve Müslümanları Harab Ettiği Haberini Getirmesi.....	25
2.13.-Sultan Mehmed Gâzî ve Sultan Murad Han'ın Hocacık Hisar Savaşına Gitmesi.....	25
2.14.-Sultan Mehmed Han'ın İlk Def'a Hocacık Hisar'da Harb Etmesi.....	27
2.15.-Sultan Mehmed'in Haberi Gizli Tutması ve Kal'ayı Aldıktan Sonra Kral'a Karşı Savaşa Gitmesi.....	28
2.16.-Sultan Mehmed'in II. Kral ve Yanko ve Emirleri ve Kafirlerle Harp Etmesi.....	29
2.17.-Sultan Mehmed Gâzinin Kendi Ordusuyla Sultan Murad Han'ı Savaşa Göndermesi.....	32
2.18.-Sultan'ın, Kral ve Yanko Savaşına Gitmesi ve Varna'da Karşılaşması.....	33
2.19.-Sultan Murad ve Kral'ın Öncü Birliklerinin İlk Def'a Harb Etmesi.....	35
2.20.-Sultan Murad'ın Yanko ve Kral ile Harbi.....	36
2.21.-Varna'da İkinci Gün Savaşı.....	39
2.22.-Kesintisiz Devam Eden İkinci Gün Savaşı.....	39
2.23.-Han Mehmed'in Üç Gece-Gündüz Muttasılan Kâfirlerle Harb Etmesi ve Üçüncü Gün Zafer Bulması.....	41
2.24.-Sultan Dâme Devletühü İçin Sultan Murad'ın Düğün Yapması.....	43
3.-SONUÇ.....	44
4.-EKLER: Teze Kaynak Olan Eserin Farsça Orijinal Metni.....	45
5.-KAYNAKLAR.....	91
6.-ÖZGEÇMİŞ.....	92

ÖNSÖZ

Gerçek manada Osmanlı tarih yazıcılığının efsâne tarzından çıkarak ilmî çalışmalar hâlini alması II. Murad Han'ın saltanatı devrinde başlar. Tevârih-i Âl-i Osman adı verilen eserlerde olaylar, yıl yıl ve sistematik bir şekilde kaydedilmeye başlanmıştır. Gerçekten Franz Babinger'in yapmış olduğu tespit doğrultusunda 1421-1451 yılları arasındaki olaylar, Tarihî Takvimler'de ve kroniklerde yılı yılına takip edilebilmektedir.

Dikkat edilecek olursa, ilk Osmanlı tarihçileri Ahmedî, Hamzavî, Dâ'î, Şükrullah ve diğerlerinin Osmanlı topraklarında neş'et etmedikleri, daha sonra Osmanlı sarayına intisap ettikleri görülmektedir. Bu dönemde başlayıp Fatih Sultan Mehmed Han zamanında daha da gelişen tarih yazıcılığı tarzı olarak Gazavâtnâmeler'in müstesna bir yeri vardır. Anadolu'da Selçuklu sultanlarının ve Türkmen beylerinin saraylarında Tarih-hânlar ve menakıbnâmeler okuyan halk şâirleri bulundurma geleneği Osmanlılarda da devam etmiştir. Gazavâtnâme formundaki tarihi eserlerin genellikle sultanın gururunu okşamak ve edebî zevkini tatmin etmek için yüksek sesle okunmak üzere yazıldıkları görülmektedir. Zamanla, sarayın ve yüksek sınıfın ilgilenmeye başlamasıyla, yüksek bir edebî üslupla ve ekseri Farsça olarak, fevkalâde ince bir zevk ürünü Gazavâtnâme türleri ortaya çıkmıştır. Şehnâme umûmî adıyla nitelenen bu edebî türün, II. Mehmed döneminde gelişme kaydettiği anlaşılmaktadır.

O dönemde birçok İranlı şâirin, Osmanlı başkentine akın ettiği, hem Osmanlı yazarları, hem de İranlı şâirlerle, sultanın himayesi ve lutfunu elde etmek için kıyasıya bir rekabet içerisinde oldukları bilinmektedir. Bu cümleden olarak Kâşifî, Hamidî, Mu'âlî ve Şehdî örnek gösterilebilir.

Bu çalışmada, yukarıda bahsi geçen süreç içerisinde Kâşifî tarafından yazılmış ve üzerinde hiçbir çalışma yapılmamış olan manzûm **Gazânâme-i Rûm**, tarafımdan tercüme edilerek tahlîle çalışılacaktır. Çalışmamda, manzûm eseri tercüme ederken, her kelimenin manasını kaybetmemesine, cümleleri mümkün

mertebede orijinal manaları ile Türkçe'ye çevirmeye gayret edilmiştir. Takdir edilir ki, şiirin bir dilden diğer bir dile çevirilmesi çok zor ve uzun bir çalışma gerektirmektedir. Eserde, bu durumdan hâsıl olan eksiklikler varsa araştırmacıların beni mazur görmelerini arz ederim. Ayrıca, çalıştığım eserde, tarih düşürme tekniği de kullanılmıştır. Eserin orijinalliğini muhafaza için, tarih düşürmek için kullanılmış beyitleri de Farsça olarak bıraktım.

Çalışmada, önce Kâşifî'nin hayatı hakkında mümkün mertebe bilgi verilmeye çalışılmıştır. Ardından, eserin adı, te'lif tarihi ve sebebi, kaynakları, tesirleri, muhtevası, nüshaları, tarihçiliği ve üslûbu ve kaynak değeri hakkında sırasıyla bilgiler aktarılıp bir sonuca varılacaktır. Bilgilerin karşılaştırılabilmesi için, orijinal metin de çalışmanın sonuna eklenmiştir. Çalışmalarında her türlü yardımlarını esirgemeyen, danışman hocam sayın Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN'a desteklerinden dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

KISALTMALAR

A.g.e.	adı geçen eser
a.g.k.	adı geçen kitap
a.g.m.	adı geçen makale
bkz.	Bakınız
c.	cilt
haz.	hazırlayan
İst.	İstanbul
s.	sayfa
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	Tarihsiz
TTK.	Türk Tarih Kurumu
Üniv.	Üniversitesi
vd.	ve devamı
vdg.	ve diğeri
Yay.	Yayını

ÖZET

Klasik dönem Osmanlı tarih yazıcılığında önemli yer tutan Gazavâtnâme veya Gazanâme'ler, ekseri tarihçiler tarafından istifade edilmiştir. Şehnâme genel adıyla nitelenen bu tür II. Mehmed döneminde gelişme kaydederek saray tarihçiliği şeklini almıştır.

Bu çalışma, 1456 civarında İranlı bir şair olan Kâşifî tarafından kaleme alınmış ve II. Murad ile II. Mehmed'in savaşlarını öven ve tebcîl eden Gazanâme-i Rûm adlı Farsça manzum eseri üzerinedir. Eser, Türkçeye nesir olarak tercüme edilip yazarın hayatı, eseri, telif tarihi ve sebebi ile kaynaklarına dair bilgiler verilecektir. Karşılaştırma yapılabilmesi için Farsça metnin orijinali de çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Eser, 1444 Varna ve 1448 Kosova savaşları hakkında bilgiler aktarmanın yanı sıra, dönemin Osmanlı ateşli silahları hakkında da önemli ölçüde bilgi vermektedir. Çalışmadaki bir diğer önemli husus da, örneğine Büyük Selçuklu Devletinde rastlanılan bir nevi kollektif şeflik sisteminin "baba-oğul birlikte yönetimi" şeklinde Osmanlılarda da cereyan ettiği. II. Mehmed Osmanlı tahtında padişah olarak bulunurken, genişçe salâhiyeti ve "Sultan" lakabıyla II. Murad'ın faaliyetlerini görmekteyiz.

SUMMARY

Gazavâtnâme and Gazanâmes, which constituted a very significant place in the historiography of the Ottoman classical age, have been widely utilized especially by the historians. This literary art, called Şehnâme in general, improved considerably during the reign of Mehmed II and, thus, took the form of historiography of the palace.

This study constitutes a translation and analysis of Gazanâme-i Rûm, a poetry work in Persian mainly praising and glorifying the wars of Mehmed II the Conqueror (Mehmet the II) and Murad II, written in (around) 1456 by Kâşifî, an Iranian poet. I translated the study into Turkish as prose and provided information on the author's life, this work, the date and the reason of its compilation, and the sources of the author. In order to allow for comparison, a copy of the original text in Persian is added to the end of this study.

The work provides valuable information regarding the Varna Battle in 1444 and the Kosovo Battle in 1448 as well as the Ottoman firearms of the time. Another important point in the study is that we can infer from it that a kind of collective leadership system, which had been witnessed in the Seljuki State, took place in the Ottomans as well. While Mehmet II occupied the Ottoman throne, we see the activities of Murat II with the title of sultan and a wide range of authority.

BÖLÜM 1: TAHLİL

1.1.-Eseri

Gazavâtnâme veya Gazanâme'ler, klasik dönem Osmanlı tarih yazıcılığında önemli yer tutmaktadırlar. Osmanlı tarih yazıcılarının bazıları, eserlerinde, çoğu defa Gazanâme'lerden istifade etmişlerdir. Ahmedî'nin Türkçe Dâsitân'ı bunların ilk örneği olarak kabul edilir. Şehnâme umûmî adıyla nitelenen bu edebî türün II. Mehmed döneminde gelişme kaydettiği anlaşılıyor. Konuyla alakalı olarak Latîfî'nin Tezkire'sinde şu bilgiler yer almaktadır. " Şâ'irlerden otuz kişi, O'nun maaş ve ulûfesiyle geçinirmiş. Bunların bir kısmı tarihlerini nazm eder, bir kısmı da kıt'a ve kasideleriyle O'nu överlermiş."¹ Kâşifî'nin de bu zümreye dâhil olabileceğini söyleyebiliriz.

Şehnâme yazıcılığının, XV. Yüzyılın ortalarında, saray tarihçiliğinin ilk türü olarak tesis edildiği biliniyor. Zamanın sultanının kahramanlıklarını edebî düzen içerisinde medh ve tebcîl etmek vazifesinin yanı sıra, Osmanlı Hanedanının umûmî tarihini yazdıkları da bilinmektedir. Böylece, kendi zamanlarıyla alâkalı olarak, birinci elden bilgilere dayanan orijinal eserler üretilmekteydi. Diğer taraftan, menâkıbnâme geleneğine bağlı olarak da, Gazavâtnâme'ler de yazılmaya devam etmiştir.

Şehnâme türü, takip eden yüzyıllarda da, hattatlık, minyatür ve süslemede sanat değeri yüksek olan pek çok eserle varlığını devam ettirmiştir.

Bu çalışma, 1456 civârında İranlı bir şâir olan Kâşifî'nin telif ettiği, Fatih'in gazâlarını medh ve tebcîl eden Gazânâme-i Rûm'u üzerinedir². Çalışmaya esas aldığı nüsha İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi Farsça El Yazmalar Bölümü'nde F-1388 numara ile kayıtlıdır. Hemen belirtmeliyim ki, bu nüsha yanlışlıkla Tevârih-i Âl-i Osman olarak kayıtlıdır. Halil İnalçık Bey'in "...Sultana

¹ Mustafa İSEN (Haz.), **Latîfî Tezkiresi**, s. 71.

² Kâşifî, 1444 Varna ve 1448 Kosova Savaşlarında II. Murad'ı kumandan olarak görmekte ve asıl padişâhın II. Mehmed olduğunu kabul etmektedir.

ithaf edilen bu eser, tarihî bir kaynak olarak, oldukça fazla orijinal bilgi ihtivâ eder"³ diye bahsettiği nüsha ile aynı mıdır, başka nüshaları da var mıdır bilemiyorum. Kanaatimce eserin yegâne nüshası budur.

Eserde, kaçır sayfa oldukları anlaşılammakla beraber, olayların akışına bakılarak, iki ayrı yerde kopukluk olduğu tespit edilmiştir. Birincisi [29b] varağı ile [30a] arasında olup bir diğeri ise [37b] varağı ile [38a] arasındadır. Fakat, nüsha üzerindeki sayfa numaraları sırayı düzgün olarak takip etmektedir. Bu durum, nüshanın sayfa numaralarının sonradan tertip edildiği kanaatini oluşturmaktadır. Eserin sonunda, sonradan ilave edildiği anlaşılan biri Arapça, Bahadır han mahlaslı Sultan Ahmed adına yazılmış bir dua ile, Muhammed aleyhisselamı metheden bir Farsça şiir yer almaktadır. Arapça dua metninin yan sayfasında bir temellük mührü, Farsça şiirin yanında ise "Sahibühu ve malikühu Musa" yazısı göze çarpmaktadır. Agâh Sırrı Levend'in Gazavât-nâmeler üzerine yapmış olduğu çalışmada⁴ Kâşifi ve eserine değinilmemiştir.

---

³- Halil İNALCIK, "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu" , **Söğüt'ten İstanbul'a**, s. 111.; Abdülkadir ÖZCAN, "Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü" , **Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s.58.

⁴-Agâh Sırrı LEVEND; **Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi**.

1.2.-Kâşifi'nin Hayatı

Hangi şehirde doğduğu ve asıl adının ne olduğu bilinmemekle beraber, İran asıllı olduğunu sarahatle söylemek mümkündür. Eserinin çeşitli yerlerinde sadece mahlasını verir. Eserinden yola çıkarak elde edilen bilgilere göre, Firdevsî'ye çok benzer bir üslup sahibi oluşu ve Farsça'yı çok maharetle kullanmış olması bu bilgiyi doğrular niteliktedir.

Muhtemelen önce Arap ülkelerine gitmiş, kendi anlattığına göre oradaki inkılâbdan dolayı da çok sıkıntılı bir yolculuk sonrasında İstanbul'a gelmiştir. Buraya yerleştikten sonra halk içerisinde nükteler, şiirler söyleyerek bir nevi meddâhlık yapmıştır. Kendi ifadesiyle, "en iyi nüktedânları bile geçerek" herkeste hayranlık uyandırmış, halk arasında meşhur olmuştur. Fakat, memleketinde başına musallat olan geçim sıkıntısı, burada da peşini bırakmamış, sıkıntılı günler geçiren şâir, tesadüf eseri Ahmed Ebü'l-fazl bin Veliyüddin ile tanışmıştır. Bu şahısın, Sultan II. Murad ve Fatih devirlerinde kazaskerlik yapmış olan Bursalı Veliyüddin oğlu Ahmed Paşa olduğundan şüphe yoktur.⁵ Kâşifi, Ahmed Paşa'nın tavsiyesi üzerine Vezir Mehmed Paşa'ya gider. Onun vasıtasıyla Padişâh ile tanışma fırsatını bulmuştur. Böylelikle Padişâh'ın lutfuna mazhar olmuş, geçim sıkıntısından kurtulduğu gibi, epey de varlık sahibi olmuştur. Yazdıklarından anlaşıldığına göre, uzun süre Padişâh'ın yanında kalmış, sarayda görev yapmıştır. Vefat tarihi hakkında bir bilgi yoktur.

---

⁵-Günay KUT; "Ahmed Paşa, Bursalı", **İslam Ansiklopedisi**, s. 112.

1.3.-Eserin Adı

Eserin kapağına Gazanâme-i Rûmî ve Tevârih-i Âl-i Osman ibareleri olmasına rağmen eserin içerisinde Gazanâme-i Rûm şeklinde zikredilir. Nitekim Veliyüddin oğlu Ahmed Paşa'nın ağzından da bu şekilde bahsedilmektedir⁶.

1.4.-Telif Tarihi

Bursalı Ahmed Paşa'nın, kendisini bizzat Padişâh'a takdîm etmeyip de, Vezir Mehmed'e gitmesini tavsiye etmesi ilginçtir. Çünkü, Ahmed Paşa, II. Mehmed'in gölgesi gibi hep sarayda olup sözü dinlenen birisiydi. Bu durum, belki de, Kâşifî'nin Padişâh ile tanışmasının Ahmed Paşa'nın tevkîfinden sonra gerçekleştiği şeklinde açıklanabilir. Ayrıca, Varna savaşına katılmış ve olayları bizzat görmüş-yaşamış bir zâtın müellife bazı bilgiler nakletmesi, telif tarihi hakkında bazı ipuçları vermektedir. Çalışmalarımın, Halil İncalcık'ın "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu"⁷ adlı çalışmasında tespit ettiği gibi, Kâşifî, eserini 1456 civârında yazmış olabileceği sonucu çıkmaktadır.

1.5.-Telif Sebebi

Kâşifî, geçim sıkıntısından ailesi ve ülkesini terkle İstanbul'a geldiğini söylemektedir. Muhtemelen, Padişâh'ın ilim ehline verdiği önemi ve varlığı duymuş olacak ki, bu ümit ile yola çıkarak şâirliği, nüktedânlığı ve yazıcılıktaki maharetini Padişâha arzla kendini kanıtlamış ve saraya dahil edilmiştir. Ayrıca, şiir yazmaya çok

⁶-KÂŞİFÎ, *Gazanâme-i Rûm*, İst. Üniv. Nadir Eserler Kütüphanesi No: F 1388, s. 6.

⁷-Bkz. (3), İNALCIK, s. 111.

hevesli biri olduğunu da eserinde bahsetmiştir. Gazanâme-i Rûm'u muhtemelen Bursalı Veliyüddin-oğlu Ahmed Paşa'nın teşvikiyle yazmış olmalıdır.⁸

1.6.-Kaynakları

Müellif kaynaklarının adını vermez, sadece "elde ettiğim bilgiler" şeklinde⁹ onlara işaret eder. Bu arada sözlü nakilleri de değerlendirir¹⁰. Eserinden anlaşıldığına göre, anlatmak istediği bir olayı, o olayı gören, yaşayan ya da duyan birisinden nakleder¹¹. Bu arada Şemseddin adında bilgili birinden nakillerde bulunur¹². Bazen naklettiği olayın kimden aldığını şahıs ismi belirterek, sıklıkla da "bilgili bir zat" şekliyle yetinir. Yazılı kaynaklarından bahsetmez.

1.7.-Muhtevâsı

Allah'a uzun bir hamd ü senâ ile Resûlüne güzel bir na't ve dönemin padişâhı Fatih Sultan Mehmed'e övgüyle başlayan eser, Allah'a münacât ile devam eder ve II. Mehmed'in doğumu hakkında bilgiler verir. Bu arada Şehzâdenin Yıldırım Bayezid'e benzediğini ve münecimin geleceği hakkında iyi şeyler söylediğini nakleder. Kısaca eğitiminden de bahsettikten sonra yine güvenilir birinden nakil ile ilk cülûsundan söz eder. Ardından Varna savaşı için babası Sultan Murad'ı çağırmasını, savaşın safhalarını yine birinden nakleder. Bu arada Firdevsî'den bazı alıntılar yapar. Daha sonra babasıyla çıktığı seferlerden, bu arada 1448 Kosova savaşından söz eder. İfadelerden II. Mehmed'in sürekli Padişâh olduğu veya Büyük Selçuklu Devletinde örneğine rastlanılan kolektif ortaklığa benzer, baba-oğul birlikte padişâhlık yaptığı anlaşılmaktadır.

1444 Varna ve 1448 Kosova savaşları anlatılırken takdim-tehir yapılmış ve s. 25'ten itibaren Varna savaşına tekrar dönülmüştür. Yine, Hızır adında birinden

⁸ - Bkz. (6), KÂŞİFÎ, s. 6.

⁹Bkz. (6), KÂŞİFÎ, s. 10.

¹⁰A.g.e., s. 11.

¹¹Yazar eserinin kaynakları hakkında "her kapıdan hikaye araştırmam ve her kapıdan hikayeler anlatmam için hayat bana kalem ve kağıt verdi" şeklinde bilgi vermektedir. A.g.e., s. 6.

¹²Ag.e., s. 30.

ve meçhul bir diğ erinden nakillerde bulunmuş, Karaca Bey'in kahramanlıklarından söz etmiştir. Anadolu beylerbeyi olan Karaca Bey ve Dayı Karaca Bey'i birbirinden ayırt etmeksizin kahramanlıklarından söz etmiştir. Gazanâme-i Rûm âniden Sultan Mehmed'in düğ ünüyle son bulmuştur. Eserde son söz ve ferağ at kaydının bulunmaması yarım kalmış olduğunu veya devam edilmiş, fakat sonraki kısımlarının bize ulaşmamış olduğu kanaatini vermektedir.

Eserde, Varna savaşı ve Kosova savaşlarında her iki tarafın savaş taktikleri ve kullandıkları malzeme ile ilgili önemli bilgilerin yanı sıra, Osmanlıların ateşli silahları hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Anonim Gazavâtname-i Sultan Murad b. Mehmed Han ile içeriğ inin karşılaştırılmasından şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Her iki eserin müellifleri yekdiğ erinden her hangi bir alıntı veya nakilde bulunmamış,
- Adı geçen Anonim gazavât-nâme'de olaylar teferruatlı ve bütün ince ayrıntılarıyla anlatılırken bu nüshada olaylar genişçe yer almaz.
- Gazanâme-i Rûm'da Varna ve Kosova savaşlarına değ inilirken, Anonim Gazavât-nâme buna ilaveten Karamanoğ ulları seferlerine de değ inir.

BÖLÜM 2: TERCÜME

2.1.-Gazanâme-i Rûm

[1b] Bir olan ve insana ‘akıl bahşeden Allah’ın adıyla ki, lutfuyla insanın ufkunu aydınlatandır. O Allah ki, zâhir ve bâtınımızda iman nûruyla bir mum yakarak bizi aydınlatıyor. O Allah ki, sırlarla dolu temiz cânları birer avuç toprağa bahşetmiştir. O Allah ki, kâinâtı her sabah sevgiyle aydınlatmaktadır. Kudretiyle yaratmış olduğu yer üzerinde, insanlara âsâyîş bahşetmiştir. O Allah ki, şüphesiz lutfuyla Adem’i hayât ‘âlemine göndermiştir. O Allah ki, altın tâcı bahşederek çok şeyden değerli olan “Hilâfet”i inananlara bahşetmiştir. Süleyman, ‘adalet ve din ülkesinde, tâc ve yüzüğünü O’ndan bulmuştur. O Allah ki sihir ve belâların def’i için Mûsâ’ya ilim ve ‘asâ gönderdi. [2a] O Allah ki, yardıma ihtiyâcı olmadan Meryem oğlu İsâ’ya Husûsî cân bahşetmiştir. O Allah ki, dinini yaymak üzere Ahmed Peygamber’i göndermiştir. Âyetler, deliller ve ilm ü ‘amel ile cehâlet ve sapkınlık kanûnunu yok etmiştir. O Allah ki, her mü’mini savaştta, Yahûdî ve Freng’e galip getirir.

Kerîm olan Allah’ın hükmüyle imânın yolu sağlam, küfrün yolu kapalıdır. Hıristiyan ve Yahûdi Kavimleri hakkında Cenâb-ı Hak’tan kesin âyetler nâzil oldu. O Allah ki, gece karanlığının ardından aydınlık sabahı getirir. Gaybın sırlarını O’ndan başka bilen yoktur, şefkatli ve ayıpları örtendir. Bütün mahlukların rızık ve geçimini O sağlar. Bütün canlılar cihânda O’nun rızıkından nîmetlenir. Câhile öyle bir nîmet yetiştirir ki, o hâle bilgenin aklı aslâ eremez. Gaybı bilen yaratıcının kudretinden, dünyada hayât var olmuştur. Daha ne diyeyim bir olan Allah’ın hamdinde ki, rahîmdir, muhtâç değildir. [2b] Cihânın, cânından çıkardığı şu haykırışı hep duyurum: “Kadir ve hep var olan Subhân.” Allah’a hamdimden sonra Resulünün na‘tına geçiyorum.

2.2.-Nebî Aleyhisselâma Na't

Din ehline İslâm seddi bağlayan, Allah'a tapan kavmin birinci şâhı ki, cihân O'nunla vuslat kokusunu bulmuştur. Muhammed aleyhisselam ki, din bağının güldestesiydi. Yakîn, O'ndan buldu yüz çeşit süsü. Güzellikler O'ndan olduğu için, sen de o şahtan iste nefis temizliklerini. Gönül ve Hakk'ı görüp tanıyan gözü, kıyas üzre Allah O'na vermiştir. Kitab-ı Mübîn ve peygamberlik vahyi, dini yaysın diye O'na itâ edilmiştir.

Ne diyeyim Allah Nebisi'nin vasfında ki,
O öncü oldu bütün Enbiyâlara.

Büyüklerin katında O'ndan başka şâh yoktur. Ve otâğı da Cennet-i a'lâ'ya kurulmuştur. Tâhâ, Yâsin, Hâ-mîm ve Tâ-sîn'de methedilen, O'ndan başka pâk-din peygamber yakîn gözüyle Allah'ı görmemiştir. [3a] Geçtiği her yer O'nun geçmesiyle zîynet buldu. Kerrûbiyânı da geçerek öyle bir yere vardı ki, O pâk-din; yakîn gözüyle Hakk'ı gördü. Baktığı her yerde Hakk'ın nûrunu gördü. O pâk-din'in ashâbı ve evlâdına, hakkıyla, binlerce âferîn olsun. Dört halifesi ve teb'âsına cennetten selâm olsun.

Ey Kâşifi! Edeple onun eşiğini öp. Allah'ın hamdi ve Resulünün na'tından sonra din Padişâhının medhine başlıyorum.

2.3.-Sultanu'l-A'zam ve Hakanu'l-Mu'azzam Sultan Mehmed Gâzî'nin Medhi

Güneşin dünyayı aydınlattığı gibi toplulukları aydınlatan ve meclis sahibi, cihân-dâr yani cihân sahibi, Rûm iklimi Şehinşâhı Mehmed. Cihân O'ndan 'imâr bulmuştur. [3b] ecdâdının 'âdeti üzere, dünyayı süslemiştir. Zulüm ve küfrü imâna tebdil etmiştir. Adâleti ile Rûm tarafları ve her diyâr cennet gibi olmuştur. O'nun sayesinde cihân öyle bir asâyîş ve emniyete kavuşmuş ki, arslan ile geyik sırdaş

olmuştur. Dünyaya kerem ve ihsân kapısı açarak her tarafta yeni ‘imarethâneler yaptırmıştır. Keremiyle serdiği sofradan bütün dünya faydalanmıştır.

Sefere ‘azmettiğinde kâfirler memleketi alt-üst olurdu. Gazâ gününde atlılarından dünyanın havası değışirdi. İskender bu dünyadan göç ettiğinde, cihânı bu ‘âdil Padişâha emanet etmiştir. Nâmlı Padişâh nereye gittiyse, “fetih ve zafer” O’nunla dost idiler. Cihândaki Padişâhlar hep O’nun önünde eğilmişlerdir. Boş değildir o nâmlı. Nebî’nin dînini sağlamlaştırmıştır. Savaş günlerinde yaydan fırlattığı ok, hep hedefe isabet ederdi. **[4a]** Ondan sonra o şehriyâr, Frengî küffârından şehirler ve kal’alar alırdı. Alırdı Revân’ı, giderdi Engürüs’e. Yakardı ehl-i Mecûs’un kitaplarını. Batılı kâfirlerden harâç alır, doğu sâdâtına tâç ve taht verirdi. Yakaladıklarının kalplerini Mücevherlerle süsler gibi, imâna getirirdi. Nerede bulduysa put ve hâçları yakar, kırardı. Hâçların yerine, üzerinde her zaman bulunmak üzere minberler kurardı. Oralarda yüksek sesle Kurân okunurdu. Artık dünyayı adâletiyle süsler, nesli mübârek olan Süleymân sıfatlı. İmâna getirir bütün dünyayı. İslam O’nunla bulur Ahmed’in nizâmını. Ondan sonra, dünyayı alarak Mecûsî ‘âdetinin kökünü kazır. İskender sıfatlı keremli Padişâh, Cem’in (Cemşid) tahtına cülûs eder. Sarayda Şâh’ın yanına gece gündüz, nöbetle iki güzel gelir. Gece ay gibi, gündüzleri ise güneş gibidirler. Hicâpsız olarak Padişâh’ın yanında oturlardı. **[4b]** Padişâh’ın içmesi için iki altından kadeh getiriler. İçecekten etrafındakilere de epeyce ulaştırırlar.

Yâ Rabbî! O’nu in’âmın ve ihsânından dünyada ve âhirette istediğini ver. Yâ Rabbi! Doğru yolda gidenlerin hürmetine bu mübârek Padişâhın ömrünü, biri yüz, yüzü yüzbin yıl kıl.

Gel ey Kâşifi! Sevâbına,
Allah’ma şöyle hitâbeyle.

2.4.-Allah-ü Te'âlâya Münâcât

Sensin her şeyi yapan. Bütün isteklerin mercii de sensin. Her cânlıının esrârını bilen, bir avuç topraktan gören ve bilen insanları yarattın. Bahşettiğin nûrla her gönül seni görür. Zâtındaki sıfatlarınla, iyi ve kötü sırları bilensin. **[5a]** Cihânın zamîrindeki sırları bilen sensin. Cihândakilerin elinden tutan da sensin. Lutfunla bana merhamet eyle yâ Rabbi. İsyânlarımdan dolayı senden ‘özür dileyen bir gönlüm var. Gerçi, günâhkâr ve utançlıyım, sen lutfunla affeyle. Cihânın özrüne muhtâç değilsin, hangi ‘özürle geleyim huzûruna? Resul’un kavliyle, dergâh-ı ‘izzetinde hangi tâ‘atı kılalım ki, kabûl gele? Yolculuk ‘azâbından emin olmak için din yolunda hangi hizmeti yapmalıyım? Büyüklerin katına ancak, lütfünle bir yol gösterirsen varabilirim. Yâ Rabbî! Şâd olan gönüllerin hâtırına, sevdiklerinin hâtırına “Kâşifi”ye merhamet eyle. Lütfünün dışında bir sığınağım yok. İhsân sahibisin, bu mihnetlinin cânına merhamet eyle.

2.5.-Kitabın Telif Sebebi

Yıl, ayların en büyüğü dolunca “Hamel” ayına dönüş yaptı. Bu sebeple dünyâ, Cennet ‘âdeti gibi süslendi. **[5b]** Her dikenin yanında bir gül açtı, her tepeden bir çiçek baş gösterdi. Karıncalar yerden o kadar çıktı ki, ‘adetâ dağ gibi oldu. Yeryüzü yeşilliklerle, âdetâ yeşil elbise giyinmiş gibi oldu. Deste deste kırmızı ve sarı güllerle süslenen dünya, cenneti andırdı. Her tarafta, her bahçede bülbüller ötüşmeye başladı. Bahçelerdeki bülbüller sanki güle şöyle sesleniyordu: “ Ey gönül çelen! Sende vefâ ve sevgi kokusu var. Fakat, her ikisinin de bekası yok. Eğer bin yıl hayât bahçesinde kalabilseydin ne kadar güzel olurdu.”

O zamanlar çok maddî sıkıntıdaydım. Aile, yakınlarım ve vatanımdan ayrılmıştım. Arap memleketindeki inkılâbdan dolayı bin türlü ızdırâba katlanarak Rûm’a gelmiştim. Kostantinîyye’ye yerleştim. Şehirde, hâss ü ‘âmmin nezdinde meşhûr olmuşum. Burada, Resulullah’ı methedip, Padişâhı övmeye başladım. **[6a]**

Her mecliste bülbül gibi konuşmaya başladım. En iyi nüktedânları bile geçerek herkeste hayrânlık uyandırdım.

Gâyet fakir ve iflastan mihnetin elinde esir iken bir dost buldum ki, belâlar kilidime anahtar oldu. Dost edindiğim şahsın adı “Ahmed Ebu’l-Fazl bin Veliyyüddin” idi. Zamanının tanınmış, ‘ilim ve hünerde herkesin baş tâcı konumunda birisiydi. Adı geçen bana bir gün: “Ey Kâşifi! ‘Âli cenâb olan Sultânın yanına gitmelisin. Senin gibi gönül ehillerin yeri O’nun yanındır. Öncelikle görüşleri i’tibârlı, çok bilge vezirin yanına gitmeni öneririm. Adı Mehmed’dır. Bu vezir Padişâh ile tanışmanı sağlar, gönlünü bütün gamlardan kurtarır. Padişâhın huzûruna vardığında hürmette kösür etme. ‘İlim ve hünerini göstererek ma’nâ hazînesinin kapısını cân ve başla açmaya çalış. [6b] Yüce Sultanın emriyle “Gazânâme-i Rûm”ü nazm edersin.”

Bütün bunları dostumdan duyunca, kendi kendime: “Galiba bana Hızır yol gösteriyor.” diye düşündüm.

Adı geçen dostumun yardımıyla harekete geçtim. Bundan sonra bütün işlerim iyiye gitti. Cihân Padişâhının yanına giderek kendimi takdîm ettim; hikâyemi anlattım. Tâç dağıtan Padişâh bana epey varlık verdi, öğüt ve nasihatleriyle beni eğitti. Hal-i hazırda herhangi bir eksikliğim olmadığı gibi, gönlüm rahat ve bahtım da açıktır.

Mevcut ‘ilmimle şi‘irler yazmaya hevesim var. Elhamdülillah, Padişâhın beni eğitmesiyle tab‘ım imân hazinesiyle doldu. Hayat bana, zamanımda cereyân eden hâdiseleri anlatmak için kağıt ve kalem verdi; her kapıdan hikaye araştırmam ve her kapıdan hikayeler anlatmam için.

[7a] Rûm ve Rus gâzîlerinin hikayesini anlatmak istiyorum. Ne uzun, ne de çok kısa olmamak üzere baştan sona şi‘ir şeklinde anlatacağım. İlk olarak, Rûm tahtına oturmuş olan Padişâhın başlangıcından bahsedeceğim. Elde etmiş olduğum bilgilerle,

eski olan haberleri yeniden aktarmış olacağım. Padişâhtan nâm, benden ise sözler cihânda yadigâr kalsın diye, Cihân Padişâhının yardımıyla bu hikâyeyi aktaracağım.

Gel ey Kaşifi! Cânımızı şâd eyle,
Baştan bu hikâyeyi âbâd eyle.

2.6.-Sultan Mehmed Gâzî'nin “Hallede Hilafetühû ve Ebbede Devletühû”

Doğumu

Bilgileri bakımından çok mu‘teber olan birisi şöyle nakletti: “Rûm memleketinde, Kayser’in tahtına oturmuş olan Padişâh, zamanının İskender’i gibiydi. Cihân sahibi Padişâh, hükmü altında olan yerlere ‘adâlet dağıtırdı.[7b] Kadîm zaman padişâhlarından Cemşîd ve Feridûn gibi iyi görüşlü ve kerem sahibiydi. Varlığı cihânın murâdıydı ve cihân ona Sultan Murad diye seslenirdi. Padişâhlar ve şehzâdelerin pek çoğu O’nun hizmetindeydi.

Bir gün, dünya görmüş bilge bir zât huzûruna geldi. Sultanın elini öptükten sonra, diz çökerek : “Sultanım! Allah sana fetih ve zafer bahçesinden bir gonca ihsân etti. Güzellikte emsâli görülmemiş bir oğul bahşetti. O’nu gören herkes, cediti Sultan Bayezid’e benzediğini söyler.”

Bu habere çok sevinen Sultan Murad, [8a] her taraftan ‘ilm-i nücûm konusunda bilgisi olan müneccimleri çağırdı. Müneccimlerden, yeni doğmuş şehzâdenin geleceğinden haber vermelerini istedi. Müneccimlikte çok bilgili ve alanında çok mu‘teber olan bir zât şu yorumu yaptı: “Sonu hayırlıdır inşaallah! Güneş Hamel Ayındadır. Merih ise, istenilen mevkide yer almış. Müşteri Yıldızı da Terâzî’de yerleşmiş durumda. Kova’da ise Zühre var. Zuhâl da ma’kûl bir burca gitmiş, Ay gibi Sevr’in hizâsında durmaktadır. Bütün bu haller, mevlûd hakkında şu durumu izah ediyor: Bu pâk-din şehzâde, Çin ile Bahter hudûduna kadar baştan sona

cihânı alacaktır. **[8b]** Adı, kadîm zaman Padişâhlarından Cem gibi büyüklerle anılacak, ecdâdı gibi bilge olacaktır.”¹³

Duyduklarına çok sevinen Sultan Murad, etrafındakilere altın paralar dağıttı. Çocuğunun pek çok özelliklere sahip olacağını anlayınca, her bakımdan tâm olsun diye Mehmed (Mehmed) ismini verdi.

Tevârih ‘ilminde kâmil bilgiye sâhip bir zât, şehzâdenin mevlûd tarihi hakkında şöyle söyledi:

بتاریخ مولود شه كفت این
محمد بنام است این سد دین¹⁴

Şanlı sultan, şehzâdenin bakıcıya teslim edilmesini istedi. Yaş olarak küçük fakat, ileride büyük insanlar olacak olan çocuklara bakan, akıllı bir bakıcıya verildi. Gönüllerin bahçesi gibi olan bu bakıcı, şehzâdeye kendi cismindeki rûhu gibi iyi baktı. Faydalı gıdâlarla besledi.

Böylece bir buçuk yıl geçtikten sonra Allah’ın verdiği dil ile konuşmaya başladı. Şehzâde, kelimeleri çok şîrîn konuşurdu.

[9a] Beşinci yılına adım attığında çok zekî birisi olmuştu. Artık iyiyi kötüden ayırt edebiliyordu. Sultan Murad, küçük Padişâhını öğretmene gönderdi. Bu öğretici çok bilge birisi ve zamanının önde gelen eğitimcilerindendi. Küçük yaştaki Sultan, üstâdı ne yazdıysa hepsini tâm okudu. Öyle ki ‘Arapça’da, hoca bir kelime söylemeyi bitirmeden, cümleyi tâm söylerdi. Eline kalem alıp yazı yazma zamanı geldiğinde, hocasının öğrettiğinden yüz kat daha güzel yazardı. Sülüs, Reyhân, Ta‘lîk ve Nesih hatlarını gayet iyi öğrendi. **[9b]** Tabi‘i yapısı ile ‘ilim yolunda epey mesâfe katetti. Ne zaman bir şi‘ir gördüğünde veya duyduğunda, daha güzel bir şi‘ir ile cevaplandırır. Şi‘ir konusunda o kadar iyiydi ki, bir şa‘ir ile karşılaştığında hemen

¹³ Saltanatın II. Mehmed’e devrinde müneccimlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁴ Doğum tarihi Ebced hesabıyla 1432 çıkmaktadır.

müşa'ereye başlardı. On yaşına vardığında, tıp, nücûm ve Me'ânî 'ilimlerinde âlimlerle sohbet edecek kadar ilerlemişti.

Akılın aydınlandığı zaman olan bulûğ çağına geldiğinde ise; kılıç, yay ve topuz kullanmakta epey mahâret sahibi olmuştu. Şehzâde o kadar güçlüydü ki, dünyayı yörüngesinden kaldırıp tekrâr yerine fırlatacak zannederdin. Kement atmakta da, isyâncıların boynuna halka atacak derecede iyiydi. Fırlattığı ok ve siper 'âdetâ taşı parçalarıydı. Attığı ok, gece karanlığında dahi, yüzüğün deliğinden geçerdı. İğnenin bezden geçtiği gibi de zırhtan geçerdı. **[10a]** Kılıç tuttuğu elinin kuvvetinden dolayı halk O'na Cihângîr demiştir. Kâfirlerle savaş anında, elinin kuvvetiyle vurduğu gürz, âdetâ Elburz Dağı'nın başını ve beynini parçalarıydı. Eğlenmek istediğinde, Çevgen oynardı. Devlet işlerini de adalet ile idâre ederdi.

Yıllarını her bakımdan olgunlaşmaya ve kemâle erişmeye verdi. Pek çok fazîleti kesbettikten sonra babasının yanına gitti. Sultan Murad, oğlunu devleti idâre edebilecek fazîletlere sâhip birisi olarak görünce çok sevindi. Yanında oturarak övgüler yağdırdı.

Buraya kadar yazdıktan sonra, asıl tarihi anlatmaya geçeceğim.

2.7.-Sultan Murad Han'ın Sultan Mehmed Gâzî'yi Tahta Çıkartması

Şimdiki anlatacaklarım, cihân görmüş bilgili bir zât tarafından bana nakledildi. Burada, dünyada Sultanın başından nelerin geçtiğinden bahsedilecektir.

[10b] Zamanın Sultanı Murad, her hangi bir sıkıntısı olmaksızın Padişâhlık tahtında oturuyordu. Bir gün, Sultanın câsûslarından biri saraya geldi. Sultanın önünde eğilip, du'a ve saygıdan sonra şöyle haber verdi: "Engürüs'ten (Macaristan) sayısızca kâfir ordusu Mü'minlerin memleketlerine saldırdı. Sayı bakımından o kadar çok ki, hiçbir çöle, vadiye ve dağlara sığmaz. Dünyanın bin türlü feryâdını çıkarmak üzere gelmişler. Kötülükte 'Âd ve Semûd gibidirler. Bu orduya, Allah'ın adını aslâ

anmayan iki kâfir öncülük etmektedir. Birinin adı Yanko¹⁵ olup kâfirlerin başıdır. Kötülükte Dakyanûs gibi olan diğerinin adı ise Kral'dır¹⁶. Ordûgâhının merkezinde lanetli 'Ad gibidir. **[11a]** Mü'minlerin vilâyetlerini almak için sayısızca ordu getirmiştir. Elbette, bu durumun tedbîrini en iyi bilen sensin Sultanım!"

Durumdan haberdâr olan sultan, derhal devlet ileri gelenlerini topladı. Gelen düşmanı nasıl def'edebileceği konusunda fikirler aldı. Birisinin, "Mehemmed'in gelen düşmana gâlip geleceği" fikrini Sultan Murad kabul gördü. O zât şöyle diyordu: "Gâlip ve mağlûb olacakları hesapladım. Bu kâfirlere Mehemed Bey'den başkasının gâlip gelemeyeceğini anladım. Ebced hesâbıyla tarafların isimlerini hesapladım. Misâl olarak Kral ismi yedi fazlaydı. Yanko'nunki de fazlaydı. Umarım başına gelecekler de fazladır. Mehemed Bey'in adından iki kaldı ki, gâlip geleceğini gösterir. **[11b]** Genelde geçerli olan şöyle bir şey vardır; azınlık çoğunluğa gâlip gelir. Özellikle de saldıran taraf çoğunluktaysa. Eğer her iki taraf da eşit ise, her iki tarafın gâlip gelmesi muhtemeldir. Bu şehzâdeden gayrиси kâfirlere gâlip gelmez."

Bunları duyan Sultan Murad, meclisi topladı. Mecliste, oğlu Mehemed'in elinden tutarak tahta çıkarttı. Cihâna, kendisine ita'at edilmesi konusunda çağrıda bulundu. 'Arap memleketlerinden Engürüs'e kadar hükmü altında bulunan bölgelere haber saldı. Şehirler ve hazînelerin anahtarları Sultan Mehemed'e teslim edildi. Vezirler de cihân şâhının, cihân sâhibi oluşunu gördüler. Çok kabiliyetli olan vezirler; birincisi Zağanos, ikincisi Halil, üçüncüsü 'Ali ve dördüncüsü de Kemâl idi.¹⁷ Vezirler, Allah'ın izni ile **[12a]** yeni sultanı namaza götürüp, du'a ettiler. Padişâha hizmet için Allah'a secde ettiler. İhlâs ile kendi kendilerine düşündüler ki: "Padişâh, ağzından süt kokusu gelecek kadar küçüktür. Fakat, 'akıllı olup Padişâhın karşısında ita'atkâr olmak lâzım." Ardından yine düşündüler ki; " Padişâh bahtlı birisi ve bahtı yâver giden birisi de cihâna hükmedebilir. Devletli olanla oturup kalkınca, biz de devletli oluruz. Onunla bütün işlerimiz kanûn üzere olur. Kendi

¹⁵ Sırp Despotu. Hunyadi Janos olarak da bilinir. Kaynak; H. İNALCIK-M. OĞUZ, **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehemed Hân**, s. 86-87.

¹⁶ I. Ladislas veya Wladislaw, Sigismond'un kardeşidir. Kaynak; **a.g.k.**, s. 85.

¹⁷ Diğer kaynaklarda Kemal adında bir sadrazamdan bahsedilmemiştir.

aklına uyup hareket edenin sonu helâk olur. Kötüyle oturup kalkanın sonu hazîn olur.” Sonra, devletin bütün ileri gelenleri sıdk ve imân ile Padişâha tam ita‘at arz ettiler.

[12b] Hazineden herkese bağışlarda bulunuldu. Padişâh; atlar, altın ve diğer çeşitli mücevherlerden bağışta bulundu. Çok sayıda altın işlemeli ipekten kaftanlar dağıtıldı ki, ‘akıl hayrân kalırdı güzelliklerine. Ardından nâmlı Padişâh şehir ve hisârları süsleme emri verdi. Şehri öyle bir süslediler ki, güzelliğine dünya hayran kaldı. Dükkanlar, kapı ve sokaklar tantanalı bir şekilde süslenmiş oldu.

Dünyanın çeşitli yerlerinden ne kadar ‘âlim varsa, herhangi konuda bilgisi varsa kendi etrafına topladı. ‘Alimlerin kadr ve kıymetini bilirdi. **[13a]** Sonra Sultan Murad, oturduğu yerden kalkarak yeni sultana ‘izzet ve ihsânda bulundu, O’na içecek ikrâm etti. O mecliste hazırlanan ni‘metlerden herkes yararlandı. Çenk ile ud çalındı. Öyle eğlenildi ki, yıllar boyu herkes hatırlardı o günü. Bu sevinçli günler bugünden yevm-i mahşere kadar sürsün. Ud ve Çenkin sesinden, ‘adetâ diller lâl oldu, ‘akıllar durdu. Herkes çok sevinçliydi. **[13b]** Ardından sıcak yemekler sofrası serildi. Herkese yemek ikrâm edildi. Yediler, içtiler, ni‘metlerden faydalandılar. Sonra, sofrada kalanları da alıp götürdüler. Türk-Kürd herkes ni‘metlerden aldı, faydalandı. Herkes kendi kısmetindeki kadar faydalandı. Yedi gün boyunca düğün havası devâm etti. Bundan sonra Padişâh, hazînenin kapısını açıp herkese kumaştan mücevhere kadar bol bol dağıttı. Yoksulları arayıp sorup, hiçbir kalemlle hesabı tutulamayacak kadar altın ve para dağıttı. Kutlamalar boyunca gece ve gündüz durum böyleydi. Zevk ve huzûr vardı.

[14a]Sultan Murad, şenliklerin bitmesinin ardından yüklerini Edirne’ye götürüp, madendeki bir mücevher gibi orada kaldı;

Söyle Kaşifi! Rûm ve Rus Padişâhı,
Neler eyledi Engürüs Ordusuna.

2.8.-Habercinin, Kâfirlerin Burç Kalesi, Şamlu¹⁸ ve Bervadin'i¹⁹ Aldığı Haberini Getirmesi

Dünyayı dolaşan güneş, Çin ve Hitay taraflarından çıktı. Dünya üzerindeki bitkiler de güneşi takip etti; Cemşid'in tahtına oturur gibi ortaya çıktı. Güneşin cülusuyla geceden hiç eser kalmadı, yok olup gitti. İşte, böyle bir günde, Padişâh da Kayser'in tahtına oturdu. Onun zamanında Rûm memleketinde güven ve asayiş çok güzeldi. Savaşta karşısına çıkanlar ve kanununa karşı gelenler dışında kimseye kötülük etmedi. [14b] merhamet sahibi idi. Her zaman iyi geçinirdi.

Padişâh ve teb'asının, kutlamalar devam ettiği bir sırada huzûra bir haberci geldi. Gereken ta'zimden sonra: “Şerîr kavim olan Freng kâfirlerinden bir grup, şeytâna uyarak yolunu kaybetmiş, Engürüs'ten yola çıkarak Birvad, Bisterehisar (veya Betreçhisar)'ı ele geçirip, Şamlu'ya gelmişlerdir. Müslümanlardan epeyi katletmişlerdir. Bir çoğu da esir düşmüştür. Bölge ve halkı alt-üst olmuştur.” Dedi.

Bu sırada, bir diğer haberci de Gelibolu'dan geldi. [15a] Padişâha du'alar ettikten sonra: “Batılların ayak öpücüsü kâfirler, iki yüz parça gemi ile deniz yolunu kapattılar” diyerek bölge durumunu anlatmış, yapılacakların en iyisini Padişâhın yapacağından emin olduğunu söylemiştir.

2.9.-Sultan Mehmed Hân'ın Babasını Çağırması ve Büyük Bir Ordu ile Gazâyâ Göndermesi

Padişâh bu haberi duyunca ateşi başına vurdu. Çok sinirlendi ve dedi ki: “Arslan av yerinden uzak olunca tilki girermiş oraya, arslan kesilirmiş mazlûmlara. Allah bana ömür ihsân ederse kâfirler yurduna uğrar, memleketlerini öyle bir hâle getiririm ki, gören oraların aslâ i'mâr bulmadığını zannetsin. Memleketlerini başlarına yıkarım. [15b]Rüstem gibi o bölgenin şehir ve kasabalarına hücumla taş

¹⁸ Şamlu olarak kaydedilen yerin adı Şumnu olsa gerek.

¹⁹ Birvad ve Bervadin olarak zikredilen yerin adı Pravadi olarak da kullanılmaktadır. Kaynak; Abdülkadir ÖZCAN vd., Osmanlı Ansiklopedisi.

üstünde taş bırakmayacağım. Venedik ve Batı diyârının esirlerini Çin bölgesine kadar göndereceğim.”

Vezirini çağırıp kendisine bir kâtip bulmasını istedi. Fermanlar yazılıp Yunan bölgesine gönderildi. Padişâhın, karadan ve denizden Engürüs’e “Macaristan” sefer hazırlığında olduğu bildirildi. Savaş için bütün hazırlıklar yapıldı, ordu toplandı.

Sultan Mehmed Han babasına, kâfirlerin çok sayıda ordu ile Engürüs’ten İslâm memleketine saldırdığını, mü’minlere elem geldiğini anlatan bir mektup gönderdi.

[16a] Doğudan güneş doğup sabah olunca, cihâna yeni bir fetih görüldü. Zaman, din Padişâhının bahtı için cihânı imânla nûrlandırdı. Engürüs Şâhı, öfkeyle kös çaldırdı. Savaş aletlerinin sesinden dünyanın figânı çıktı. Sonra, kalpgâh ve cenahlarını düzene sokup lât ve ‘uzzadan medet umdular.

Sultan Murad, hazırlıkların tamamlandığını görünce kösler çalarak savaşın başlamasını istedi. Savaşçılar, Padişâhın bahtı için saf tutup savaş için izin istediler. Padişâh ellerini ve gönlünü açıp Kur’ân-ı Mecid’den bir âyet okuyup dua etti. Ardından: “Fetih ve zafer çifti, cümlemlerle yâr olsun” dedi.

[16b] Pehlivanlar, Padişâhtan izin aldıktan sonra savaş meydanına koştular. Yanko, mert yiğitlerin meydâna çıktığını görünce, kendi tarafından da savaşmak üzere bir kişinin meydâna çıkmasını istedi. Yanko’nun da çok güçlü savaşçıları vardı. Bunlardan bazıları çok ünlüydü.

Kralın ordusundan zırhla kaplı bir savaşçı meydâna çıktı. Belli ki, bir güruhun başıydı. Arslan gibi savaş meydânına ilerledi.

Padişâh tarafından ise Mehmed meydâna çıktı. Zırhını giyip silâhlarını kuşandı.

[17a] Gürz, kement, yay ve kılıçla kuşanmıştı. Bir arslan gibi meydâna çıkarak kâfire kahr ile baktı. Kâfir, derhal ağır bir gürz ile hücum etti. Mehmed, bu saldırıyı siperiyle geçiştirdi. Her iki serdâr, tekrar birbirine saldırdı. Mehmed, mel'ûna yetişince kılıçla başına bir darbe indirdi. Kılıç sinesine kadar indi. Aynı kılıçla düşmanın merkezine doğru atıldı. Düşmanın belini kıran darbeyi gören İslam ordusu[17b] kılıç çekerek hücûma geçtiler. Her iki taraf birbirinden o kadar çok öldürdüler ki, kafalar ayak altında ve ayaklar kafa altında kaldı.

Savaşta Padişâhın nezdinde bulunan ma'lumât sahibi bir zât durumu şöyle anlattı: “Varna tarafları baştan sona laleler gibi kana boyanmıştı. Cephelerin birini ayakta tutan Karaca²⁰, güzel hûylu ve güçlü birisiydi. Halîm, selîm ve tatlı dilli olan bu zât, güçlülüğüyle ün almıştı. Sağlı sollu her saldırısında batılı kâfirlerden bir güruhu eksiltiyordu. Karaca bir ara kendisini düşmanın kalbine attı savaşıp Yanko'nun çok yakınına kadar ilerledi. Yanko'yu öldürmek için peşinden at koşturdu.[18a] Bu sırada sağ taraftan bir düşman atlısı sessizce ona yaklaştı. Karaca'nın atını öldürerek yere indirdi. Karaca, yaya olarak savaşıp çok sayıda düşmanı cehenneme yolladı. Sonunda bir kâfirin uzaktan fırlattığı okla şehit oldu.²¹

Böyledir dünyanın 'adeti, kimseye vefa göstermez. İnsanı üzüm dalları gibi büyütür sonra bir rüzgârla yerlere serer. Dünya sofrasına alışma, menzil uzak yol ise uzundur.

Kötülerin kara yüzü ve bahtı gibi gece karanlığı çökünce her iki taraf da dinlenmeye çekildi. Bununla birlikte, her iki taraftan ufak çarpışmalar sabaha kadar sürdü. Bazı tüfek patlamaları sabaha kadar mütemadiyen duyuldu. [18b]

²⁰ Anadolu Beylerbeyi Karaca Bey olarak da kullanılmaktadır.

²¹ Karaca Bey'in Varna'da şehit düşmesinden sonra, sancak beyi olan Özgür oğlu İsa Bey Beylerbeyi olarak yerine geçmiştir. Kaynak; İnalçık-OĞUZ, *Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehmed Hân*, s. 97.

2.10.-Üçüncü Gün Savaşların Devamı ve Kâfir Ordusunun Yenilgisi²²

Sabah aynası yüz gösterince, sevgi arayan dünya sevindi. Güneş yüz gösterince, sevgi nûrları görüldü. Nâmlı davulcular da savaşı daha da ısıttılar. Haykırış ve na'ralar göğe yükseliyordu. İslam ordusu tekrar düzene koyulup, cihânı yaradan Allah'tan fetihler istendi. Keykubâd ve Sâm gibi olan Rûm gâzî-savaşçıları kol kuvvetlerini çalıştırarak savaşa başladılar. Dünyayı yaratan Allah'ın yardımıyla batılı kâfirlerden epeyini öldürdüler. Öyle ki, vâdî ve çöl ölümlerle doldu.

Kral ve Yanko'ya bağlı kavim, kuzeyden ve güneyden tekrar yolu kapatıp mü'min savaşçılara çok sayıda zayi'ât verdiler; yukarıdan ve aşağıdan Müslümanların sağ ve sol kanatlarını kırmayı başardılar.

Şehinşâh, etrafına ordu öndegelenleri toplandığı bir hâlde kalpgâhta duruyordu. **[19a]** Kâfir ordusundan Kral'ın bizzat kendisi savaş meydana at koşturdu. Kâfirlik zünnârı ile belini sıkıca bağlamış, üzerine altın işlemeli bir Haftân²³ giymişti. Çift kılıç sağına ve soluna bağlamış, yayının yanı sıra eyerine bağlanmış bir de ağır topuzu vardı. İğnenin kumaşı deldiği gibi zırhları delen yüze yakın oku da tirkeşine atmış vaz'iyetteydi. Cehâlet kadehinden şarap içerek kendine 'kûbetten bir de kapı açmıştı. Tâcı ile epeyi sarhoş, 'akılsız ve habersiz bir hâlde savaşa koştu. Bindiği at, rüzgarla yarışacak hızda ve savaşta da fil kadar kuvvetliydi.

Kral, eceli de ona yoldaş olduğu hâlde İslâm ordusunun yakınına geldi. Ne hoş demiş pâk-dîn Firdevsî²⁴ ki, cân bahşedenden kendisine âferin olsun: "Hayatı kararmış kimse hep o doğrultuda hareket eder." Kral, elinde bir kılıç sarhoş bir va'iyette meydana gelince, **[19b]** Sultan Murad'a şöyle seslendi: "Ordu başı benim meydana çıksın. Sadece ikimiz bir birimize karşı savaşalım. Eğer Murad'a karşı muzaffer olursam, dünyada muradıma ermiş olurum. Eğer de o gâlip gelirse, İskender'in mülkünü ona bırakırım."

²² Bütün kaynakların aksine Varna Savaşı'nın bir gün değil, üç gün sürdüğü anlatılmaktadır.

²³ Savaş sırasında giyilen bir tür zırh.

²⁴ Şehnâme yazarı.

Kâfirlerin savaşı için bel bağlayan Sultan Murad, bunları duyar duymaz atını meydana sürecekti ki, Hızır'ın İlyas adını verdiği biri savaş zırhını giymiş bir vaz'iyette meydana çıkıp dolaştı. Heybetiyle düşmanın kalbini sarsıyordu. Sonra, arslanın bir çakalın yanına yaklaşması gibi Krala yaklaştı. Çok keskin olan kılıcını çıkarıp **[20a]** cihânı ondan temizlemek üzere Kral'a atıldı. Çok da dilâver olan Kral, üzerine gelenin maharetini görünce siper çekerek bu saldırıyı atlattı. La'netli Kral, topuzu eline aldı. Fakat bu hamlesi mızrakla reddedildi. İki merdâne mert savaşa devam edip keskin kılıç ve baltalarla yüzlerce def'a hamle ettiler. Ancak, biri diğerine karşı zafere ulaşamadılar. O zaman, cihân görmüş Sultan Murad gönül elini du'aya açtı:"Ey ka'inât sahibi Hayy-i Kadîm! Âleme karşı Gafûr ve Rahimsin. Bu mü'mine lütuf ve yardımınla fetih ve zafer bahşeyle" dedi. Sultan bunu söyledikten sonra gayıptan şöyle bir ses geldi:"Nasrunminallahi ve fethun karîb, fe enzele 'alâ - şânekum, yâ garîb."

Genç Hızır²⁵ aslan pençesinde, kâfirin pes etmeyeceğini görünce, **[20b]** Kral'a doğru ânîden atını sürdü, kemerinden yakaladığı gibi bir zorlamayla atından koparıp havaya kaldırdı. Oradan da yere çakıp atından indi. Koyun keser gibi başını kesen ordu komutanı, kesik başı : " Düşmanlarının sonu böyle ola!" Diyerek Padişâhın ayağı altına attı. Padişâh da ona çok varlık verdi. Padişâhın emriyle kesik baş bir mızrağın ucuna takılmak suretiyle savaş meydanında dolaştırıldı.

Padişâh, ordunun sağdan ve soldan kılıç çekerek düşmana doğru saldırmasıyla başlayıp üç gece iki gündüz süren savaş boyunca atının sırtından hiç inmedi. Üçüncü günü öğleden ikindi vaktine kadar düşman ordusundan hadsiz hesapsız adam öldürülmüştü. Bu sırada, ordu kıran kumandanların ânî hamlesiyle kâfirler baştan sona kırılıp tamamen dağıldı.

Allah'ın yardımıyla **[21a]** epeyce ganimet elde edilip herkes zengin oldu. Böylece, ordunun gücüne de güç katılmış oldu. Kendisine selam ve salavat olsun;

²⁵ Ordu komutanı olarak da kendisinden bahsedilen (20b), Şahabeddin Paşa'nın yakınlarından olan Uzun-karı oğlu Hızır Bey olarak da kullanılmaktadır. Kaynak; İNALCIK-OĞUZ, **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehemmed Hân**, s. 98.

Server-i ka'inâtın hicretinden sonra bu fetih "Hurremî" (hicri 850)²⁶ oldu. Cihân her lahza huzûr buldu.

بتاریخ این فتح شد خرمی
جهان خرمی یافت در هر دمی

Oradan, temiz soylu Şehinşâh'ın²⁷ yanına sevinçli olarak yola koyuldu. Din Şehinşâhı bu haberi duyunca, babasının yanına doğru hareket etti. 'İzzet ve ikrâmla şehre götürdü. Dünya ehli ona âferinler söyledi. Siyavuş ve Keykavus gibi birlikte oturup şerbetler içtiler.

Ya Rabbî! Din-perest Padişâh hep böyle sevinçli olsun.

2.11.-Venedik Kralının; Kralın Ölüm Haberini Duyması ve Gemiye Binip Kaçması

Venedik Kralı, İslam fethinin tekrarlandığı haberini duydu. La'netli Kral'ın hızlı bir şekilde öldüğünü ve ordusunun aslâ var olmamış gibi yok edildiği haberini duyan Yanko, her şeyini bırakıp kaçtı. İslam ordusu, kılıçlar ve baltalarla epeyini yakaladı, çoğunu da öldürdü. Kâfir büyüklerinden kimse kalmadığı gibi, çok sayıda ganimet ele geçirildi. O şehir ve kasabaların çoğu ele geçirilip diğer memleketlerin yolu fetih için açılmış oldu.

Ele geçirilen bölgelerde İsa'nın 'adetinde kimse kalmadı; Muhammed aleyhisselam'ın dinine geçip o vilâyet tamamen Müslüman oldu. Yanko, Gelibolu Savaşı için gemilerden indirdiği askerlerinden çok azını tekrar gemiye bindirebildi. Yelken açıp cehennem ehlinin Sakar'a gidişi gibi kaçtılar.

Eğer varsa Şehriyâr'ın düşmanları, hayatları boyunca hep bu 'âkıbette olalar.!

²⁶ Burada 1446 olarak verilen Varna Savaşının cereyan tarihi, diğer kaynaklara göre 1444'te vuku bulmuştur.

²⁷ Eserde II. Mehmed'den hep Şehinşâh unvanıyla bahsedilmektedir.

2.12.-Habercinin Gelmesi ve Hocacık Kâfirlerinin Geldiği ve Müslümanları Harab Ettiği Haberini Getirmesi.²⁸

Dünya aylarının en yaşlısı olan Hût (Balık) Hamel ayına cülus etti. Tarih, Yunus gibi Hût'un içinden çıktı. Arap: "Ke'l-berre Mevt" (كلبر موت) dedi. [22a] balıktan balık kaçıp Musa geçimi için çobanlığı seçince, tekrar havalar mu'tedil oldu, çiçekler topraktan baş gösterdi; gül, lale, zambak ve boyotu tekrar toprak ve çamurdan çıkıverdi. Dünya, cihân sahibi ve can bahşedenin yardımıyla cennet gibi oldu. Bu sefergüller, 'âdetâ dile gelerek bülbüle:" Şe'imme terennüm be-'ışku'l Habîb" (شعم ترنم بعشق الحبيب) diyordu. Bütün ağaçlar yeşil elbiseler giyinip, yeşillikler şi'ir söylenen yerler oldu ve bülbüller de nedîm. Cihân, cennetten bir bağ gibi oldu.

O zaman bahtlı Sultan İskender'in yerine tahta oturmuştu. Baba, diğer büyüklerle beraber Padişâh'ın hizmetindeydi. Bütün akıllı kumandanlar Şehinşâh'ın sözünü dinlerdi.²⁹

Hâl böyleyken, ansızın kapıdan bir haberci gelip Padişâh'ın önünde eğildi, Şehriyâra du'â ve senâlardan ettikten sonra [22b]:" Hocacık Hisar diye meşhur olan yere, Freng memleketinden bir ordu gelip ehl-i İslam ile savaşıp mü'minlerden pek çoğunu şehit ettiler. Yapılacakların en iyisini elbette Padişâh bilir." Dedi.

2.13.-Sultan Mehmed Gâzî ve Sultan Murad Han'ın Hocacık Hisar Savaşına Götmesi

Hüsrev, haberciden duyduklarına çok hiddetlendi. Tab'ı epey ısınıp gadaplandı. Sonra Sultan Murad'a şöyle dedi:" Pehlivanların başı! Her taraftan orduyu çağır. Kâfirlere doğru savaşa çıkacağım. Freng beldelerinin hepsini alıp güç

²⁸ Burada takdim-tehir yapılmıştır.

²⁹ Diğer kaynakların aksine, II. Mehmed'in babasını bizzat kendi isteğiyle çağırıldığı ve başkumandan tayin ettiği anlaşılmaktadır.

ve hile ile ün salacağım. Ehl-i Freng iklimini öyle bir hâle getireceğim ki, kimse taş üstünde taş bulamasın."

Sultan Murad, Cihân Şâh'ndan bu sözleri duyunca yüzlerce âferin söyledi. Sonra şöyle dedi:" Elhamdulillah ala külli hâl ki, **[23a]** Allah bana her bakımdan ekmeleliyyet sahibi bir evlâd verdi." Ondan sonra, Rûm ikliminin sipâh-dârı her bölgeye mektuplar yolladı, her memlekette bir ordu talep etti. Gelen ordulara da epey hazine ve altın dağıttı. Padişâh'a : " Senin tâcına cihânın ihtiyacı var. Bu büyük orduyla kâfirlerin gazâsına git. Büyük hakanlar gibi gittiğin yerlerden zaferle dön. Bundan sonra, ömrüm yettiğince senin hizmetine bel bağladım. Bu gazâyâ da birlikte gidip kâfirlerin önünü keselim. Batı diyârını öyle bir hâle getireyim ki, gelecekte hep bundan söz edilsin."

Soylu Şehinşâh oradan sevinçle ayrıldı. Emîrlerden birini memlekete bırakıp, sefer için 'alem açtı. Kâfirlerle gazâ için götürdüğü büyük ordu, hızlı bir şekilde hareketle nihayet **[23b]** zaman ehlinin dilinde Hocacık Hisar şeklinde meşhur olan mevki'e ulaştı.

Bir tarafında dağ, diğer tarafında nehir olacak şekilde yapılan şehir, ni'metlerle dolu ve çok zengin idi. Ayrıca, çok yüksek ve dayanıklı sûr ve hisârlarla korunuyordu. İstihkâm bakımından benzeri daha görülmemiş ve Hayber ondan ufak bir parçaydı. Her iki kulenin yerden irtifâ'ı yüz adımdan da fazlaydı. Sayıca ne kadar kulesinin olduğunu söyleyemem ama, hendeğinin dibini, çok derin olmasından dolayı bugüne kadar kimse görememiştir. Hendeğin genişliğine gelince, ikiyüz na'ldan belki de yüz na'l kadar fazlaydı.

Sel gibi akıp gelen ordu hemen kapıya dayanıp kuşatmaya başlandı. Şâh, dağ tarafına otağını kurup düşmana tantanasını gösteriyordu.

Ertesi gün din Padişâhı'nın bayrağı hâverden (doğudan) doğunca **[24a]** mavi kubbeden dünya dolaşan komutan(Güneş) görüldü. Padişâh, işin ustalarına sayısızca

gürültü tüfeği (Ra'd Tüfek) dökmelerini³⁰, böyle bir kapıyı gürültüsüz ve taşsız bir savaşa alınamayacağını söyledi. O zaman, Gürültü tüfeği işinde usta olanlar, Kardir ile kurşuna bakır karıştırdılar. Bu karışımdan da Gürültü tüfeği (top) döktüler. O anda, dünya görmüş Sultan Murad, soylu Padişâh'ın yanına geldi. Padişâh'tan savaş için köslerin çalınması emrini vermesini istedi.

2.14.-Sultan Mehmed Han'ın İlk Def'a Hocacık Hisar'da Harb Etmesi

Sa'adetli sabah doğudan doğup feleğe yükseldi. Dünyaya nûrlu bayrağını açıp koyu karanlığı cihândan dışladı. Güneşin tesiriyle gökyüzündeki yıldızlar yok olup gitti. Onun nûruyla kara ve deniz başka bir feyz buldu.

O an Rûm ve Rus Şehinşâhı, gazâ için derhal kös çaldırdı. [24b] Na'ralar ve bağırılmalar göğe yükseliyordu. Gürültüden 'adeta dünya parçalanıyordu. Köslerin âvâzından sanki bu köhne çömlek devriliyordu.

Şehinşâh'ın ordusu kalkıp savaş aletleriyle süslandiler. Zırhlarını giyinip başlarına demirden külâh taktılar. Ünlü ordunun kahramanları her taraftan sûrlara doğru yürüdüler. Hemen savaşa başlanıp her taraftan Gürültü tüfeklerinin taşları sûrları dövmeye başladı. Taşların isâbetiyle sûrların ba'zı kısımları yerle bir oldu.

İçeride bir kâfir vardı ki, bu kavmin başıydı. Kâfirleri cesaretlendirmekle meşguldü: "Bugün iyi savaşmazsanız, yarın ok ve taşlarla ölürsünüz. Müslümanlar, bu i'tibarsız kavmin kökünü tek bir savaşa kazır" diyordu. Bunları duyan kâfirler, onun büyüklüğüne hürmeten, [25a] Ma'na bakımından en kısa hâliyle şöyle dediler: "Bize ve bizim topluluğumuza menât ve uzza yardım etsin!"

³⁰ Nûshada hep Ra'd-tüfek olarak zikredilen silah, Farsça sözlüklerde bir nevî havan topu olarak belirtilmektedir. Ra'd kelimesinin karşılığı ise gürültüdür. Eserde, kimi zaman mancınık için de aynı ibarenin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Osmanlılarda Topçuluk hakkında bilgi için bkz.: Yusuf HALAÇOĞLU, *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, s. 53-54.

Çirkin bir heyûlâ gibi, kara gece yüzünü gösterince yıldızlarda hile ile güneşin yerini almaya çalıştılar. Şehinşâh'ın ordusu da dağdan aşağı indi. Kahramanlar ve ordu kumandanları dinlenmeye çekildiler. Uyku ve dinlenmeyle, dünyanın bütün asâyişi geri geldi.

Seher vakti herkes uyanınca, savaş için tekrar hisarın dibine doğru koşuldu. Savaşın başlamasıyla beraber sûrlara da taş yağmaya başladı. Kâfirler, savaşla birlikte sonlarının yaklaştığını görünce birden kanları kaynamaya, coşmaya başladı. [25b] Bu hareketlenmeyle Müslümanların üzerine epey taş ve ok fırlatıldı. Mü'minlerin çoğu kâfirler tarafından şehit edildi. Mü'minler tarafından da, gavur ve Yahûdî kavmine ait çok sayıda kelle, aslâ olmamışçasına yok edildi. Bu savaşla epey bir zaman geçti. Fakat, yek diğerlerine muzaffer olamadılar. Tam bu sırada sınırdan gönderilmiş bir haberci geldi. Genç Padişâhın elini öpüp ona: "Rûm ve Rûs Hüsrevi! Güçlü ve yeni bir ordu Engürüs'ten geldi. Yüz türlü kötülük için Tuna suyunu geçtiler. Biri Lekbân diğeri Uskurus ki, Despot ve Alman nişânı ve inancındalar. Diğeri Şahları da Kral ve Yanko olup gavur Paçiyeye ile birlikteler. Bilgilediğiniz gibi, durum bundan 'ibaret din Şâhımız." [26a]

2.15.-Sultan Mehmed'in Haberi Gizli Tutması ve Kal'ayı Aldıktan Sonra Kral'a Karşı Savaşa Gitmesi

Rûm ikliminin sahibi, hoş olmayan haberleri duyunca, önce dinin mertlerine şöyle hitabetti: "Bu haberi kimseye söylemeyiniz. Bu durumu kimse bilmemeli. Önce bu kapıyı savaşla açmalıyız. Freng ve Yahud'un farkını söylemeliyim. Bu kal'adan epey varlık alıp orduma altın dağıtmalıyım. Sonra hızlı bir şekilde buradan geçerek Alman ve Legban ve gavur ile Yahud'a gideriz. Ağır topuz, kılıç ve oklarla bu kavimden süt içen çocuk dahi bırakmayacağız."

Ertesi gün ufkun taze gelini yüzündeki tutuğu ref'edince, doğudan daha bir parlak olarak çıktı. Hüsrev, Rûm ve Ruslara, her taraftan davul ve kösler çalmalarını, kahramanların savaş için kuşanmalarını, artık bu aşılmaz kapıyı açmalarını söyledi.

Anında savaşa hazır bulunan cesûrlar [26b] savaş meydanına gittiler. Zeki yiğitler ve işin adamları, sağdan ve soldan Gürültü tüfekleriyle saldırdılar. Pehlivanlar her taraftan gelerek kulelere merdiven dayadılar. Kal'a etrafından ok ve baltalarla kâfirleri baştanbaşa kırdılar. Ok taşları, Mühre Tüfeği ve kılıçla Freng kavminden çoğunu öldürdüler. Pâk, can bahşeden ve cihân sahibi Allah'ın yardımıyla kapıdaki kâfirleri helâk ettiler.

Şâh'ın yiğitleri kapıyı alıp derhal yoldaki topraklar gibi yaptılar. Yiğitler o hengâmede, her taraftan kadın ve erkek esirler aldılar. O kavmin, kumandan – asker, güçlü-güçsüz, büyük-küçük epeyini öldürdüler. Ondan sonra işin ehillerinden bir Emir, Şah'ın yanına geldi. Cihân Şâhı'ndan kal'ayı istedi. İsteği duyan Padişâh, epey Türk ve Kürd ile kal'ayı o yaşlı yiğide verdi. Ona [27a]: "Serhad ve sınırı tut ve merdâne ol. Bölgenin emîni ve evin bekçisi ol" dedi. Sonra iyi hasletler sahibi Şehinşâh, Kral ile 'alakalı işle ilgilenmeye başladı.

Söyle Kâşifi! Büyük Padişâh,
Legban ve Alman'a neler eyledi.

2.16.-Sultan Mehmed'in II. Kral ve Yanko ve Emirleri ve Kafirlerle Harp Etmesi

Seher vakti, altın nûrlu Cemşid, kuyunun dibinden çıkan Yusuf gibi göğe yükseldi, dünyaya nûr dağıttı. Allahü te'âlânın yardımıyla dördüncü çarktan cemâlini gösterip inanç hazinesini Padişâh'a bahşetti.

Kötü düşünceli Baçiye, durumu Kral'a izâhtan sonra şöyle devam etti: "Orduyu hızlı bir şekilde Kosova'ya götürüp orada beklemeliyiz. Padişâh orada bizimle savaşırsa helâk olacaktır. Orduyu Kosova'ya götürmeliyiz."

[27b] Kral, her bakımdan kemâle ermiş olan yaşlı yardımcısından bunları duyunca:"Neresi daha iyi olacaksa ordu oraya geçsin" der. Baçıye, Müslümanlara zarar vermek için orduyu Kosova'ya doğru sevk etti. Bu gürûh, gittiği her yerde Müslümanlara cihânı daralttı, canlarından bezdirdi.

Frenk memleketi tarafından sayıca epeyi çok olan ordunun Kosova'ya geldiği haberi Cihân Şâhı'na ulaştı. Akıllı Padişâh, meclisi toplayıp ileri gelenleri ve cihânı bu durum hakkında bilgilendirdi.

Hareketi bildiren davullar çalınıp ordu hızlı bir şekilde Kosova'ya doğru ilerledi. Henüz az-çok ilerlenmiş iken iki ordu karşı karşıya geldi. İki ordu demeyeyim; kılıç, ok ve baltalardan oluşmuş iki deniz. Bu tarafta sanki mahşerde kıyamet ehli haşrolunmuştu. [28a] Öbür tarafta ise, bir birine karışmış karıncalar ve çekirgeler gibi ye'cücüler vardı. Her iki ordu da saflarını tanzîm ettiler ve ordugâhlarını kurdular. İslam yiğitleri ve Freng ehli savaş için kuşanıp kalpgâh ve cenâhlarını düzene soktular. Öyle ki, ova keskin kılıçlılarla dolmuştu.

Despot'un yardımcılarında çok meşhur bir savaşçı vardı. Vücûdu zırhların içinde 'adetâ kaybolmuştu. Hiddetli ve ateşli birisi olup, savaş için gereken âletleri almış, kendisini ölüme hazırlamıştı. Humân ve İsfendiyâr gibi savaş mertleri meydana çıktı. Aydan diğer aya yetişecek kadar toz çıkararak meydanda dolaştı. O anda, Padişâh'ın kalpgâhından filten gibi bir süvârî karşılamaya meydana atıldı. Arslanın yüreğini parçalayacak kadar güçlü ve cesur idi. Rüzgarla yarışan bir ata binmiş, [28b] kılıç ve yayla donanmıştı. Her iki ordu bu iki kahramanın savaşını seyrediyordu. Mü'min, aniden atakla onu atından indirmek istedi. Fakat, kâfir buna izin vermedi. Sabahtan öğle vaktine kadar süren çekişmenin sonunda, takdîr-i ilâhî ile, ecel işe koyuldu. Kâfir, var gücüyle öyle bir topuz indirdi ki, mü'min gencin kafası parçalandı. Pâk rûhu cennetteki hûrî ve gilmânlara doğru gitti.

Bundan sonra iki ordu hızla birbirlerine doğru ilerleyip, tereddütsüzce öldürmeye başladılar. Öyle bir savaş oldu ki, tilkiler arslan kesildi. Her iki taraftan da

o kadar çok ölü vardı ki, bütün çöl ve vâdi kanla boyanmıştı. Kılıç, ok ve mızrakların sesi yedi kat göğe yükseliyordu.

[29a] Ancak, düşmanın okçu birlikleri uzaktan fırlattıkları oklarla mü'minleri kırıyordu. Nitekim, Müslüman ordusunun sağ kolu kırıldı, buldukları mevki' kaybedildi. Mü'minlerden epeyi sağ cenâhta öldürüldü.

Sağ kolu kıran düşman ordusu kendi merkezlerine döndüler. Sultan Murad'a bağlı kuvvetlerin içinde çok cesur biri vardı. Sultan'ın kapısında makam sahibiydi. O pîl-tenin adı Karaca idi. Hâss u 'âmmın nezdinde çok meşhûr biriydi. Karaca³¹, hizmetinde bulunan birliğiyle kâfirlerin yolunu kesti; cenâhtan Behram-ı Çûbîn gibi çıkarak düşmanın üzerine atıldı. Hangi tarafa ilerlediyse epey kafayı vücuttan ayırdı. Yiğitleri de, o arada kâfirlerden bin den fazla öldürdüler. **[29b]** Kâfirlerin mağlub olduğu bu savaşta, ba'zı ordu başları alınıp götürüldü. Karaca, kılıcı ve yayıyla epey saldıridan sonra kalpgâha döndü.

Gece olup dünyaya dönen ay gökyüzüne çıkınca, her taraf 'Abbas gibi giyindi. Utarid Yıldızı dünyanın aydınlığı üzerine karanlığı örttü. O anda Cihân Padişâhı, akıllı Re'âd'a³² taş ve gürültü tüfekleriyle savaşı sürdürmesini söyledi.

Padişâh'ın emriyle Re'âd, Gürültü tüfeğinin başına gitti. Sâf kibrit ile barudu gürültünün içine döktü. Buna taş ve tahta karışımı da ilâve etti. Ateşi yukarıdan aşağıya indiren acayip bir fitil de üzerine koydu. Fitile ateş yaklaştırılınca cihân sahibi yüce Allah'ın emriyle kibrit ve hâm baruttan dünyayı karartan dumanla birlikte yüksek bir gürültü çıktı.

[30a]³³ "Gazâ niyetiyle batıya doğru gitmek istiyorum. Büyüklüğünle lutfedip, doğru cevap olarak ne söylersin?"

³¹ Daha sonra Rumeli Beylerbeyi olan Dayı Karaca Paşa olarak da kullanılmaktadır. Kaynak; İNALCIK-OĞUZ, **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehemed Hân**, s. 99.

³² Gürültücü-topçu, gürültü tüfeğini veya havan topunu kullanan şahsa deniliyordu.

Bu kıssayı duyan Sultan Murad, hemen altın tâcını başına koydu. Tahtından şân ve şevketle kalkarak Din Şahı'nın yanına gitmek için sefere hazırlandı. Topladığı çok büyük bir ordu ile de harekete geçti.

Taçlı Sultan Murad, Gelibolu Suyu'nu geçerken, kâfirler gemilerle sağ ve soldan yolu kapattılar. Bundan sonra Sultan dağ ve çölü aşarak Göksu Nehri'ni geçmek durumunda kaldı. Sonunda Padişâh'ın yanına ulaşıp hizmetine girdi. Yüzlerce lütuf ve izzetle her lahza Şâhı namaza götürüyordu.

Bilgili ve yaşlı pîr, büyüklükle Şaha (Sultan Mehmed Han'a) şu sözleri söyledi: "Âlemdeki şâhlar, kılıç ve baltayla dünyayı baştan başa aldılar. En iyisi beklemeksizin kâfirlerle kılıçla konuşmak lazım."

[30b] Ne kadar hoş sözler söyledi, yaşlı ve seçkin adam evlâdına: "Düşmanların, etrafında baş gösterince, onunla kılıcın konuşsun. Düşmanın sorularına en iyi cevap kılıçtır. Cihân mülkü bir gelin gibidir. Ey oğul! Onu kılıçla yanına alır, kılıçla yanında tutabilirsin."

Babasından bu hadisi duyan Hüsrev, cevâben şunları söyledi: "İslâm'ın düşmanı olan gürûh ne çevikten, ne de demirden yapılmışlardır. İyi iş yapan okçu ve mızraklılarım var. Kılıçla kâfirlerin kökünü kazırım."

O zaman Sultan Murad, durumu vezirlerine anlatıp orduyu hazırlamalarını ve mevcûdu Şâh'a arz etmelerini söyledi.

2.17.-Sultan Mehmed Gâzinin Kendi Ordusuyla Sultan Murad Han'ı Savaşa Göndermesi

Herkesce Şemseddin diye bilinen ince görüşlü ve akıllı birisi şöyle nakletti: "Nâmlı Şehinşâh, üçyüzbinden fazla bir orduyla harekete geçti. Bu sayının yüzbini

---

³³ Burada sayfa eksikliği var. Her ne kadar nüshadaki sayfa numaraları doğru sırayı takip etmekteyse de, konu akışından ifadenin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Anlaşılan, sayfa numaraları daha sonra ilave edilmiştir.

emîrler olup hepsi bilgili insanlardı .[31a] Kırkbini de Sultan Murad'ın Hassa gençleriydi. Akıncıların sayısı da yüz bin olup hepsi namlı ve savaşçıydı. Savaşta çok maharetli olan Garipler de elli bin olup, savaş için zırh ve diğer ağırlıklarla donanmıştı. Bir elinde mızrak ve yay, diğer elinde ise kılıç ve topuz tutarlardı. Hepsi savaş için tirkeşlerini okla doldurmuştu. Bu gürûhun saldırdığı düşmanların gönlü ve ödü kopardı. Gezi için dağdan geçince, 'adeta dağ görünmez olurdu."

Böyle muzaffer bir ordu çok hızlı bir şekilde Şehinşâh'a sunuldu. Şâh, böyle hazır bir orduyu görünce Sultan Murad'a binlerce övgü yağdırdı. Sultan Murad da, genç ve bahtlı Padişâh'a binlerce âferîn söyledi.

Ertesi gün doğudan açılan güneş batıda gizlenince, nöbeti devralan ay nûruyla dünyayı süsledi. [31b] Ordu uykudan uyanıp savaş hazırlıklarına başladı. Varlığı dünyaya lazım olan cihan sahibi, gönlünün parçası oğluyula vedalaştı. Sultan Murad, ordusuyla gazâyâ giderken Şehinşâh Edirne'ye gelip tahtına oturdu.

Diğer taraftan, sınır bekçisinin göndermiş olduğu haberci, genç Şehinşâh'a ba'zı haberler getirdi. Haberci, Padişâh'a: "Zafer, düşmanlarına karşı dâima seninle olsun. Sa'adet, gece ve gündüz yanında bulunsun. Rûm ve Rus Hüsrevi! Yanko ve Engürüs ordusu dâima Savaş peşinde olan kralla birlikte Tuna nehrini geçerek Varna'ya ulaştı. Mü'milerden epeyini yakalayıp bağlarken birçoğunu da şehit ettiler, kırdılar. Durum böyle. Yapılacakların en iyisini Şâh bilir" dedi. [32a]

2.18.-Sultan'ın, Kral ve Yanko Savaşına Gitmesi ve Varna'da Karşılaşması

Soylu birisi hikayeyi şöyle nakletti: "Sınırdan gönderilen haberci, Padişâh'ın yanına gelince yukarıda bahsi geçen hikâyeyi anlattı. Kâfirlerin, bölgede yaşayan mü'minlere zulüm ve adaletsizlik yapmasından Padişâh'ın haberi oldu.

Sultan Murad, hikâyeyi duyunca derin bir ah çekerek titredi. Ateş gibi kızdı, kanı beynine sıçradı. O zaman Rûm ve Ruslara şöyle dedi: "Engürüs'e gitme yolu

bize göründü. Bir olan ve hep var olan Allah'ın yardımıyla kâfirlerin yolunu keseceğim. Yanko ve kavminin kökünü kazıyıp, lanetli Krallarını ateşte yakacağım. Kâfir vilâyetlerini baştan başa kılıçla alt üst edeceğim. Anlaşılan, Ensürüs'ün başında havalar yükselmiş. Demir topuzumla döveceğim.[32b] Geleneksiz ve görüşsüz olan kâfirlerin ikliminde, sözün kısası, âbâd yer bırakmayacağım."

Akıllı ve görüşlü vezirler, Şehinşâh'ın sözünü dinleyip: "En güzeli, Padişâhımızın söylediğidir" dediler.

Diğer gün, ufkun tâze gelini dünya üzerindeki karanlığı def'edince, dünya yeniden aydınlandı. Aydın Şehinşâh, isâbetli görünüşüyle hareket davulları çaldırdı. Hayy ve Celîl olan Allah'ın yardımıyla cesûrların ordusu Şâh ile beraber Varna taraflarına yürüdüler.

Sultan Murad, Varna taraflarına ulaşıncı bir dilek tuttu. Allah'a teveccüh ederek: "Ey güneşi ve ayı çıkaran! Kullara fetih ve zafer bahşeden sensin. Eğer, Kayser'in tahtına oturan iyi kalpli Şâh'ın bahtı ve devleti yâver gidip cihân mülûklarına başlık ederse, [33a] bahtının hürmetine, sayıca çok olan düşman bu savaşta kırılınsın" dedi.

Aydın görüşlü ve tedbirli "Padişâh-ı Cihân-taleb", bölgenin kırında yer tuttu. Otağının kubbesini de anında güneş ve ay gibi göğe yükseltti. Sayıca çok olan ordusu da etrafında yerini aldı. Düşman gürûhunun kanına pusu kurar gibi, dağın eteğinde oturarak rahat ettiler. O anda İran memleketinden Şehinşâh'ının yardımına bir ordu geldi. Her biri zırhlarla kuşanmış, boyları semâya yükselmiş, savaşta Rüstem ve Sohrap gibi ün salmış, kılıç ve ağır topuzlarla epey ordu kırmış kimselerdi.

Feridun'un soyundan olan ve cihânın kendisini Mehmed³⁴ diye isimlendirdiği bir genç bu kavime öncüydü. Güzel görüşlü, iyi hûylu ve tatlı sözlüydü. Savaşta, gazâ aşkıyla adı ve nâmûsunu boynunda taşırdı. Düşmanın kalbine saplayacağı yüz çubuk oku tirkeşe atmıştı.[33b] Öyle bir yayı vardı ki,

³⁴ Niğbolu Beylerinden Firûz-oğlu Mehmed olarak da kullanılmaktadır. Kaynak; İNALCIK-OĞUZ, **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehemmed Hân**, s. 107.

çektğinde her köşesinden ses çıkardı. Rüzgarla yarışan bir ata binmişti. Atı o kadar hızlıydı ki, koşu anında çıkardığı toz aya kadar yükselirdi. Diğer kahramanlar da, onun ihsânıyla, emirlerini başlarına taç etmişlerdi.

Başı dik yiğit, şahın yanına varınca ayağına kapandı. Şah da onu namaza götürdü. Du'a ve senadan sonra Rûm Padişâhı'na: "Bütün cihânın tahtını süsleyen padişâh! Cem'in mülküne Padişâhlık sana olsun ki, Kayser'in yerinde İskender gibisin" dedi. İhtişâmlı Padişâh, genci, altından yapılmış kürsüye oturttu. Padişâh, ordu arasına yeni gelen zümreye "Garibân-ı Leşker" diyordu.

Söyle Kâşifi! Durum nasıl oldu?
Şâh ve Kralın karakolları³⁵ arasında.

2.19.-Sultan Murad ve Kral'ın Öncü Birliklerinin İlk Def'a Harb Etmesi

Savaşta bizzat Padişâhın yanında bulunan, cihân görmüş ve işin mertlerinden bir pîr [34a] vardı. Hızır³⁶ adında ve yeşil hatlı ve İlyas görüşlüydü. Hakikaten de İlyas ve Hızır gibi yol göstericim oldu. Bu zât, Padişâh'ın Kral'a ve Yanko'ya neler eylediğini baştan sona şöyle anlattı: "Kâfirler yaklaştığı an, ordunun çıkardığı tozdan âdeta dünya karardı. Kâfirin ve Padişâh'ın öncü kuvvetleri karşılaşıncı her iki taraftan, epey kâfir ve Müslüman kılıç ve baltalarla öldürüldü. Kâfir ve Yahudî ordu başkanı mü'minlere el uzatınca, mü'minlerin ordusundan bir kişi keskin kılıcı ve siperiyle ilerledi. Orduyu ayakta tutan bu zâta Karaca deniliyordu³⁷. Fakat, bu savaşta batı gavurlarından bir süvari onun karşına çıktı ki, sert yapılı ve zırhlarla kaplı olup kılıç, mızrak, ok ve süngü ile mü'minlerin ordusundan epeyi öldürmüştü. Zamanın pehlivânını dünyadan silmek için zehirli kılıcı çıkardı.

³⁵ Eserde, öncü birliklerinden *karakol* olarak bahsedilmektedir.

³⁶ Daha önce adı geçen *Uzun-karî oğlu Hızır Bey* olmalıdır. Filibe'nin 20.km. Kuzeyinde *Uzun-Kara* yer adı ihtimal onun adından gelir. Kaynak; A.g.k., s. 98.

³⁷ Karaca Bey, Varna savaşında Anadolu Beylerbeyi idi. Kaynak; İ. Hakkı UZUNÇARŞILI, **Osmanlı Tarihi**, s. 435 vd.

[34b] Nâmlı önder Karaca, onunla savaşa başladı. Siperiyle saldırıyı geçiştirdikten sonra kâfirin kemerinden yakaladı. Hayy ve Vedûd olan Allah'ın yardımıyla gavuru eyerden kaptı. Eyerden kaldırdığı gibi öyle bir yere çarptı ki, 'adeta beyni alnından fıskırdı. Başını kesip mızrağa taktı. Sonra savaşa azmedip tekrar meydana çıktı. Kılıç, mızrak ve ağır topuzla kâfirlerin önde gelenlerinden epeyini öldürdü.

Diğer korkusuz yiğitler de sayısızca kâfir öldürdüler. O savaşta Padişâh'ın ordusundan da epeyi mü'min ölmüştü. Savaş, akşam vakitlerine kadar böylece sürüp gitti. Fakat, kâfirlerle mü'minlerin savaşı bitmedi. Gece bastırınca davulcuların nöbet çalmasıyla ordu karargâha toplandı.

Savaş alanı her tarafıyla kesik ve kopuk baş, el, ayak ve vücûdlarla doluydu. Gece ve gündüz birbirinden ayrılınca Müslüman ve kâfirlerde yekdiğerlerinden ayrıldılar. Her iki taraf da dinlenmeye çekildi [35a]. Cesur ve yürekli komutanlar Padişâh'a savaş raporunu verdiler. Din Padişâh'ı raporu dinledikten sonra hepsine âferinler yağdırdı. Ondan sonra oracıkta dinlenmeye koyuldular.

Anlat Kâşifi örneklerle tekrar,
Dünya görmüş Şâh ve Kral'ın savaşından.

2.20.-Sultan Murad'ın Yanko ve Kral ile Harbi

Diğer gün doğunun hükümdârı, cihângîrin kılıcı gibi parlayarak dünyayı aydınlattı. Zulmet düzenini dünya üzerinden uzaklaştırıp her tarafı nurlandırdı. Yusufun parlak çehresi gibi gökyüzüne yükseldi. Gecenin Zelihası ise perde arkasına çekildi. Dünyaya gündüzün turuncusu gözükürken gecenin turuncusu ise yok olmaya başladı.

Rûm ve Rus Padişâh'ı gazâ 'azmiyle kös çaldırdı. Savaş alanında safları düzene sokarak bir bakıma da düşmana ordusunu 'arz ediyordu. Yiğitler savaş için kuşanıp bellerini sıkıca bağladılar.

[35b] Sultan, düşmanın kalbine vurabilmesi için sağ kanadı Bedirhan'a³⁸ emanet etti. Sol kanadı ise, savaş meydanında mert bir yiğit olduğu için Davud'a³⁹ bıraktı. Şehinşâh ise bizzat ordunun kalbinde yer aldı. En ön safda ise elleri kılıçlı Garibler vardı. Ordu böylece düzene sokulup Allah'tan huzûr istendi.

Diğer taraftan, Kral kuzey ve güneyden olmak üzere ordusunu düzenledi. Sağ kanadı ordunun başı olduğu için Yanko'ya teslim ederken, sol kanadı da diğer bir kâfire, ki zamanının en iyilerindendi, teslim etti. Kendisi de İslâm ashâbı Padişâh'ının yaptığı gibi ordunun kalpgâhında durdu. O zaman nâmlı ve namuslu yiğitler savaş kösleri çaldırdı. Zurnalara üflenince, sesi bu köhne çömleğin içinde çınladı. Mahşerin sabahında safirin (surun) sesi gibi her taraftan feryat ve haykırışlar yükseldi. Padişâh'ın merkezinden, ordunun gözü ve nûru olan bir süvari ileriye çıktı. [36a] Bu zât, yüksek makamlı büyüklerin soyundan gelmekte olup adı Davud idi. Ateş gibi göğe duman ve tozlar yükselterek meydana çıkıp tur attı. Sırtında yayı, eyerine de ağır güzü bağlıydı. Düşmanların belini bağlamak için kemendi eyerin arkasına bağlamıştı. Okla dolu tirkeşi de sırtındaydı. Elmasın gözünü kamaştırarak bir de kılıcı olarak savaş için meydanda hazır duruyordu.

Kralın ordusundan da kâfirlerin 'adeti üzere giyinmiş yay, ok, kılıç ve aslanın ciğerini delen mızrağıyla bir atlı ilerledi. Atıyla dağa oturmuş bir dağ gibiydi.

Davud'a yaklaşınca kılıcını çekti.[36b] Pehlivan, derhal topuzla saldırıyı uzaklaştırdı. Ardından bir kılıç darbesiyle de onu yaraladı. Lanetli gavur Davud'dan kılıç darbesi almasına rağmen savaş için geri geldi. Kılıç, siper ve oklarla kırkdan fazla yek diğerine saldırdılar. Davud, ok ve mızrakların bir işe yaramadığını görünce ağır topuzu ele alıp gavura öyle bir vurdu ki, gavur cehennem ashabına canını teslim etti. Ondandır ordular birbiri üzerine dökülüp Müslümanlarla kâfirler birbirine girdiler. Müslüman ve kâfirler bu savaşta yekdiğerinden hadsiz hesapsız öldürdüler.

³⁸ Diğer kaynaklarda sağ kolu idare edenin Turahan olduğu zikredilir. Kaynak; İNALCIK-OĞUZ, **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehmed Hân**, s. 96 vd.

³⁹ Diğer eserlerde orta kolda yer alan kumandanlar arasında gösterilen Priştina sancak beyi Davud Paşa olarak da kullanılmaktadır. Kaynak; A.g.k., s.97.

Ama küffâr kavmi el çabukluğuyla Müslümanların sağ ve sol cenâhlarını kırdılar.⁴⁰ Gece gelip hilal ve kamer göründü. Güneş tekrar batıda kayboldu. Cihân, en iyi renklere bürünüp 'adeta kaplanın sırtına benzer bir renge boyandı. Hemen ardından da güneş gibi, hilalde kaybolup dünya baştan başa yüzü karalar gibi oldu. O anda Engürüs Şehinşâhı kôslerin sesini feleğe yükseltti.[37a] Yiğitlerine hazır ol emri verip etrafta meş'aleler yaktırdı. Sanki, cihanı gazab ateşiyle yaktılar. Kâfirler, gürültü tüfekleriyle sağdan ve soldan sayısız mü'min öldürdüler⁴¹.

Sultan Murad durumu görünce yiğitlerine şöyle seslendi: “ Savaş için herkes toplansın. Kâfirlere çok yakın bir mevki'de toplanıp meş'aleler yakın, ateşin ışığını göğe yükseltin. Atabildiğiniz kadar gürültü tüfeği mühresiyle kâfirlerin gözünü ve başını ezin.”

Padişâh'ın sözleriyle harekete geçen ordu, kâfirlere iyice yaklaşarak gürültü tüfeklerinin zararından tamamen korundu. Ordu tamamıyla kâfirlere yaklaşınca gönüller de rahat etti. Ondan sonra cesur Şâh, bilgili gürültü tüfekçisine: “Şimdi sağdan ve soldan atışlar yaparak batılı kâfirlerin figanını çıkart” dedi.[37b] Şahın gürültücüsü (Ra'âd) bu sözleri duyar duymaz yayları gerdirdi. Barut ve sâf kibrit karışımından ki, hân u mânları harab ederd, her birine o kadar döktü ki, dağdan birer kaya gibi oldu. Sonra içine bir fitil ekledi. Yakuttan parlayıcı istedi. Sâf Yakut da anında ulaştırıldı. Ateş fitille temas edince coşup parladı. Ansızın, ateşli ve taştan bir ok yaydan fırladı. Havadan Frenglere doğru yol aldı. Anında ordunun ortasına düşüp aşığı kavimden bazılarını helâk etti. Ordunun içinde yuvarlanarak da epeyini yerlere serdi. Düşmanın kalbini öyle kırdı ki, demirden dağ toprak oldu sanırdın. Böylece, gürültü tüfeklerden epeyi her taraftan yağmur gibi yağıyordu. Batılı kâfirlerin mağlup olduğu savaşta sabaha kadar çok sayıda kâfir helâk ve yok olmuştu.

⁴⁰ Bu noktada anonim *Gazavât-nâme*'de de aynı bilgiler aktarılmaktadır. Karşılaştırmak için, kaynak; İNALCIK-OĞUZ, *Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehmed Hân*, s. 95-107.

⁴¹ *Gazanâme*'de, Varna savaşının üç gün sürdüğünün yanı sıra, geceleri de savaşın devam ettiği anlaşılmaktadır.

2.21.-Varna’da İkinci Gün Savaşı

[38a] Topun kalbinden fırlayan büyük taş, Freng’ in kalbine saplanıncaya kadar ilerledi. Freng kavminin ordusunu orak gibi biçip epeyini eksiltti. Böylece sayısız gürültü tüfeği savaş alanına atış yaptı. Uzaktan atılan Gürültü tüfeği gülleleriyle putperestlerden çok sayıda öldürüldü. gürültü tüfekleriyle kâfirlerin çoğu anında helâk oldu. Sabaha kadar bu şekilde sürüp giden savaşta, her iki ordu da epey kayba uğradı.

2.22.-Kesintisiz Devam Eden İkinci Gün Savaşı

Ertesi gün, Çin mülkünün Hüsrevi doğudan yükseldi. Mavi gökte tahtına oturup halkın üzerine sevgi yağdırmaya başladı. Cihânı baştan başa feyizli nûruyla aydınlattı. O zaman, iman ehlinin başı ve ordu başkanı Şehinşâh, köslerin âvâzını göğe yükseltti. Güneş, ‘adeta yüzünü buruşturdu. Dünyayı süsleyen Pehlivan yiğitler dağın eteklerinde düzen aldılar⁴². [38b] Aynı zamanda, Freng ehlinin davulcuları da savaş ‘azmini daha da ısıtarak çalmaya başladılar. Borulardan figan çıkmaya başlayınca da, dünya galeyana geldi.

Alman ve Legbanlar gibi ordu başkanları, büyük küçük saflar düzenlemeye başladılar. Kılıç ve mızraklar ellerinde hazır hale geldiler. Kralın yanında, filten gibi bir şahıs vardı. Toplulukta O’nun gibisi yoktu ve “Ceren”⁴³ adıyla anılırdı. Halka halka zırhla örtünmüş, o zamana kadar kimsenin göremediği kadar büyük ve filin gücüne sahip bir ata binmişti. Başına, çeşitli mücevherlerle süslü bir miğfer takmıştı. Yerin tozunu feleğe yükselterek sağ taraftan meydana çıktıktan sonra, av arslanı gibi kükreyerek karşısına savaşçı talep etti.

Cihân görmüş padişâh, demirden bir dağın başka bir dağın üzerine oturduğu gibi, kılıç, ok ve baltayla eyere oturmuş Ceren’i görünce [39a] yiğitlerine şöyle hitap

⁴² Ordunun yer aldığı konum ile alakalı olarak diğer kaynaklarla aynı bilgi aktarılmaktadır.

⁴³ Çirin veya Çirne olarak da kullanılmaktadır. Kaynak; İNALCIK – OĞUZ, **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehemmed Hân**, s. 108.

etti: “İşin ehli bir yiğit bu yaramazın karşısına çıksın. Putperest kâfire hücumla eli bağlı ve canlı olarak huzûruma getirsin. Bu topluluk içerisinde başı dik olsun.”

Dini ve i'tikadına bağlı, Rûm iklimi büyüklerinin soyundan olan ve kendi memleketinde başı dik olup herkesçe Hamza⁴⁴ adıyla anılan ve Hamza gibi de pehlivan olan biri Padişâh'a gelip Ceren'in meydanına çıkmak için izin talep etti. Padişâh'ın emriyle de o devin meydanına çıktı. Çin yapımı zırhtan bir aba üzerinde olan Hamza, başında bir miğfer, hızlı bir ata binmişti. Hızlı bir şekilde meydanı baştan sona dolaşırken Nebî'ye senâlar söyleyip Hakkı övüyordu. **[39b]** Sonra, insanın koca bir heyûlâya yaklaşması gibi Ceren'e yöneldi. O'nu dünyadan temizlemek için kılıcıyla işe yaramaza hücum etti. La'netli gavur O'nun delikanlılığını, çabukluğunu ve kahramanca saldırdığını görünce siper çekerek olacıklardan kurtuldu. Ardından mızrağıyla karşılık verdi. Savaş esnasında mızrağı da kırıldı. Savaş meydanında iki Pehlivan mücadele ederken iki ordu da onları seyrediyordu. Sonra mü'min 'adalet sahibine senâlar söyledi. Sanki şöyle diyordu cihâna murad verene: “Büyüklerin ve küçüklerin muradını sen veriyorsun. Bana, kâfire karşı öyle bir nusret bahşet ki, Hüsrevimin karşısına yüzümün aklıyla çıkayım.” Bu sözünü daha bitirmeden du'ası kabul oldu. Eyerin arkasından aldığı kemendi açıp, **[40a]** la'netlinin boynuna attı. Kemendi çekmek suretiyle onu attan yere indirdi. Sonra, attan inip iki elini sıkıca bağladı. Din Şehinşâhı'nın yanına getirip binlerce âferîn aldı.

Hâdisenin ardından her iki taraf tekrar rüzgardaki yapraklar gibi birbirine girdi. Demirciler gibi ağır topuzlarla o kadar vuruştular ki, vücutlar eller ve başlar yerdeki toprak gibi çığnendi. O savaşta kılıçlar çekilip o kadar insan öldürüldü ki, yeryüzü ölümlerle örtüldü.

O savaşta bir şahıs Yanko'ya ulaştı. O'na: “Savaşmaya cesaretin varsa kaçma, biraz dur.” diye seslendi. Yanko, yanı başındaki bu çıkışı görünce kaçma

⁴⁴ Vize Sancak Beyi olan Hamza Bey olarak da kullanılmaktadır. Kaynak; İNALCIK – OĞUZ, **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehemed Hân.**

azmiyle atını koşturdu. Fîlten peşini bırakmayıp elinde kılıç at koşturdu. Boynuna öyle bir kılıç darbesi indirdi ki, anında başı vücûdundan koptu.

[40b] Kâfirler, Hamza'dan böyle bir savaşı görünce sağdan ve soldan hücûma geçtiler. Hançer kullanmakta maharetli bir batılı, Hamza'yı hançer darbesiyle at üzerinden indirdi. O genç, kaza okuyla ansızın din şehitlerinin aşkına can verdi. Ardından savaş daha da kızıştı. Eller ve kafalar, ağır topuzların darbesine ma'rûz kaldı.

Gece bastırıp yıldızlar tekrar 'ayan oldu. Tekrar yıldızlar gökyüzünü süsleyip gündüzün çehresin örttüler. O gece, horozların sesi gibi zurna ve köslerin sesi etrafı çınlattı. Kimi zaman fırlatılan ok ve mızraklardan dolayı aslan tilki kesiliyordu.

Bu savaş ma'rekesinde her taraftan halefler ve selefler birbirinden beter vuruyordu. O kadar genç ve ihtiyar ölmüştü ki, kan akarsular gibi her tarafta revan idi. Gece baskınında da O pâk ve temiz kavimden çok sayıda nâmlı mertler helâk olmuştu.

2.23.-Han Mehmed'in Üç Gece-Gündüz Muttasılan Kâfirlerle Harb Etmesi ve Üçüncü Gün Zafer Bulması

[41a] Diğer gün doğulu Hüsrev gibi güneş yükselip etrafı aydınlatınca gece dayanamayıp yerini aydınlık sabaha bıraktı. Şehinşâh, pehlivan yiğitlerden epeyini kanlar içinde ölü olarak ve cihânı kana boyanmış olarak gördü.

Şâh'ın yanında teftiş işleriyle görevli olan Karaca⁴⁵ duruyordu. Şehinşâh O'na: "Bu durumdan kurtulmanın bir sırrı varsa söyle. Buraları almak, kendimizi ölüme atmak mı iyi, yoksa, kaçmanın çaresini aramak mı iyi? Mü'minler perişan oldu."

⁴⁵ Dayı Karaca olarak da kullanılmaktadır. Kaynak; İNALCIK – OĞUZ, **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehmed Hân.**

Karaca, Padişâh'ın sırrını duyunca: “Onurlu Hüsrevim! Tarih, nâm değil, âr ve nâmus bırakanları asla affetmez. Dünyadayken ün kazananlara, korumak için kılıcın üzerine gitmek, kaçma rüsvâlîğinden daha evlâdır. Eğer Padişâh buradan hareket edecek olursa cümle ordu kaçar. Cehennem ehli bu memleketi ele geçirip baştan sona ateşe verir. **[41b]** Kâfirler, bütün bu ordudan ne nâm bırakır, ne de nişân. Kâfir kavimden korkmaktansa, hâk ile yeksân olmamız daha iyi olur.”

Hüsrev, vezirden bu sözleri duyunca O'na: "Allah aşkına! Bir anlık tereddüdüm için ayaklarımı bağla. Bağla ki, bütün ordum rağbetle savaşa hazırlansın. Nâm ve nâmûsumla ölmek, düşmanın bana karşı zaferinden evlâdır” dedi.

Bu sözleri duyan vezir, Padişâha: “Işık veren görüş budur!” dedi. O fakir, atından inerek Şehinşâh'ın ayağını bağladı.

Ordu durumu görünce, artık savaşta ya ölüm ya da katl olduğunu anladılar. Kılıçlarını çekerek kâfirlere doğru hüçûm ettiler. Oduncunun ıslak oduna balta vurması gibi kılıç savurdular. Ordu cesurları ve yiğitlerin kanından yeryüzü lâle gibi oldu, dünya karardı. Şâh ve leşker hep birlikte savaştılar. Bu savaş, dev ile perînin savaşı gibi oldu. **[42a]** O kadar çok savaşçı öldürüldü ki, ölülerin çokluğundan, safların ilerlemesi zor oluyordu. Savaş anında bir pehlivan tırkeşinden yayına bir ok salarak, Sâm-ı Nerimân gibi gerdikten sonra düşman ‘alemdârını vurdu. ‘Alemdârla birlikte ‘alemi de yere serildi.

Kâfirler, Kralın çetir ve tûğunun indirildiğini görünce, perişân bir vaz’iyette kaçmaya başladılar. O savaşta Alman ve ... (اسکره) çok sayıda adamıyla yok oldu. Müslümanlar o savaşta hadsiz hesapsız kâfir öldürdüler; Kâfirleri Tuna suyuna kadar sildiler.⁴⁶ Dünyayı dolduracak kadar da esir alınmıştı. Kimsenin hayâline sığmayacak kadar mülk ve mâl almışlardı. Din-perest Padişâh daha sonra yağma emri de verdi. Her gönül derya ve dağ kadar zengin oldu. **[42b]** Hüsrev, cesûrlara kâfirlerin kafalarını getirmelerini emretti. Gidip her biri kafa kesip Taçlı Hüsrevin yanına

⁴⁶ Savaş sonrası Osmanlı ordusunun Haçlıları takibettiği anlaşılmaktadır.

getirdiler. Padişâh, kafalardan minâre yapılmasını emretti. Cihân Şâhı'nın emrettiği yerine getirildi. Eski kavlden rivâyet eden râvî şöyle anlattı: "Olayların temeli atıldığı ân kâfirlerin ve Yahudî kavminin kafalarından yapılan minâreleri saydım, yetmişden az değildi. Cihân Şâhı, cihân halkının 'ibret alması için böyle yapmıştı. Kralın Kosova'ya ordu sevketmesinden ve Varna savaşından yaklaşık iki sene geçmiş olmasına rağmen savaş gününde Hüsrev'in kılıcının etkisinden, Freng memleketi hâlâ âbâd değil.⁴⁷

Ondan sonra şânlı ve şevketli Şehinşâh, babasıyla birlikte kendi tahtına geldi. Şâd tab'ıyla bir def'ada bütün orduyu kabul etti.

Gel ey Kâşifi! Dinle müjdeyi,
Düğün ve sevinç günleri geldi.

2.24.-Sultan Dâme Devletühû İçin Sultan Murad'ın Düğün Yapması

[43a] Dönen çark-ı felek tekrar Balık ayından Hamel ayına doğru geçince ve havalar soğuk ve sıcaktan mu'tedil olup, bostanlarda sarı ve kırmızı güller açıldı. Bahar, ardından esen hoş kokulu rüzgârlarla geldi. O anda gece kınaları yakıldı⁴⁸ ...

⁴⁷ Varna zaferinden sonra II. Murad'a ait Farsça bir Fetihnâme Adnan Erzi tarafından yayınlanmıştır. Bkz.: Adnan ERZİ, "Fetihnâme", **Belleten**, s. 595-647

⁴⁸ Eserin bitirildiğine dair her hangi bir işaret yok. Müellif, eserini ya tamamlayamamış yada müstensih tarafından eksik istinsâh edilmiştir.

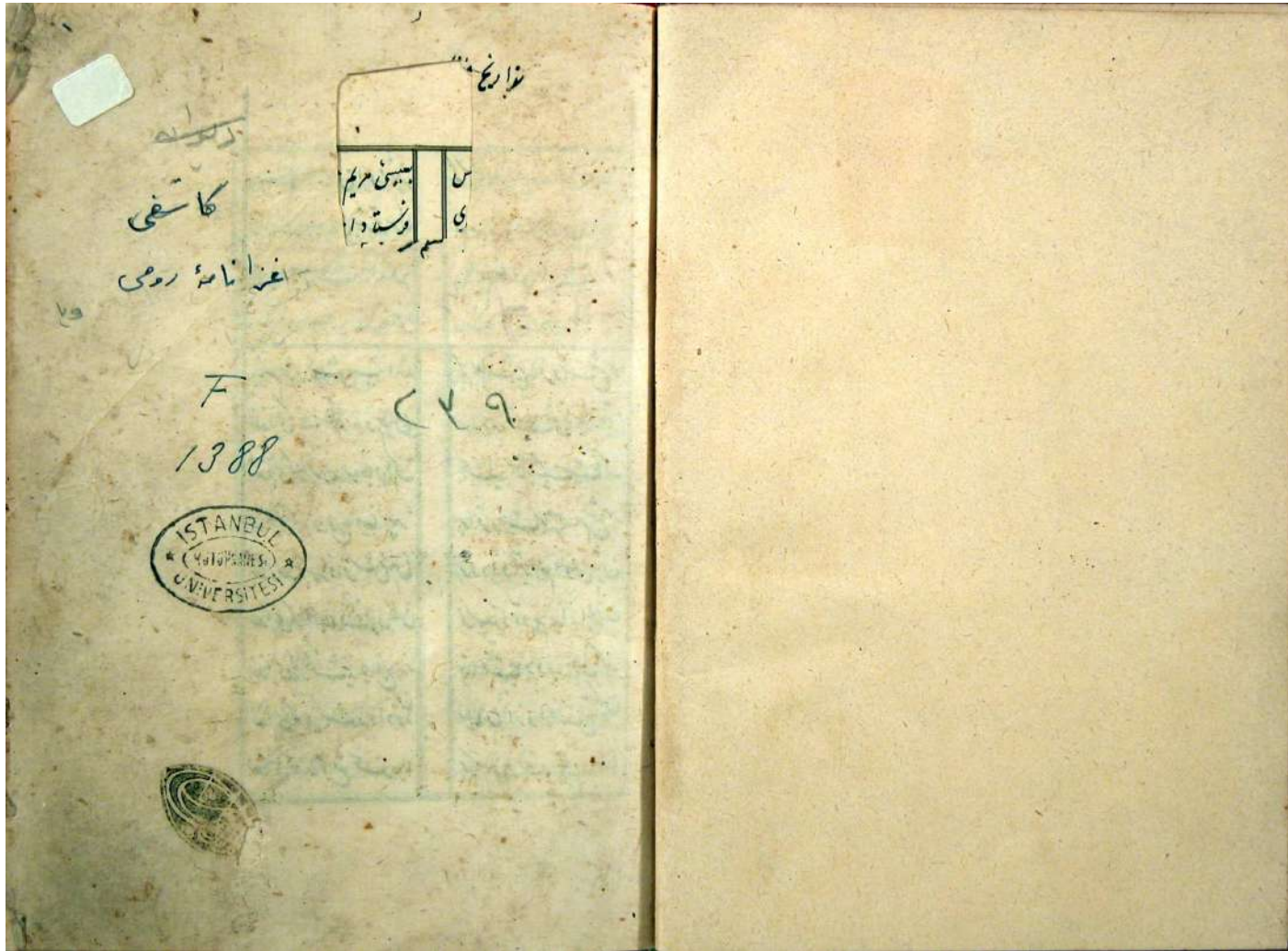
3.-SONUÇ

II. Murad ve II. Mehmed dönemine ışık tutacak olan bu çalışma, 1444 Varna ve 1448 Kosova savaşları hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Kâşifi, manzum eserini yazarken, istifade etmiş olduğu yazılı kaynaklardan bahsetmez. O'nun kaynaklarını genellikle olayların şahidi şahıslar oluşturmaktadır. Bunlardan kimi zaman isim zikrederken, çoğu defa "bilgili bir zât" şeklinde bahsetmektedir.

Eserde, muasır kaynakların Varna savaşının bir gün sürdüğü şeklindeki bilgilere muhalif olarak, üç gün kesintisiz devam ettiği bilgileri yer almaktadır. Bu durum, asıl savaştan önce cereyan etmiş olan küçük çarpışmalar ve öncü kuvvetlerin savaşlarının yazar tarafından toplu bir halde işlenmiş olabileceği şeklinde açıklanabilir. Kâşifi, anonim Gazavâtnâme'de geçen isimler konusunda, Varna savaşında sol kolu idare ettiği zikredilen Bedirhan hariç, mutabıktır. Savaşın cereyan ettiği yer ismi verilmezken, ordunun konumu hakkında teferruatlı bilgiler aktarılmaktadır. Bir diğer önemli husus da Osmanlı ordusunun ateşli silahları kullanması hakkındaki bilgilerdir.

Eserde, Osmanlı tahtında "Padişâh" unvanıyla II. Mehmed bulunurken, geniş salahiyeti ve "Sultan" lakabıyla II. Muradı görmekteyiz. Eserdeki ifadelerden, II. Mehmed'in ilk cülusundan sonra tahttan inmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca, Varna'da genellikle top atışlarıyla sürdürülen gece savaşlarından da bahsedilmektedir. Savaş sonrası Osmanlı kuvvetlerinin haçlıları Tuna'ya kadar takip ettiği de eserin değindiği noktalardan biridir. Olayların cereyan tarihi hakkında bilgi verilmezken, tarih düşürme yöntemiyle Varna zaferinin tarihi yanlışlıkla 1446 olarak gösterilmiştir. Hamasî bir anlatım tarzıyla olaylar teferruatıyla anlatılmaktadır. Kâşifi eserini, Bursalı Velîyüddin oğlu Ahmed Paşa'nın tavsiyesi ve Firdevsî'nin üslubuyla 1456 civarında kaleme almıştır. Fatih'in evlenmesiyle ve bittiğine dair her hangi bir işaretin bulunmayışı, yazarın eserini bitirememiş olabileceği veya eksik nüsha olup son kısımlarının bize ulaşmamış olabileceği kanaatini oluşturmaktadır.

BÖLÜM 4: EKLER
TEZE KAYNAK OLAN ESERİN FARŞA METNİ

بنام فرد بخشید احد
 خدای که در مظهر ما وطن
 خدای که اسرار هر جان پاک
 خدای که براوج مینا سپهر
 بقدرت کبک ز فرشتش زمین
 خدای که الطافش بی پایان
 خدای که بخشید با تاج زر
 خدای که در کسود داد و داد
 خدای که بردنغ محسوس و بلا

که لطفش بر افروخت شع فرد
 بر افروخت شعی نور بقین
 بخشید الالبیک مست خاک
 بر افروخت هر صدم شع مهر
 بروداد آرام اهل بقین
 فرستاد آدم بدار الجنان
 خلافت بی داد عالی کبر
 سیلان از ویارفت تاج کنین
 بوسی فرستاد علم و عصا

خدای که بخشید بی عون کس
 خدای که از بردین پروزی
 بایات و برهان و علم و علل
 خدای که هر مومنی را بچنگ
 شد اکنون بکلم خدای کریم
 بشان نصارا و قوم جهود
 خدای که آرد بقدرت بید
 جز او نیست انالی اسرار غیب
 خداوند رزاق روزی رسان
 بکینی هر انگش جان پرورد
 بنا داند جنان میرسانند سیب
 ز می قدرت صانع غیر جان
 جگه کویم جسد خدای احد

بسیس حریم خواص نفس
 فرستاد احمد بیضا مبری
 بر انداخت قنون چهل جلد
 مظفر کند بر جهود و فرنگ
 رگه مسوخ و ایمان سلیم
 ز حق آیه نسخ آمد فرود
 بس از ظلمت شام روشی پدید
 که رتبه دودست ستار غیب
 که او داد روزی بخلق جهان
 ز خوان خداوند نمون خود
 که دانا در آن حال نه غیب
 که روزگاری سستی پذیرد جهان
 که رتبه رحمت است فرد صمد

برآمدن جهان این نیکو بس ز حمد بزدان بخت بول	که سبحان ذی الجودتی قدیر ز روی راد است می کن دخول
فیه صفت نبی علیه السلام:	
شهی اولین توتم بزدان پرست کل آفرین عهد حسن و جمال	که بر اهل این سدا سلام است که کسی از وی یافت بوی سوال
محمد که کل ستم نابغ و دین جواز وی بدید آمد این کربوی	از وی یافت صد کون زین صفتین توتم طیب انفس از ان شاوچ بی
وراد او بزدان از روی نیکیا عطا کرد وی را بدین پرور	دل و چشم حق بین بزدان کتاب بین و حی بیغامیری
جو گویم بوصف نبی مدی صف کبریا با جزا و نیست شاه	که او پیشوا گشتت اینسیا که بر حج معتم ز نذ بارگاه
بطا نامین و راجع کرد چرا و هیچ بیغامیر باکتین	بجا میم و طامین و راجع کرد نذیده خدا را بعین العقیین

جو کرد آن شریفین بسره گذر ز روحانیان بره کوی و قار	از وی یافت سدره سبی زین پند بگرتو بیان کرد از انجا گذار
بجای رسید آن شه پاکین بر سو که کرد آن شه دین نظر	که حق دید حق بعین العقیین سه نور حق دید ز پرو ز بر
ز حق با دهر دم هزار آفرین دردی از ان روزنه مشکبار	بر اصحاب اولاد آن پاک دنیا بر اتباع او با دبر چار یار
بیا کاشفی از طریق ادب بس ز حمد نعمت خدا و رسول	مر آن آستان بوسه بکشای بهرج شهنشاه دین کن دخول
فی مدح سلطان الاعظم و خانان المعظم سلطان محمد غازی	
شهی انجن ساز و انجم فروز در خشان جو خورشید با کبره ریا	فروزنده ناسان کبر بر خورده جهان داری بی جهان کندهای
<p>محمد شهنشاه اقلیم روم کز و گشت ابدان مرز و بوم</p>	

پاداست کیتی بر رسم امم	بایمان بدل کرد کفر و ظلم
ز عدلش چکویم که اطرافم	جو خد بر نیست هم ز بوم
چنان این اباد شد ز جهان	که مر از کورست شیر زبان
بر جا عمارت نو ساز کرد	دری ز عطا بر جهان باز کرد
بکسره در دهه خان کرم	جهان را می داد نان کرم
جو آهنگ که دی بسوی سفید	شدی ملک کفار ز پرو زبر
ز رسم سورش برو ز غزا	زمین دگر بست روی سوا
سکندر رجورفت ز جهان خنجر	جهان را بدین شاه عادل کرد
بهر سو که تا زدش نامور	دقیقند پادشاه فتح تو ظفر
نهادند شاهان روی زمین	بچاکه آن شه دین چنین
جو بتلاد و نیست آن نامدار	از و کشت دین بنی استوار
بروز غزا چون شه کامران	بکین بداندیش کبر دکان
بهر جا که بر جاس کبر دلخست	بهر جاس آید کشت دست

بس آنگاه بکشاید آن شوایر	ز کفار افروخ شهر و دیار
بگیرد روان رودش لنگر کوس	بسوزد و رفتای اصل بکوس
سازد ز کفار مغرب خراج	بسادات مشرق دهد خراج
بایمان در آرد همه کسج را	بگوید بیار اید آن فرج را
بهر جا که یاید صیبه و صنم	بناز و بذلت بسوزد بهم
هند منبر ان شه بجای صلیب	که هودم بر آید بمنبر خطیب
بخواند ز فرقان بیانکند	بجای سخنهای بازند وزند
بیاراید اکنون جهان را بدو	سلیمان صفت شاه فرخ نژاد
بایمان در آرد جهان را تمام	وز ویابد اسلام احمد نظام
براندازد از دهر رسم بکوس	بگیرد جهان را بضر بکوس
بس آنکه نشیند نش با کرم	سکندر صفت بر سر تخت هم
دو مقبل در آید در پیش شاه	ببویبت شود ز در بارگاه
بشاه کردون برو ز آفتاب	نشیند پادشاه دین بی حجاب

پارند پیش شش با خیر	یکی جام سیم و یکی جام زر
که تاشاه نوشد از آن هر دو جام	با سنگ قانون شراب ام
رساند از آن جو عشاءه زن	هر کس که باشد در آن ایمن
وجود شریعی شایع و در	برد رحمت عالم از داد کسر
خدا یا ز احسان و انعام	بذنی بعضی بده کام او
خدا یا بجز ره راستان	بدستان بر این این دوستان
که عرششاه فسخ یار	یکی با صد سار و صد صد هزار
پیا کاشی از ذوق صواب	بکن با خدا و مذخوش این خطاب
در مناجات باری تعالی	
الهی تویی کار سزای	بهر ض تو باشد دنیا ز سز
تو دانی ز اسرار هر جان بگ	که دانا و بینا کنی نشخاک
تو افروختی شیخ هر یحیی	بنور تو بیند ترا هر دیل
تو دانی را ز بی بر نیک بد	که در ذات نفقه نیا چسرد

تو دانی ز سر ضحیه جهان	تویی در جهان دستگیر جهان
تو رحم آر بر من بظیف ای	که دارم ز عصیان دل غمخواره
اگر چه که کارم و شرمسار	تو سستی بظیف خود آمر ز کار
چه عذر آورم پیش ای کار سار	که سستی ز عذر جهان بی نیاز
بدرگاه عزت نه قول سول	چه طاعت کند ارم که آید قبول
چه خدمت کم در دین مکر	که این شوم از عذاب سوز
مگر لطف عامت شود در سما	که یا بلم رسی بر صف کبر یا
خدا یا بجز دل طرب	بجز رخ روز زلفین شب
که بر کاشی رحم کن ای آله	که بیرون ز لطف نهار دینا
تو رحم آر بر جان این برمن	که سستی جهان داوی و ملین
سین بظیف کتاب	
چو سالار کردون ز نای گشت	بسوی حمل که در آسنگ گشت
شد از مقدم او سر اسر جهان	باین مینوی دار ایمنان

زهر خابین تو کلی برد مید ز موردان بر آورد چندان پوشید چون خضر بر زمین بر آورد دستان گل سرخ و بر آمد ز اطراف هر شاخسار همی خواند او و دلکش بود بلالغ اطراف هر گلستان ترا رنگ مست بوی وفا جز بودی کرت عهد حسنی ار در آن عهد بودم من پرچم ز ملک عرب فتنه از انقلب بقطنطنیه گرفته مقام بدرج شه نشانه کرده دخول	زهر کشته بمود رخ شنبلیله که کوی جهان نذ جو خلد برین ز دیبای خضر ابر بر برین جهان را بر امر جو زود کرد بدستان سرایی هر شاخسار جو در جنگ مطرب سرودی بلکه کشته تملک کای گلستان دلی هود و در اینست جندان همی بود در گلشن روزگار جدا کشته از خویش اصل وطن بروم آمده با هزار اضطراب شده شهر در پیش هم خاص و عام شاخوان جویان بوج رسول
--	---

میان ظریفان بهر انجن بجوگان معنی زهر دانه دان در آن حال بودم بغایت بغیر در آنجا مرا اندر معنی بدید کدام آنکستش ز روی یقین کزین زمان بود و صد نام هر آنکست کای کاشی زین است بسی اصل دل با بر آنجا رسیست در اول برو جانبل و زیر محمد مر آن آصف نام دار که با شست آشنای دهمد جو سینه رخ آن شد دل نواز با طهار علم و مهن ساز کن	عج که جو بلبل معترف جن دلم برده کوی خضر از میان ز افکاس جنگ نخت اسیر بقفل بلا پای من شد کلید به احمد ابو الفضل بن ولی دینا بعلم و مهن سرور خاص عام بر و سوی سلطان عالی جناب که اقبال دولتستان در گشت که با نخت بر ناست یاری پیر که بخود بادش سر انجام کار دلت را زین غم رای دهمد بمنه روی خود را بخاک نیاز در کج معنی بجان باز کن
---	---

بوسمان آن خسرو سر فرار
 جو بشیدم این قصه زان
 که خنم درین راه آمد دلیل
 دیلم خنم بود بارای خوب
 بقول برین نهد و صاحب خبر
 ز اقوال این نهد و یکوشار
 بر نعمت بزدیک شاه جهان
 مرا تربیت کرد آن ناز و ور
 گویم ز دوران و رای کشید
 بدین علم دارد دلم دست
 مرا تربیت است از شاه دین
 زمانه بمن داد لوح و قلم
 زهر آستان داستانی بگو

خوانا ز روم را نظم ساز
 بیاد آدم داستان دگر
 جو بر نیای جهان جریل
 در آن دم که گفت ایس القلوب
 نهادم روان دست بر چشم
 بدل شد بر یکی مر اجمه کار
 بدو عهده فرمودم این داستان
 بمن داد خسرو بسی سیم و زر
 دل نهادمانست و تحت سعید
 بنظم چنین شعر دارم موس
 غنی گشته طبع ز کج یقین
 بکش گفت بر نقش دوران تم
 حکایت زهر آستان بگو

بگو قصه غازیان را کنون
 بنظم آور این قصه را سیر
 در اول بگو قصه شاه را
 که چون بود آغاز آن بیگانه
 جو بشید جاتم از و این سخن
 کیفیت این حکایت نه بر پای
 بزرگ ملک زان آستان
 که تا یاد کاری پاندا زان
 بیا کاشی جان ما شد دکن

که در روم چون بود در کون
 بلفظه بسیار و نه مختصر
 خبر ده از آن جان آگاه را
 که بنشست بر جای قیصر تخت
 کهن داستان را نوا گلشن
 ولیکن بیون جهان که خدا
 خوش آینه میگفت یک داستان
 ز شه نام و وز من سخن در
 ز آغاز این قصه بنیاد کن

مولود سلطان محمد غازی خلد خلافته و ابد و لبت

چنین گفت دانی عالی کسر
 که در کشور روم ز اقبال تخت
 جهان دارشاهی جهان داور

که بودی بدانش بی مبتهر
 شهی بود بنشسته بر روی تخت
 که در عهد خود بود اسکندر

بخش ششمی بود صاحب کرم جهانش می خواند سلطان داد که بود آن شاه صاحب کرم ستاده بر پیش کمان و روان ز شاهان و شاه زادگان بهره ز سوی دگر زمره موبدان که آمد آن روز در پای تخت بند دست شاه روان بود بد و گفت کای خسر و کای مراد عطا کرد و پرداخت ای تاج و جهان فرخ است آن خیره خصال چنین گفت هر کس وی پای بند جویند این قصه سلطان هر	بفرزیدون و بارای چشم که بودی وجودش جهان را بخش گمانی جو کای و کس چشم همه نامداران اصل جهان بخدمت شاه بسته کرم بخش پرنسکان و هم پوران جهان دیده شخصی را قبل بخش چو دامن بپوشی شسته فتاد ترا بادشاهی ملک جهان یکی غنچه از بلخ نوح و طفل که در خواب رویی ندارد مثال که او راست فریاد باز بد دش گشت تارین حال بسیار
---	---

طلب کرد آن شاه نیکو خصال هر جا که بودی ستاره شمر پیاورد بشنازد در پای تخت که این تازه کلبر کیش بهار چلیس مکر بود بس معتبر چه گویم ز روی خود نام او چنین گفت با شاه فرخ بین که خورشید را مستجاب حل بمیزان در آید یقین شش می زحل سخت خود را با می کشید کنون حکم مولود این نامدار چنین است ز روی علم یقین بگرد جهان را می سوسر	پرنسکان دانای دانش کمال کز انظار افلاک بودش خبر بهر سید از ایشان را قبل بخش چه خواند بر آورد در روزگار که چون او بودی ستاره شمر که فرخنده باد اسرار انجام او خادمند و اناز روی یقین چو در خوشه مرغ عالی کسر بدلوست زهره بخنیا کریمه چو همه در موازی شود آرمید بسی فرخ است از زمین و سیاه که صاحب قرانت است بر کاردین را قیم جبین تار با خستر
---	--

منه پسته کرد و در بسان نیا جو پستید آن خرد و با خنبر جو روی عیان دید تو تمام غزیری مگر بود دانا دلی	نشید جو جم در صنف کبریا بوکس بسی ادر کچ و کهر روان خواند وی را محمد بنام بعلم تو اریخ بس کایط
بنام تاریخ مولود شگفت این محمد بنام است این سدیدین	
بومود بس خسر و نام دار خرد پسته بودش بد ای سهر در آمد مدت این دایه دلسان می ادش این دایه با خهر بکل شکر آسخت هر صبح و نما جو بگذشت ازین قصه یک سال بالفاظ شیرین جو شند و شکر	سپارند وی را پروردگار که او پروراند بزرگان خور جو خوشتر پرورد در جسم جان غذای نافع جو شیر و شکر وزان گلشکر دادش را بکام بخلق اندر آمد زبان کلیم می سفت هم لحظه در و کهر

جو دوران سالی گذشت این جهان جو پیش خست احوال یکی ز بد در آن دم جهان جوی فرخ بسیار بیا بد شهنش بهزد و دبیر جو نوشت است و بارای کتوب الف با نوشت با یوت قلم چون دبیرش بر اجد براند بعلم جواعراب بیروز بر بس کلمه قلم دادش را دبیر خط شگفت در میان مشق نویسی جو بی در آینه خط عذار جو بگرفت دست شهنش قلم ز خطی که استاد گفتش خبر	منه پسته کردید با سوس باید خرد مند دانا روی خسر فرستادش را با آموزگار دبیری بودی زدانش خیر بران لوح چون سیم زین خرد پسته خواندش روان با ش از اولش تا آخر بخواند یکی گفتش خواند جمله زبر که عنبر برافشان بر روی جو جو تعلیق و نسخ و تحقیق نویسی بدان گونه نویسی خط عذار بس رفت بر کان جو هر کس بصد پایه نوشت از آن جو
---	--

ش

دگر لطف طبعش بجای رسیده نبودش تا مل در آن اختطاب دقیقی گزینش پیش آمد بجیقت چو ده سال شد در طریق علوم جنان گوی برد از همه بگردان زده ساکنی تا بجد بپوش بششیه بازی و لعبستان جنان گشت شده زاده زور آزمایی گرفت روی روان قطبش کبود اگر دست بردی بسوی کند هر جا که انداخت تیر و سپهر شب تیره تیرش کوی داور ز جوع و ذره تیر آن نامور	که گزینش نغمی ز جای شنید بدیده می گفت و پرا جواب بشعش گرفتگی به صد جای وقت بعلم معانی و طب و نجوم که جوگان فکندند پیشش روان که شمع خود را فراید فسر و غ ببند و کمان و بگوز و کران که گزینش کردون بر نغمی زجا فکندی دگر باره آنجا که بود سرگردان را کشید بی بند ز سندان می کرد تیرش کز گدشتی ز صد کام از انکشتی جو سوزن ز کرباس دی گذر
---	---

بششیه و بازوی کشورستان اگر دست بردی بگوز کران بدان گزینش بولاد و آن ضربت دگر میل کردی بچوگان و کوی تختی هر کشته بر سپهر و کریم لعینش بدی جبرئیل بدین گونه می بود ماه سال ز کسب فضایل جو شد بهره ور پذیر چون و را دید با فروزانی پاورد و پهلوی خوش نشانی پاکاشی باز کرد استان	جهانش می گفت کشورستان کمی رزم در معوض کا فرمان سر و مغز البرز در هم شکست که لب و لعینش بدی ارزوی بچوگان دولت زدی کوی هر سو که می تخت میکرد میل همیشه تحصیل کسب و کمال بیا بد سینه پیش پذیر برای بزرگی و فسر سماهی بر و صد هزار آفرین بشخواند که چون شد سر انجام این استان
جهان دیده دانی عالی کسر	در تخت نشاند سلطان خاص سلطان محمد غازی را
که اوضاع این قصه بودند	

جنین گفت از آغاز این سرگذشت چو شاه بنشد عهد سلطان مراد	که شد را یکی تجر بر سر گذشت برای بیبون و با طبع شاد
شب روزی خوزد با جگونی که جاسوس خسرو در آمد ز در	بخت کینا کی چو کاوس کی بجاک ره شاه بنهاد سر
و عا و تا گفت بر شاه دین که از انکس لشکر بی شمار	جنین گفت که ز روی یقین بیاید با طراف مؤمن دیار
جنان لشکری که در طریق شکوه سده کا فرانی که با تیغ تیز	کنجید بجهامون و وادی کوه ز کیتی در آرد صدر سنجید
ز نا فرجی بجو عا و نمود دو که بر ندان قوم را پیشوا	بگوهر همه از نژاد و نمود که هرگز نبردند نام خدا
یکی را بجهان خواند نیکو نام دوم را قوال است ای بیست	گروند کفار دارد قیام که از داقیانوست بی رسا
ز حشمت رسانیده براج ماه	جو عا دلعین قبت بارگاه

بیاورد خیل و حشر بی شمار کنون امی و اور کار ساز	بیاورد خیل و حشر بی شمار کنون امی و اور کار ساز
چو بشنید این قصه شاه جهان بر پرسید از ایشان شاه با گوه	چو بشنید این قصه شاه جهان بر پرسید از ایشان شاه با گوه
جدتد بهر جویم از بجزدی عزیزی مگر بود بسیار دان	جدتد بهر جویم از بجزدی عزیزی مگر بود بسیار دان
جنین گفت کای شاه روشنی گر غیر ز مغلوب غالب حساب	جنین گفت کای شاه روشنی گر غیر ز مغلوب غالب حساب
بینه محمد یک کامسرا جو اسمای ایشان شمر دم یقین	بینه محمد یک کامسرا جو اسمای ایشان شمر دم یقین
بوعلم تپی ز اسم قوال هم از اسم نیکو فروست و کنج	بوعلم تپی ز اسم قوال هم از اسم نیکو فروست و کنج
ز اسم محمد و ماندت م	ز اسم محمد و ماندت م

بقصد ولایات مؤمن دیار
جهان را بفر خنده کی کار ساز
طلب کرد در دم کسان و مهنا
که چون وضع سازیم دشمن کرده
که آسوده خاطر شویم از بدی
بوعلم و جلالت بسی کاروان
ز روی بزرگی و رای خیر
جنین دیدم ای شاه فرخ
کسی نیست غالب برین کاروان
وزان نه انداختم این جنین
بود سفت افزون تروی قبال
برو آید البته صد در و پنج
بر ایشان بود غالب ای نیکام

جینت قانون این مختصر دگر پیش خواهد که غالب شد اگر جنت با جنت کرد در جواب و کرم با طاق شد بمنشین جز این شاه زاده بران کافران جو سلطان مراد این حکایت شد پیار است بروی شاه اینچنین گرفت و بخت کند ز نشاند ز ملک بیاد در آنکس کفید و خرابین ز شهر و حصار وز بران جویدندان سوختن یکی را غنوس دوم خون خلیل سیم چون علی بود و جار کمال	که کم غالب آید بهر شیشه بهر کتر آن بر که طالب شود شود راست مطلوب از احمد کار شوند پیش رستان بهر قرین خواهد شدن بیجکس کمال بروز مایون و رای سعید در آن اینچنین دست شاه زین جهان را بطاعات او باز خوانند که کردش مسخر بفرز بوس به پیش شهنشاه کردش نثار که شاه جهان شد جهان کفایت که بود مذروش دلا نر ایل بلکم خداوند باری تعالی
--	---

به دند شاه جهان را نماز کهی خدمت شاه چون رستان جین گفت بهر یک زوی خود که طفل است این شاه روشن همان بر که در پیش شاه جین بس آنکه جین گفت هر ذوالقادر کسی که بختش کند یاوری کسی را که شد بخت در قرین کز نور تراد دولت فزون شود کنن هیچ کاری ز روی خود مشو باید وی خسر و منشین بس آنکه امیران بس باشکوه نهادند بهر یک صدق و یقین	نهادند جره بچاک نیاز سری خود نهادند بر استان با خلاص باک این حکایت شد منور از لبان آیدش بوکی خود مندر امر بود بر زمین که بخت بلندست با شاه بار کند بر ملوک جهان سروری جو دولت شت و روز با اوین سه کارش از وی بقانون شود که بیسی مراد را سر انجام و بد که افعال ایشان بگردی خوین خود مند دانی دانش پرده به پیش شهنشاه سر بر زمین
---	---

کشیدند هر کینه هر خواسته زاسبان تازی و از کج و زور زوی بیای زربفتش تیغ بس آنکه عیان یوسف حال کشیدند چندان بر شاه دین بس آنکه بفرمود آن ماعار ببستند از آن کوزه این شهر ز د پای زربفت دینار زر بپردند آنجا که می خواستند زهر همیشه کاری که بد جهان هنر هر چه بودش نیک ز بد که تا هم که آید قاشک کند بس آنکه نشنند « بنم شاه	جهان شد از آن مال راسته زاجانس و اچا رولعل و کهر که در خسر دپش بوسج کیز آن روی جو سی سال که بر کشت از آن جد روی کین که آیین بر بندند شمر و صهار که چیر آن ماند دارای دهم ز لولوی لالا و جنس کسر دکان دور و کوچ آراستند هنر پرور و کامل و کار دان بیاورد و بنها در پیش خود هنر قدر او را سوید کند نی دست بر دند هر کس خواه
--	---

در آن دم جهان دید سلطان یکی جام زرین بری بدست بش داد و کفنا که می نوش کن جوشه دید برخاست ز روی تخت ز دست وی استاند آن جام زر در آن بزم می بود آنچه بس از جام می هر کسی دست برد جوی نوش کردند بر نا و بیه بچنگ می گفت عودی براز دقت بی با سنگ راه عراق که با درین شادمانی و شور از آواز عود و ز کله کجک سیاهوی ستان گذشت از سپهر	ز د بهیم برخاست با طبع شاد بباید بتر دشمی برست عم دهدون را فوا نوش کن جو بهرام و بهمن ز اقبال و تخت نبوشید بریاد او چون شکر بقبطار نقل و شکر ریخته از آن نقل و شکر فراوان خورد بقول علمای بازار وزیر که قول حسین بقانون بساز می گفت این قصه با صد مدافعا از اسم و ز تار و ز یوم نشور زبان کنگ کشت و ز کشت و کنگ وزان موده شد هر کس میوان و
---	--

جو در طبع دل بی در آید بکوش	ز هر پیر و پیرنا بر آمد فروکش
در آمد دل عارفان در سماع	خود رفت و برد از سر دل صداع
بس که کشید مذخان کرم	بجهان را بداند نان کرم
را انواع نعمت که بر خوان کشید	بصد عذر در پیش همان کشید
جو نعمت بخوردند شیر سوخت	بیمای نعمت گشت و مذدست
خوشت این مثلها بدوران	که گویند بیخات بر خوان شاه
جو آن دم که بیخا شد از ترک کرد	یکی برد نعمت یکی خوب خورد
چنین رفت قسمت ز روز اول	یکی با سر نکستی یکی را عسل
بدین گونه بدسوزنا سفروز	که بنشست شمع معنبر ز سوز
اران بس شهنشاه عالی کهر	گشت از آن کج فضل بدر
هر کس که آورد یک جو سماع	جو بر حال آن یا نمی اطلاع
بدوداد جندان ز زودرم	که وصفش نیارد کسی در قلم
بدین گونه بگذاشت احوال	سود روز و شب و قی و حضور

بس که جهان دیده سلطان	بهر خان گذر کرد با طبع شاد
شهنشاه بنشست در ادرنه	سوی ادرنه برد بار و برنه
نشست هر یک بطبع سلیم	جو عمل و کوه در معادن مقیم
بگو کا شغنی تا شد روم و روس	چهار کرد با لشکر امکر و سوس
خبر آورد نسلی که کار قلعه بصره را و شملو را و برادری با کی قن	
جو سالار کرد و بوج حسن	بر آمد ز اطراف چین و چین
نابت سپهر از ره آفتاب	کشیدند بر جبهه ز بدین نقاب
بر آمد بر او رکعت کشید چرخ	عیان گشت آثار کشید چرخ
عدم گشت از تاب بر تاب شب	بقا تم بدل گشت بنجاب شب
خودمان کردون ز شاه افق	کشیدند ز خارده زیر افق
در آن روز شاه سینه یک بخت	جو نفعش و قیصر نشین بخت
بودی همیشه در اقلیم روم	بجز ایمنی در همه م ز بوم
بخود دی کسی کوشالی زوی	مگر جنگ قانون با جلاس لی

77
14

طرب آنجان داشت قاتل کج در آن دم شمشاد و اتیان وی که نگاه پکی بیاید ز راه بشکفت کای شاه اقیلم دوم ترا باد اقبال دولت قرین چه گویم ای شاه روشن ضمیر کرویی بر پیوده کم کرده راه برون آمده از جانب نکروک گرفتند براد بسج حصار بکشند از مؤمنان بی دریغ در آن جنگ کفار و آن دارگیر بگردندان بقعه زیر زبیر مگر پیکر پاید ز راه	که حسنی دلا و بزوم آسجوب بر آورده سر چون هراچی زنی زمین بوس شد کرد در پنگاه سرافراز و سلا بر هر زبوم که در ابادت جهان آفرین ز کفار افرنج و قوم شریر بطاعت شیطان فاده بجاه بنوک سنان و بفر ب بوس بشکورد رسیدند پاکیر و دار یهود و نصارا به تیر و بر تیغ بسی مؤمنان باکین شد اسیر یهود و نصارا ز سر تا بسیر ز سوی کلی بومی نزدیک شاه
---	--

دعا کرد بر شاه فرخ جمال که کفار با بوس معذب دایر دو صد پاره کشی از آن کافران بکآن ساحل آن ره گذر حکایت عینت ای شریار	بس آنگاه گفت ای نجب خصال گرفتند اطراف دریا کتار گرفتند راه شه کامران نیاید بختیغ و تیر و تبر دگر شاه داند بتدبیر کار
طلب سلطان محمد خانبهادر و بالمشکر عظیم بغیر افغانان	
جو آتش روان رفت و دشن بس آنکه چنین گفت باخوشتن بدور افتد از پشت و مرغدا شود بر جمع بنایم دلیر کم جانب یک کبران کنار که کوی در آن جا عارت نبود هرابی کم از یسار و یمین	جو بشید شاه جهان این خبر بندید این قصه در این سخن که گریه شزه بجایه شکار در آید در آن پشته رو باه بیر اگر عمر یام من از کرد کار جنان سازم اقیلم کبر و بود خسبت برانم در آن سر زمین

بتازم در اقلیم آن دید و شهر چنان سازم اقلیم اهل کوه اسیری و نادیکه مغرب بین بس آنکه طلبکد شاه از وزیر که تا بر بیاض جو کا فور و ستر نویسد روان ناند شاه دین سپاه گران از در بجز و بر بس آنکه در میان بارای میوش حدیثی فرمود شاه ز من فرستاد و لشکر بخود جمع کرد دان لطف سلطان با فرود که از آنکس لشکر بی شمار بهر مؤمن آمد ز کا فر الم	جو رستم با قیوم ترکان بقدر که هرگز نیابند بر سکن سکن فرستم با قیوم غفور رو چین دبیری کورای و روشنی غیر بر افشاند الفقه مشک و مشک فرستاد با طراف و بیان زمین که بر آنکس است شاه را سفد بقول شهنشاه کردند کوش دیران نوشتند بر اینچنین بسجی ره آراست بر نبرد فرستاد یک در پیش پذیر پاید بر اطراف مؤمن دیار ولایت ازان سو بر آمد بهم
--	--

چنان را قوتی ز نوشند بدید پیار است کبکی بنور یقین فرود کوفت از قدر فی الحال کس بر آمد فغان از دم کا و دم زلات و غری خواسته کس کس مران حال اید با طبع شاد زدندان دلیران و بارای بجنت شهنشاه و فرسخ نر ناد بر فند سوی شه کا مران اجازت طلب کرد او زین کوه روان دست و دل با جگشت برو و بر اصحاب و برد مید که کتی و ظفر باد با جلد جفت	جو صبح سعادت مشرق دید ز به بخت شهنشاه دین دگر باره شهنشاه آنکس دیدند هر مای و رو پند خم صفه آرای کردند قلب و جلیح چو شهنشاه عهد سلطان مراد بنمود فی الحال آنکس جنگ رده بر کشیدند کردان راد غریبان لشکر جو دیدند آن بهرم غزا از شه با شکوه شد آن بهلوان را اجازت بخواند آیتی از کلام بحید دگر باره آن شاه فرخنده گفت
--	---

برفتند از اینجا بمیدان کهن	بس آنکه بوسید هر یک زمین
بمیدان رسیدند هر یک نبرد	مگر دید بگو که مردان مرد
بمیدان گزارند از هر جنگ	بگفت از دلیران با نام و تک
باینکه نبرد و سران گروه	سه بهلوانان بس باشکوه
نیروی بازو جو کسند یار	دلیر و سرافراز و هم نام دار
در آیین نشان کشته چون پهل	مکشگری از گروه قوال
تفوح کنان سروران سپاه	رسیدند ناگاه در رزم گاه
که بود سالار چندین گروه	یکی بود از آن قوم سبک گاه
در آیین نشان کشته بجهت نبرد	دلیر و سرافراز و مردانه مرد
بجزن میان دیده بجا کشته	هم آلت رزم برداشته
دل جان بر آتش بجهت	در آمد بمیدان بسان بگفت
محمد بنام آن علی نیک خواه	مگر سرافراز غریبان شده
باین رسم ز آیین قبای	بپوشید از فرق سر تا پایی

بششیم وزو بین و تیر و کمان	بم کند و بگردد کسران
در آمد بمیدان آن کینه ور	نماده کلاه کبابی بسر
بنویس چون شیر در رزم گاه	ببهر اندران کبر کردی بخانه
جو کبر بعین دید و بر اچنان	بر آوردی الحال کز کران
محمد روانی سپه داشت پیش	که نازد کند ضربک بر شش خویش
بزد آنچنان کبر کز کران	که کز کشته از آن کوس کند روان
جواز یکدیگر در کشته شدند زود	بعون جان دار چی و دود
در کربان کشته بر یکدیگر	دو سر سنگ سالار و خیل حشر
هم آورد کشته هم بر مان	جو مومان و چون یمن قهرمان
محمد روان تیغ مندی کشید	در آن دم که بر کبر ملعون رسید
بزد آنچنان بر سر ناچار	که تا سینه بشکافت همچون خیار
همان تیغ در جنگی رزم گاه	بزد خویش تن را بقلب سپاه
دلیران جو دیدند آن ضربت	که پشت سپه را بهم در شکست

کشید هر کس دهان تیغ تیز بگشاید از یکدگر آن قدر جنین گفت دانا از آن روزگار مدست و ارزا از آن شود مگر بود شخصی قسراجب نام جوانی مگوروی و نیکو خصال حکیم و مگوروی و شیرین کلام بر سو که می تاخت از جبهه راست بر رزبان را در آن رزمگاه جو خود را بعلت سپه در کشید بر آورد شمشیر آینه کون ب نیکو جنین بود آن شهنسوار بنازید مرکب به بخارا و	بر آمد ز اهل جهان رسته که سر زیر پا خفت و پازیر سر که همراهش بود در کارزار بچون لاله کون بود سر تا بهر صفت بر ما بود قایم مقام گشاده بغیر گمان یال و بال بیزوی باز و بر آورده نام که وی ز کفار مغرب نکاست مگر قوم نیکو گرفتند راه در آن جنگ که ب نیکو رسد که از پشت رو بود در غن که ای که ملعون دم با یار که آفر کند در زمان کار او
--	---

که از پهلوی راست کبر در بزد اسب و روان پی برید پیاده بشمشیر و تیر و شمشیر در آفرینگی کبر از دور دست یعناد فی الحال بر روی خاک بشد روح باکش روانی روان جنین است آینه دور سپهر بسی را بر آورد چون شاخ ناک درین خان برادر مشوکا ساز بس آنگه در آمد شبی چون شب در آن شب بماند نام نخست در آن شب هم بران بازاری و برعد نعل هم یکله هم کنار	بنازید بر پهلوان بی خبر منز بهشته ناکه جوان حال بی بسی با و ستاد سوی سستو بنا و ک تن پهلوان را نخست بر تیر اجل گشت در دم سلاک جو روح شهیدان بدار الجنان که با کس نوزید آینه مهر ببادی بیفکند بر روی خاک که دارد در دور و منزل از جو بخت بداندیش بس و سپه کسی غیر بی کار کاری نخست بگردند تا روز بسبار جنگ گشادند با هم در کارزار
---	--

جنگ رستم متعلق نکت لنگ کفار

چو نمود آینه صبح روی	بیدار او شد جهان مهرجوی
عیان کشت آثار انوار مهر	چو فاین رخسده بنود جبر
در آن لحظ طبعی با نام و ننگ	مگر کم تر کرد آسنگ جنگ
خوش نیز آدای بانوا	بچرخ چهارم رسید این صدا
دگر باره صفایا راستند	فتوح از خدای جهان خواستند
بهران غازی روی نژاد	چو سام نریمان وجون کیقباد
کشت دند بازونه بیکار کین	بعون خدای جهان آفرین
ز کفار مغرب بسی کشته کشت	وزان کشته بر کشت وادی
دگر باره یکنو و توهم سترال	گرفتند راه از جنوب شمال
بگشتند بسیار از مؤمنان	ز پولاد پوستان و روین تان
دگر باره کافوز بالا و پست	میین ویب رسلان شکست
شبنش و اسفاده در قلبیاه	بدو چنگ کشته سران سپاه

کونا که ز لشکر عبوسم جدال	بمیدان کین تاخت مگر قرال
ببر کرده زر کوب خندان جنگ	بزنار کبری میان بسته ننگ
دوشمشیر پولاد ز هرا بخورد	جبر و با سبب بسته بر نبر
بقوبان در افکنده حاجی کمان	بغیر اک نه بین بسته کر ز کمان
بترکش در افکنده صد جویر تیر	کوی سفت پولاد را چون حریر
بخورده ز جام جهالت شراب	بخورد بر کشته ده دری از عقاب
بس مست و لایعقل بوی خیر	بمیدان کین تاخت با تاج زر
کیست ویرا بود در زیر ران	که در کت نه ادی بصر همان
توی سیکل و باد پای و ثقیل	که در جنگ بودی هم آورد پیل
اجل صفای کشته با او براه	بیامد روان تا بنزد سپاه
چو خورش کشته فرو کسی با کین	که با آفرینش ز جان آفرین
کسی را که تیره شود روزگار	همه آن کند کش پاید بکار
جو آمد بمیدان بدان کوه بست	یکی تیغ پولاد سندی بست

با آواز گفتش که سلطان مراد در آید بمیدان من یکت زمان	سید دار و سالار کردان نادر بگویشیم با هم به تیر و سنان
اگر من مظهر شوم بر مراد و کرد دولت او را کند یاوری	بگام دل از دهر با هم مراد که دارم بدو ملک اسکندری
چو سلطان مراد این حکایت می خواست که بدان زنگاه	ز رای همایون و نجیب سعید بنازد که ناکه ز قلب سپاه
سواری بر این خیزد با زین و فز بپوشیده خفتان روز نبرد	به یکی رکفتار بسته کمر زمانی رسیده بر ما کسود
خضر نام کرده و را نام نام در آمد بمیدان و جولان نمود	یعنی جو الیکس عالی مقام بجوگان کین کوی و نصرت بود
سر ایامی میدان بگردید راست بس آنکه پیامد بنزد قوال	بهم و سنان قلب اعدا است جو شیری که آید بنزد شغال
بر آورد شمشیر آینه و شش	بصیقل زدوده از روزگش

بنازد سوسی قوال آن زبان خرال لاور جوان جنگید	که یعنی سنی سازد از وی جهان روانی بر پیش او در کشید
بزد آن جوان تیغ را بر سپهر بس آنکه قوال لعین در زمان	ولیکن پیامد بنزد کار کرد بقصدش در آورد کز کران
سپه بدرمان کز زیاد زیور بکشند با هم دو مردان مرد	بطمن سنان کرد از پیش و در زمیدان بر آمد بر افلاک کرد
بصد حمله تیغ تیر ز دست در آن دم جهان دیده سلطان	مظفر کشند بر یکد کسر روان دست دل با جی جگند
بگفت ای جهان دار می قدم تو بجستی بدین مومن با خیر	که سستی بعالم غفور و رحیم ز الطاف و عون تو فتح و طفو
جو این قصه را گفت شاه رشید که نرسن اندر فتح قریب	ز غیبش روان این نادر رسد فانزل علی شاکم با غریب
جو خضر جوان دیدگان کردون	نمودد بجنگل شیران زبون

Handwritten red ink marks and scribbles at the bottom of the page.

بنازید مگر روان کینه در یک نور بازو که بروی نو بر آوردی را با لای زکین ز مگر بفرمود آمد آن ارجمند سپسید سر که آورد جیست بس آنکه چنین گفت با شویار در آن خط سلطان باختر و فر بفرمود در دم سر نایکار بس آنکه سپاه از یسار وین سر روز و شب در صف او یک سوم روز از جانش تا وقت در آن خط کردن لشکر شکن شکستند کفار را با سحر	گرفتش بر دی دوال کمر جو لطفش روانی زین در پند ورای روانی نزد بر زمین سرسن برید چون کوسند بیکند بر پای خمر و خست که اعداد باو بدین روزگار بدوداد بسیار کج و کهر که بر نیزه کردند در کارزار بر اعدا کشیدند شمشیر کین شده از پشت سر که بناید بر نیو بکشند اران قوم بی حد و یک حمد تا که جو لود پیش بعون جهان داری دادگر
---	--

گرفتند کج و فراین بس شد از کج بسیار و در خوا بس از جت سرور کایات بترنج این فتح شد فری وز رانی روان کشت با طبع شاه جوش سنش دین شنید این خم با عز او اگر ام بردش شهر نشند به هم گرفتند بی چنین باو یار شد دین پر	غنی گشت اران کج و ز زهر سپاه شهنشاه آراسته که بادش نیردان در دو دست جهان فری یافت بر دی بهر شهنشاه فرسخ نژاد پاد روانی پیش پذیر برو آفرین خواندند اصل هر مثال سیا و کوش و کاک و کوس طرب نک و خوش دل جامست
شکست شاهانی که جز کشته شدند الا با و بستی نشستن و کجی	
جوشاه و ناد که شنید این خبر قوال معین را بکشند زود کر بران برون رفت نیکو براد	که شد فتح اسلام بار دگر پیش جهان شد که کوی نبود گذشت از سر خیه و بارگاه

کرفتد و کشتند خیل و حشر سازند مال و غنیمت کش د از عقود مالک کره باین عیبی کون رسم و راه بدین محمد علیه السلام روان باز کردند خیل حشر در آورد یکسره شتی درون بسج شدن را پهرداختند جو اسل جهم سبوی ستر چنان و چنین باد در روزگار	سپاه مسلمان بر تیغ و تبر نماد از بزرگان فرسوده بحر و سحر آند آن شهر و ده کسی نامند اندران جا کجایه مسلمان شدند آن ولایت ز جنگ کوی بولی آن کینه ور سپاهی که بکوش گشتی برو روان باد بنا برافراختند گر بران بر فند از انجا بدر کسی کو بود دشمن شتر یار
آمدن سگ چو برون کساج حیل کند دروغ را بی مسلمانان کند	
سج حمل گشت عالی مقام عرب این مثل گشت کجا بزموت	جو سالار این چرخ آینه عالم جو یونس چون آمد از بطن

ز ملاح بافی و مامی ر بید مواحدل گشت بار و کسر کل و لاله و زین و شنبید چنان شد با نند خلد برین سن یا خود نین باغ جان بگفتند این قصه با عنذیب سی سر و شمشاد در روزگار چنان شد سر اسر جو باغ نعیم در ان عهد سلطان فرخنده گشت پذیر با بزرگان فرسخ سیر خود پسته کردان بارای موش کناگاه یکی در آمد ز در دعا و شاکت بر شتر یار	جو موسی عمران شبانی گزید ریا چین بر آورد از خاک سر و کر باره از خاک کل برودید چون جان در ارجان آفرین جو سوسن کشید ز مهر کزینان شتم تر تم آبوشن الجیب پوشید هر یک لباس بهار چمن بزنگه گشت بیل ندیم بجای سگدانشسته تخت بخدمت بر شاه بسته کمر بقول شهنشا بهاده گوش بنجاک ره شاه بهما دسر بس آنکه چنین گفت کای کا کار
---	---

سپاهی پاید ز کت مک ز جای کوی را خواند بام بکشند بسیار از مؤمنان حکایت همین است ای شاه	بگردند با اسل اسلام جنگ خوجا جنگ حصار کشن شو علم بشسته زین و تیر و کمان در شاه دادند برای همین
ز قس سلطان محمد غازی و سلطان اسحاق بن محمد حصار	
جو بشنید خسرو ز پیکان خیر بسی گرم شد طبعش ز تار تفت چنین گفت آنکه سلطان راه سپه را طلب کن روان بپهر بگیرم بلاد فرنگان تمام چنان سازم اقلیم اسل تو تک جو بشنید قصه سالار دین بس آنجا با خویش گفت این تیغ	بشدید ازین قصه چون زان ز تیر و غضب لب آورد کف که ای سرور بملوانان راه که دارم بر اطراف کا ز سوز بر آدم به نیر و نیر تک نام که هرگز نیابد بر سنگ سنگ شاه جهان گفت صد آفرین که الحمد لله علی کل حال

ببین کون فرزند نیکو سپه و ستاد نامه بر مرز بوم برایشان بسی کج و زبر رفت جهان را با تیغ تو باد نیاید بوزم غرار و سوی کا فران با نده خاقان و نغفور چین به بندم به پیش تو زین بس که سرده بگیرم بر کا فران کران باز گویند روز کار و زانجا برون رفت با طبع شاه با سنگ فتن علم بر فراشت بوزم غر اجانب کا فران رسیدند آخردان جایگاه	که یزدان مراد داد با فرزند تو بس آنکه سپه دار اقلیم دوم ز هر کشوری لشکری با بخواند بشکست کای خسرو و سر فران تو با این سپاهی کران بی کران کرانان فرخنده ای شاه وینا من از بهر خدمت ای تاجور و زانجا بنا زیم با این سران چنان سازم اطراف نغز تیر بس آنکه شهنشاه فرخ زراد زیران یکی را بکشور گذاشت برون برد با خود سپاه کران که یزدان و تاران پاید سپاه
--	--

جای کج گویند اهل زمان یکی شهر پر نعمت و خاسته ز یک جانبش کوه و یک سوی رود بر آورده در حصن او یک حصار دو بار و کشیده بر پهلوی هم چنین قلعه را کس ندیدی نظیر زهر برج او با برج دیگر ولی برج باروی آن شهر بند بن خندقش مانند پدی کیس بی تو و بنای آن خاره لایح رسیدند لشکر زهر سوروان سر پرده ز دشا بر طرف کوه چو روزی که پسر شاه دین	نخوجا که حصارش نام و نشان بد پا و دینار آراسته بنا کرده شهری بر پهلوی رود مثال سلاسل بی استوار بر آورده تا بخ بر روی هم که خیر از او بود جز وی صغیر زمین صد قدم بود در پیشتر چگونه که چون بود یا بود چند از آن رو که در قعر بودی پیس دو صد که نعل بود و صد که فرخ گرفتند در راروان در میان بدشمن می کرد عرض مشکوه برآمد ز اطراف خاور زمین
--	---

عیان شد سپه دار کردن نمود بفرمودند شهبازان کار دری را ازین گونه بی رعد و بس آنکه بزرگان هر یک یک بفرمودند و اسب سینه آینه شد در آن دم جهان دیده سلطان بشد گفت کای شاه با نام و دگر باره از گنبد لا جور د که ریزند رعد فلک بی شمار نشاید که رفتن بسایم جنگ سز پشته در کار رعد فلک وزان جعد رعد فلک بچند پایه بر شاه فرخ نشاد بفرمودند کوس بر غزم جنگ	بر آمد بر افلاک افلاک شنید ز یکی برون کرد خیل ظلم طلوع کواکب ز تاثیر همسر می یافت پیوسته فیضی دیگر بفرمودند که گفت فی الحال کوس بوضع سعادت مشرق دیده بر افراشته در دهر زین علم عدم شد سراسر بر اوج سپهر ز آثار انوار او بجز و بر در آن لحظه شست رو تم کوه
--	--

حرب کد سلطان محمد خان را بر اول بجای که حصار

برآمد فرس از درون بغیر
 ز او از کوس دم کا و دم
 سپاه شهنشاه برخواستند
 پوشید هر یک آهن جباه
 و لیران آن لشکر نام دار
 بگردن ذی الحال بناد جنگ
 ز هر جانب سنگ عدتک
 چنان گشت از آن سنگ بر حصار
 مگر بود کبری بزرگ درون
 بگه آن می گفت آن بکار
 بکشید ام و زد کار جنگ
 مسلمان ازین قوم بی اعتبار
 چون کبران شنیدند از و این سخن

بدرید کردون از آن تم وزیر
 کون گشت گوی مرین گنه نم
 بخود آلت رزم آرا گشته
 ز بولاد بنهاده بر سر کلاه
 ز هر سو بر فتنه سوی حصار
 هر جوان و گردان باری سنگ
 گنندند بر بروج اولنگ سنگ
 که شد در زمان با زمین ناموار
 که او بود یک لار این قوم درون
 که ای قوم وارون بدر و زنگ
 و گردن که فردا بتر و بسنگ
 پیک جنگ بیک بر آرد دمار
 ز روی بزرگی و رای کهن

بگفتند این قصه را بگسیر
 که با ما و با قوم دلخواه ما
 در آن دم سپه دارا یقینم کن
 شی تیره بخود رخسار خویش
 که او یک نمودند از بروج چهار
 سپاه شهنشاه فسخ سر بر
 د لیران و گردان لشکر ز راه
 جو با خواب و آرام گشتند جفت
 بخاک که از خواب برخاستند
 بر فتنه هر یک بجای حصار
 سپاه شهنشاه با نام و ننگ
 چو کبران بندیدند از آن کوتوال
 در آمد روان خون کبران بخوش

بالفاظ و معنی بسی مختصر
 منات و غزی باد همراه ما
 بگسرد یعنی بساط پلنگ
 چو دیوی سیاه چو ده از بس پلنگ
 برندی گنندید بر روی مهر
 بر فتنه از آن کوه عالی بزیر
 بر فتنه هر یک با آرمیکاه
 تو گوی که آشوب ایام جفت
 بخود جامه جنگ آرا گشته
 گشادند با سم دکار زار
 گنندید بر قلعه را طرف سنگ
 که سخام جنگ است و زوبال
 بر آورد هر یک هر سو خروش

مکنند در دم دران دارو کیم	بقوم مسلمان بسی سنگ تیر
بسی را اران موثمان سعید	کردند کفاری دین شهید
بسی سزای کز و قوم بیود	چنان کشت کوی که هرگز نبود
دران جنگ شروز کاری بس	مظبوط بکشند بر یک دگر
درین قصه خسرو تا تل غوده	که آنکه ز تا نیز جسیج کیود
فرستاده آما از مر زبان	بپرسید دست شه نوجوان
بدو گفت کای شاه با قزوئی	چنان دار عهد و جهان کدختا
دگر باره ای خسرو روم دروس	سپاه قوی آما از انگر کوس
گفتند از آب تونه سران	سوی کوس و با سپاه کران
براندند کران بصد شور و شتر	ز بو خرابی بسته کسر
یکی است لیکان یکی اسکرت	که دثوت و الال نشان دورت
قراست و نیکو دگر شاه شان	جو پا چید کیر سیت همراه شان
حکایت همین است ای شاه دین	که معلوم شد شذ روی تعین

مخفی داستان محمدرضا پیکار که درین تاریخ بر او بعد از آن رخ نمود

چو بشنید سال را قلم روم	خبرهای ناخوش اران مر بوم
چنین گفت اول برانین	که ای پهلوانان با آفسرین
گوید این قصه با یجکس	که این داستان نشود بچس
در اول کیریم این در جنگ	بگویم خسرو یهود و ترک
سایم از این قلعه کج و کهر	بشکیر چشم بسیار زر
بس آنکه ازین جا گرازم زود	برالمان و کبان کبر و یهود
بگوز کران و بشمشیر و تیر	نمایم ازین قوم بشمشیر
چو روز دگر نوجوس افق	زر خسار خود کرد رفیع شفق
برآمد ز اطراف خاور و دگر	در خشنده خورشید و الا کور
بومود خسرو که تاروم و رود	بگوبند از هر طرف طبل و کوس
دلیران پوشند یکسر زره	کشانند از عقد این در کسره
بس آن لفظ کردان با نام و تک	که آمده بودند از همه جنگ

برفش از آنجا سوی کارزار برعدتک ز یس رویین	مژبران شیار و مردان کار کش دند هر یکت آن دیکین
پاد زهر سویکی پهلوان ز اطراف قلعه بتیر و تیر	نهادند بر بروج او ز زبان شکستند کفار را جیسر
بکشند بسیار قوم نرنگ یکدند کفار آن در سلاک	پرتخ و تعلق همه و تیر سنگ بعون جهان در جانش یک
گرفتند در را دیران شاه زهر سود پیران در آن دارو	یکدند فی الحال چون خاک راه زن و مرد کفار کردند اسیر
بکشند از آن قوم خود بزرگ بس آنجا میری ز مردان کار	زیر و سپاهی دست و سزک پاد بزند و دست کامکار
طلب کند در از دست و جان روان قلعه را با بسی ترک کرده	جوشند شامش کامران بدان سال خورده دلا و پرده
بدو گشت ای شاه خرد نشان گواهی برتر جمه کردن گشتن	کدامی برتر جمه کردن گشتن

که سرحد کما دار و مردانه پیش بس آنکه شمشه و نیکو خصال	ایمن سرا و در خان با شش روان باز گردید سوی شمال
بجو کاشفی کان شه سرفراز برنگهان و المان جاگرد باز	

حکایت سلطان محمد باقر آل دودمانی و امیران و کجای

حکایت که چشمه زین کلاه برآمد خنیده بر اوج سپهر	جو یوسف برون آمد از قوجاه سنگند بر دهر آثار مهر
جو بنمود از جرح جارم حال برون شد در باره مانند دوش	بعون خداوند باری تعال ز کردون سواری بکنید پوش
روان کرد کجی که بودش یقین در آن لحظه با جیه بید کمال	نثار شمشاه خاور زمین چنین گفت این قصه پیش شمال
که بانگر خرد سولکس او که آنجا نیای مرین پادشاه	بنازیم آنجا بس زیم جا بیک با کان بشد تبا
کنون از ره یمن و تخت سعید سپه را بد آنجا باید کشید	

بدو گفت کای پیر صاحب کمال بر آنجا که از نذ خیل و سپاه سوی کوسه او را نذ خیل و حشر جهان مسلمان شد از جان تنه که در کوسه او لشکر بی کسران برگشته آماده از هر جنگ به نیروی بازو و بجنت بلند جهان را ازین حال ادا گهی فروگفت فی الحال بطل رحیل سوی کوسه او لشکر پادشاه رسیدند تا که دولنگر بهم دو دیای شمشیر و تیر و تیر توکویی که کردند فی الحال نشتر	چو بشنید این قصه از وی تو را هر جا که بهتر بود جایگاه بس آنجا با چیه بجهت ضرر هر سوگمی را نذ آن گروه که این خبر شد بشت جهان در آمد ناظر اف کل نوک در آن لحظه آن خسر و مو شمند بر افراخت رایات شمشیری بعزم شدن از سر تخت پیل روان باز کرد نذ بر عزم شاه برفتند هر یک پیش و کم دو لشکر کوییم که در شور و شر وزین سو جو اصل قیامت نشتر
--	---

وزان سو جو با حوج با جان تنه رده بر کشیدند هر سو سپاه دیران اسلام و امل نوک صف آرای کردند عقب جناح چه گویم که محسرا ز بالا و زیر بس گمندی بود بس نادر در آسن تن او شده نابدید حالت رزم برد استه در آمد بمیدان مردان کار بجولان در آورد جنگ نبرد در آن لحظه از عقب شاه زمین به نیروی بازو و نوک کسان سواره یک یک بر کب تیر سپه	بهم رفته مانند مور و مرغ گشادند میدان او رد گاه ببر در کف نذ خفتان جنگ نذر سو در آمد ساری ریح بیان بود از فرقی شمشیر تیر که او بود د شوت رام دکار چو آتش فرورفته اندر جدید تن خویش بر مرکب گماشته بماند موهان و اسفندیار ز حامی رسانیده بر ماه کرد سواری بر آنجخت چون پلین دریده چکر گاه بر سپان که در کت نذیدی صبا کردی
---	--

ز شمشیر بولاد و تبر خدنگ در آمد بمیدان او کینه خواه	بخود راست کرده با سنگ جنگ ز بولاد بهناده بر سگله
بگشتند آن هردو بایک دگر دره تا خست آن مؤمنان کین	تفریح گمان هردو خیل و حشر که با نوک محشر باید زین
مگر کبر با تیغ زهراب خورد ز وقت محرابستد زوال	روان روح او را بد و پاره کرد دو سر مکنک بود با هم جدال
زنا که بقدر پروردگار بزد کبر کز می بینی دست	اجل چون در آمد هنگام کار که مغز جوان را بهم درنگست
بشد روح با کس ز تن و روان بس کند و لشکر کشیدند تیغ	سوی حور و غلمان بدار ایمنان بگشتند از یکدیگر بی دریغ
به پوست دم از آن کوی جنگ زهر و کوه آن قدر کشت	که رو بر شد آنجا مثل پلنگ کز آن کشته تر کشت وادی و دشت
چکا چاک شمشیر و تبر و سنان کذاشت اندران دم ز سندان	گذاشت اندران دم ز سندان

مگر لشکر کار از دور دست پس سپاه مسلمان ز پیش	تن مؤمنان را بنا و کینت شکستد و رفتند از جای خویش
بیای بر فتنه اسرمان دگر بار گشتد نوم تر کین	بگشتند بعضی از آن مؤمنان سوی لشکر خود زمینان جنگ
چون زو یک لشکر رسیدند یکی بود فرزانه با خود و سر	زنا که ز کردان سلطان مراد زیادان خسرو پذیر بر بذر
«آن آستان کرده خود را هم قواجه بنام آن یکی میل تن»	بشتم سه شمشیر خاص و عام سز پیش مانند بوز پیشان
مگر با دلیران و با جاگران برون آمد آن پهلوان از نیار	سرا راه بگرفت بر کافران جو بهرام جو پسته در کار زار
پراورد تیغ آن سز پیش مرد بر سو که زد آن بی ار چند	جو سام نریان برای نبرد ز کردن جدا کرد و دریا کند
دلیران او هم در آن کبر و دار ز کفار گشتند پیش از هزار	ز کفار گشتند پیش از هزار

دوان جنگ مغلوبه از کافران بشیر و تیر آن بی نیک خواه شب آید سپه دار گردون نورد زمانه ز جشید بسته لباس عطار در جگر بر جگر و مدید در آن لحظه فرمود شاه جهان که پوسته با سنگ رعد تنگ جو رعد شاه این حکایت بود بیاورد تاورد که بریت ناب برو کرد ترکیب این جور و سنگ فتیله در دست که دی عجیب جو آورد آتش بزد فتیل برآمد ز کبریت و بارود خام	گرفتند و بردند بعضی سران به بی رفعت و شکست با قیام برآمد برین کبند لا جورد جو عباس بر شمشیر گردون بک بیاض جهان را هلم در کشید بر عادت آن دل خسرده دوان بر آورد باز از همه یک پیک با سنگ رعد تنگ رفت زود فروریخت در رعد برین پاش گران سنگ رعد و راپنگ که آتش ز بار سازد نشیب بام جهان دار تیج جلیل دجانی که شمع او تیره خام
---	--

بوم غم غم اسوی مغرب زمین سوال مرا از طریق صواب چو بشنید این قصه سلطان ز دینم برخواست تا فرود سپاهی بیاورد برین ننگه ز آب کلی بوی آن تا جور که کشی کفار را ره گذار بس آنکه جهان دیده از گوشت پاید جهان جوی از گرد راه بصد لطف و اعزاز آن سرفراز جنین گفت دانده بر کهن که شاهان عالم بر تیغ و تبر مان بر که با کافران بی دریغ	بجو اسم که از زمین ای بکین ز روی بزرگی چه کوی جواب روان تاج ز زمین بس بر نهاد سوی شاه دین کرد عزم که بر گشت از آن جلد وادی و ناست الفقه کردن کدر ببشد راه از زمین و بیار بگردید و از آب کوک صو گشت بخدمت که بست در پیش شاه همی برد هر لحظه را ناهاز ز روی بزرگی بشاه این سخن که گفتند روی زمین بسیر حکایت گویم آله به تیغ
---	---

چه خوش گفت فرزان پیر کهن چو دشمن نماید از اطراف وی سوال عدو را ز روی صواب عروست یک جهان ای پیر چو بشنید خسر و حدیث بذر گروی که اسلام را دشمن اند پیشتر کسانند مردان کار بس که چنین گفت سلطان که لشکر نیاید در عرضگاه	بوزند و لبند خود این سخن بدو هر چه گویی ز شمشیر گوی نباشد بجز تیغ خیری جواب پیشتر باید که گفتن به بر بدو گفت گای شاه فرخ سیر نه بولاد و رو بند را آهنگ بر آرم شمشیر از ایشان مرین قصه را با وزیران راد بش عرضه دارند خیل و سپاه
بزرگوار است سلطان محمد غازی سلطان خوارزمشاه که با لشکر خود	
چنین گفت و اندلی خرد پیر که چون رفت شاهنشاه نادر ولی بود از آن صد هزارش پیر	که خواندش نامان گفتش زین فرزون بود لشکر رسید هزار همه مردانی روشن ضمیر

دگر جل هزار از جوانان راد اتجی یک بود هم صد هزار عزیمت دبخه هزار دگر شده هر یک از پشت تا با بوق بدستی گرفته سنان و کمان همه ترکشی بر ز تیر و خنجر هر سو که می خسته آن گروه بگوه ار که شنید از هر گشت سپاهیان کونه نوم و دو جوشه لشکری دید آراسته هزار آفرین خواند سلطان بوروزد که خسر و فرزان بر آمد سپه دار خان و زمین	که بودند خاها صان سلطان براد همه جنگ می و همه نامدار که بودند در جنگ بس نامور که جنگ در بولاد عسوق بدست دگر تیغ و کمر ز کمان بجز در راستی که دنا از جنگ شدی دشمنان راد از جان زیم ستوران شدی کوه و دشت برض شمشاه کردند زود بدیبا و دینار و باجاسته بشاه جوان بخت فرخ نرآد شد ارشید مشرق بمنزبان بیاراست کیتی بنور چنین
---	--

سپه حمله از خوابت جا شدند بس که جهان دار کیتی متاع سپاه جهان دار فرخ لغا بیاید شهنشاه در ادرسه وزان سوخته ساد مر زبان بسته گفت کای شاه فرخ سیر بکام تو باد اسپهر برین چه گویم ای خسرور و مکرور ز کبری که خواندوی با قوال بیاورد با خود سپاه گران ز دریای تونه کنگشند زود بسی مؤمنان را دان کیر و بست حکایت همین است ای جانور	بسجی شدن را بیا راستند بفرزند لبند گفت الوداع برفتند از اینجا بسوی غزا بخت خود آورد بار و بسته بیاید بزد شه نوجوان ترا باد و ایم بر اعدا طغیز شب و روز بادت سعادت قرین زینکو و ز لشکر انکو و بس که پیوسته او راست حرم جهان پر شد از لشکر بی کران بوارند رسیدند کهر و بود سرودست که دن بهم در شکست دگر شاه داد سخن بخت
--	---

رفیر سلطان بخت قرال وینکو و دروان نه بهر و سیدنا چنین گفت و انای عالی نسب که چون آمد آن لحظه از کرد راه حکایت بگفته باشه کنت که بر من این آمد آن کا فرمان چو سلطان مراد این حکایت به بچید ازین قصه برخوشتن بر آمد روان از نهاد مرغ و ش بس که چنین گفت با روم و رس بگرم سر ره بکسبران بسد بسوزم قرال همین بلبلان ولایت کنار را بسوز سر سوری بسته و انکو رس	وزین باستان قصه بواجب فرستاده مر زبان پیش شاه مرین قصه با جان آگاه گفت دران بقعه عظیم و ستم بی کران روان آه سرد از جگر برشید چو آتشش بر فروخت در این چو دیکه رفت آتش آید جوش بیاید شدن جانب انکو رس بعون خدا و مذبح احد زینکو و قومش بر آرم دمار بسازم بشمشیر زیر و زبر بگویم ازین بس بضر بی برین
---	--

در اقلیم کفاری رسم زاری بس آنکه وزیران بادای و سوز بگفتند اینست و چه حسن جو روز دگر نوع و کس فتن عیان کشت بربرج آما کشید بس آنکه شهنشاه با تو درای فرد کوفت فی الحال طلب طلب سپاه گران باشد نام جوی چونزدیک فرزند رسیدند توجه بسوی خداوند کرد بگفت ای براننده ماه و خور گر این شاه دانا دل نیک بخت و راجت دولت کند یاری	بگذازم القصد آباد جای بقول شهنشاه کردند کوشش که فرمود شاه بنشیند اینجا ز برج برین کرد دفع شوق جهان را دگر بخت نرسید برای برزگی و فتنه سما بیون خداوندی جلیلی بر اطراف و ارزنه نهادند روی بدل فال بگرفت سلطان مراد دل خود بدان فال دهند کرد تو بخش بر بنده فتح و ظفر که بنشست بر جای قیصر بخت کند بر ملوک جهان سروری
---	---

بخشش برین شمن بی شکار بس آنکه جهان جوی با تو درای بر آورد دردم جو خوشید و ما ز اطراف آن خنرو با خنبر نشسته آسوده در پای کوه در آن دم بیون شهنشاه بر کرده هر یک ز آهن قتا سه پهلوانان با نام و نمک بشمیر بولاد و کرز کران جوانی بدان قوم را پیشوا جهان خوانده وی را خرد نام بسشق غزا جند نام و نمک بر کش در اکلنده صد جو بر تیر	شکسته شود در که کارزار بها موم آن بقو بگرفت جای ببخش برین فتنه پارگاه کران با کران بود خیل و خنبر کین کرده بر خون دشمن گروه سپاهی نباید ز ایران زمین رسانیده بر برج چارم بقا مانند سهراب و ستم بچنگ شکسته بسی لشکر بی کران ز تخم فریون فتح رخ بقا کنورای خوش خوی و شیر گل بگردن در اکلنده از بهر چنگ که بر قلب شمن شدی دلپذیر
--	---

کمان کیانی بقرابش بود	که جان همزبسته قربانش بود
جو کیش دشمنش خدنگ از کوه	زه کوشه برخاست آوازده
سواره بیک مرکب تیز رو	که در پویه بردیست ز مردم کرد
جان تیز رو بود آن ره نورد	که در پویه اینکخت بر ماه کرد
دلیران دیگر ز احسان و	نهاده همه سر بفرمان او
چون زد یک شاه آمد آن سرفراز	پسای شاه افتاد و برکش نماز
دعا و شاکفت بر شاه روم	که ای سندا آرای هر مرز بوم
ترا باد بر ملک جم سروری	که بر جای قیصر جو اسکندری
بس آنکه شهنشاه باخ و فز	نشاند آن جوان را بکسی زما
مر آن زمره را در میان سپاه	غریبان لشکر می خواند شاه
بگوشی تا که چون کس چال	میان قرا و اول شاه و قوال
حرب کردن اول سلطان اردو با قراول بار	
جهان دیده بری ز مردان	که همراهش بود در کارزار

خضر نام و خضر اخط ایلی	جو ایلیکس خضرم بی رهنمای
چنین گشت از آغاز روز نبرد	که شه با قوال و بیکو چ کرد
در آن دم که گفتار نزدیک شد	ز کرد سپه دهر تا یک شه
قرا و اول کبر و قرا و اول شاه	رسیدند هر دو بهم ناگهان
بگشتند بسیار از یکدیگر	مسلمان و کافر بی تیغ و تبر
در آن دم که سالار کبر و یهود	بسر مؤمنی دست بردی نمود
ز لشکر که مؤمنان یک نفر	همزبسته با تیغ شیز و سپهر
جهان خوانده وی با قرا و اجنه نام	که ز بود صف سپه را قیام
مگر کشت او را دران کارزار	سواری ز کبران مؤمن و جبار
سواری مانند رو بسینه تن	نهان کرده در درع رویه تن
بسی کشته از لشکر مؤمنان	بشیشیر و زوپن و تیر و گمان
یکی تیغ بولاد ز زهر بجورد	که در جنگ بود دشمن برای بود
بر آورد بر پهلوان زمان	که یعنی تی سازد از وی جهان

تراجم اسرار نام دار	بر او بخت او در آن کارزار
بلبس پرتخ او کس در د	گرفتش که بد آن کبر سید
بمون خرا و ندی و دود	مران که دون را زین بر بود
بیزد آنجان که را بر زمین	که نموبش برون شد بفرق چین
سرسش با برید بر نیزه کرد	در باره آمد بوم بنسرد
بشتره و زوبین و کوزه کران	بس نامور گشت از کافران
دیران دیکو در آن کارزار	بگشتند از کافران بی شمار
در آن جنگ از لشکر پادشا	بسی مؤمن باک دین شد باده
ببین کون بدجنگ و قشام	نشد جنگ کفار و مؤمن تمام
جوش گشت فی الحال از کوه	دسلان بن نبوی با گشت
سوزنکاه اریس روین	تن و دست با بود فرق چین
خدا گشت آن لطف جیل و حشر	مسلمان و کفار را یک دگر
برفتند هر یک از آن در کاه	کراران و تاران سوی بیکاه

بگفتند پادشا احوال جنگ	دیران و کردان رای و جنگ
چو بشنید این داستان پادشا	بران قوم فرخنده خواند این
بس آنگه با رام کردند میل	در آن بقعه فی الحال سالار خیل
بکوکا شعی بار دیکر مثال	ز جنگ جهان دیده شاه و قوال
حرب کردن سلطان را با بیکو و قوال	
چو روز دگر خسرو خاوری	عیان کرد آثار نیک ختری
ببیتج جهان کیر ما نند جم	برافراخت ملک عالم علم
نظام طلسم از جهان دور کرد	جهان را ز خسر ره بر نور کرد
جو بوسفت رخ روز آمد فرار	ز بیخای شکر فست در پرده باز
عیان گشت بر صبح نارنج روز	ترنج شب افتاد در تاب سوز
در آن لطف شاه منشر روم و کوه	بعزم غزا گوشت فی الحال کوه
صفت رای می کرد در بزنگاه	بذش می کرد در عرض سپاه
دیران بکوشیده خفتان جنگ	کشیدند بر تنگ سوار تنگ

درمان سپه داران میند	که بر قلب سخن زدی یک تنه
بر او دافان دادند سیره	که در زخم که بود هر دوسره
ششماه در قلب لنگر ستاد	جناح سب را با صحرای اد
غریبان ستادند پیش صفت	که فتنه صحرای سبزی کجفت
بدین گونه لشکر پارکستند	فرخ از خداوندی خواستند
وزان سو بیاراست لنگر قرال	صفای ای که از جنوب شمال
یعین سپه را به نیکو سپه د	ازان رو که او برد سال کرد
بگره در داد طرف بس ر	که او بود شایسته زوز کار
خود استادانکه بقلب سپاه	جو در قلب صحاب سلامت
فرو کوفتند آن زمان کوشک	هزیران و گردان با نام تک
دمیند صحرای با و دم	بر بچید آوا دین کهنه خم
بر آمد ز هر سو فر و دشمن بغیر	جو در صبح بختر صدای صغیر
سواری برون آمد از قلب شاه	که او بود چشم و چراغ سپاه

و را بود در دهر او د نام	ز تخم بزرگان عالی مقام
در آمد بمیدان و جولان نمود	چو آتش بر آورد بر رخ دود
بوتان در افکنند حاجی کان	بفر بوسن بن بسته کز گران
به فتنه اکبر بسته چنان کند	که آرد میان عدو را بسند
یکی ترکشی بر زتیر و خدنگ	سو را بسته بر بسته از چنگ
یکی تیغ بولاد الکاس وی	که از وی به بچید الکاس وی
که فتنه مران مرد پهلوی جنگ	بمیدان ستاده با سنگ جنگ
سواری و کرا ز کوهی قرال	کونیم جو موبان که خون بزدال
پوشیده از فرق سر تا پای	باین کیران راس قبای
به تیر و گمان و تیغ و سنگان	در دیده جگر گاه بهر بیان
سو راه به یک دست تو سبستان	که چون بادی رفت زیران
بمیدان در آمد بصد شور و شر	جو کوی نشسته بکوی دگر
جز نزدیکش او د پهلوی رسید	روان تیغ نیز از میان کشید

بر آورد فی الحال بر بلوان بجنگ ندر از خویشش و کرد چو کبر لعین بیخ داد و خورد بشسته وزو پهن و تیر و سپهر بس از طعن شمشیر و تیر و سنان جنان زده بر آن کرد و کرد بس آنگاه لشکر فروریختند بکشند در جنگ بی حد و مر ولی قوم کفار با ضرب دست شب آمد سعال قمر شد بدید سپهر برین جا در یک رنگ پس گنبد فی الحال بر مهر و ماه در آن لحظه شاه بنشیند المکروس	منزیمه پیشش بگوز کران تنش را یکسری بجزو کرد در کباره آمد بوزم سپرد جمل جمله کردند بر یکدگر گرفت آن منزیمه گوز کران که جان را بر اصحاب بیخ سپرد مسلمان و کافر برآویختند هر مسلمان و کفار از یکدگر بین وی و مسلمان شکست بعوض بنان شد در کباره در صقع مانند پشت بلنگ جنان شد سر اسروان رود بگردون رسانید آواز کوس
--	--

یلا زابو نمود از هر جنگ ز اطراف مشعل بران و خسته برعد تفک از زمین ویس جو آن حال را دید سلطان مراء که این معدادان با نام و رنگ پایند اکنون همه فروزند مشعل برز و یکدگر برعد تفک همسره بی کران برفتند لشکر بگفتار شد شدند امین آن قوم باخود چو لشکر برز و یکدگرا شد بس آنکه بوموود شاه دید که اکنون برعد از زمین ویس	که مک کجا و کشیدند سنگ جهان را بار غضب سوختند بکشند از آن مؤمنان بی شمار چنین گفت آنکه بگردد ان زاده که دارد پیوسته آسنگ جنگ ببرز و یکدگرا در یک صخر بگردون رسند از آن ناز بگویند چشم و سر کافران ببرز و یکدگرا در روز حکا را سبب برعد تفک دل آسوده هر یک از ازار شد برعد از آنای دانش پذیر از کفار متعوب بر آورد مار
--	---

چو رخاود شاه این حکایتی بود	کانهای روی زمین بره کرد و د
ز تریکت ورد و کبریت ناب	گرومی شود خان و مانها خا
ز نور بخت هر یکی آن قدر	که سگی وی از کوه کردی کرد
بس آنکه نصیبی در دست کرده	ز بای قوت ز خشنده در خوا
رساید فی الحال قوت ناب	بولوی سحوق آذ مهاب
چو آتش برزد فتنه رسیده	خوشی و خوشی در در دید
بخت از کان ناکه آن بیک	ز روی سوا شد بسوی فرنگ
بیفتاد در دم میان سپاه	از ان قوم دون کرد بعضی ناه
بوسه کردی ز لشکر کرد	بجا که سید ریخت بسوی سر
جان قلب عدا بهم در گشت	که شد کوه بولاد چون خاک است
بدین گونه ز عدو نکلما بسی	ز نور بخت از هر طرف هر یکی
در آن جنگ مغلوب تا صبحگاه	بسی شد ز کفار مغلوب تبا
جنگ در روز دوم در اردن	

بخت از دل عدان چاره نکند	بیفتاد الا بقلب فرنگ
سرابی لشکر بگردید است	بسی از قوم فرنگان بگست
بدین گونه ز عدو نکل بی شمار	زهر سوختند در کار زار
بگشتند بسیار از بت برست	بر عدو نکل همه از دور دست
بسی بر کفار زان قوم پاک	بر عدو نکل کرد در دم ملاک
بدین گونه شد جنگ تا صبحگاه	بسی گشت از هر دو لشکر تبا
هرب رفتند هم که متصل بود	
جز روزی که خسرو ملک چین	عیان شد ز اطراف شاه و زمین
برآمد بر او ملک نیلی سپهر	پهلو بود بر خلق آنا رهسار
سراسر جهان را نزدیک دور	همه فیض بخشید فیاض نور
در آن دم شنشاه فسخ مین	سپه دار و سالار اهل مین
رسانید بر چرخ آواز کوس	عیان گشت آثار یوم عبوس
در باره گردان کردن لشکر	رده بر کشیدند در پای کوه

دوان حال طلال مثل فونک خوشید و چو شید روینیه خم سپه دار کبران ز خود بزرگ صفایابی که دند از هر طرف کو بود شخصی تشرین تشرال زمانه و را نام کرده جسمان ز بولاد در بر کفنده زره سواره پیکه کب پل زور بهر بر ناده یکی خود زره بمیدان در آمد ز طرف یمن پرتید مانند شیر شکار چو شاه جهان دیده دید چنین نشسته بشیر و تیر و تیر	دگر گرم ترکوفت آنگه جنگ جو آمد نغان از دل کاو دم جوانان و کمان دست ترک گرفتند شیشه و نیزه بکفت که چون بیلین بود روز جدال که چون او نبودی دران انجمن مر حقه حلقه کره در کسره که چون او ندیدی زمانه ستور مرصع با انواع لعل و کهر یکردون رسانید که در زمین مبارز طلب که در کار زار که چکی سوار است در پشت زمین جو کو پی ز آسن بکوهی دگر
--	--

شیشه عالم زبان برکش که فرزند مردی ز مردان کار بنازد برین کجا فریت برست پاردروان زنده در پیش ما که نامداری ز کردان را داد ز تخم بزرگان اقلیم روم جان خزه کفش بنام و نشان پاد بر شاه کیستی پستان بدرستور شاه آن بل بیل تن بگردید میدان ز سر با پای نماده یکی خود بر فرق سر سواره پیکه کب رهوار سرایابی میدان بگردید زو	چنین گفت آنگه بگردان را داد در آید بمیدان این ناچار ببندد پردی و راه در دست سرافراز کرد درین انجمن که بس باک بین باکس اغقاد سرافراز بوده دران مزبوم که چون خزه بودی بسی ببولان طلب کرد میدان او را نشانه در آمد بمیدان آن اهرمن ز بولاد چینی بر در قباوی کپتی همان کبر بسته کسر ز غبار سائیده بر غبار بنی را نشا گفت و حق استود
--	---

بس آنکه پاد بسوی جوان
 بتازید در دم بیان نابکار
 چون که لعین دید آن برمان
 روان از سر کین پیر پیش خود
 بقسم مریخ آن نام ورده
 بس آنکه آن کافر بدگان
 سپید بران نرزه در تو کار
 دو بهلو بدین گونه در زمگاه
 بس آنکه آن مؤمن با خیر
 چنین گفت کای کامکار جهان
 مرا نهری ده بکبر بلسید
 چون گفت این سخن را ز تیر بهر
 ز فتر که زمین آن بل موشمند

چو آدم که آید بسوی پیر سن
 که با تیغ پیرش بر آرد و مبار
 بسی گرم و تندست هم قویان
 کشید و کله داشت خود از بد
 ز خود دور کرد کوشش بلب سپهر
 بدو حمد کردش بنوکسان
 بر بچید و شکست در کار زار
 در ایشان بنظاره هر دو سپاه
 شنا گفت بسیار بردادگر
 تو بخش مرادگان و همان
 که در پیش حسد و شوم رو نشید
 ندایی قبول آمد از داد کسر
 در آن خط کشید و بجان کند

ببنداخت کرد آن لعین
 بس آنکه فرو آمد آن مرد کار
 پیورده پیش شنشاه دین
 در کار باره کرد آن کردین توان
 روان بر گرفتند کران
 ز دندان قدر کردند بر یکدیگر
 کشیدند فی الحال کشیدند تیر
 بکشند جندان بر یکدیگر کین
 در آن جنگ شخصی سیکور رسید
 کرت مستدی درین کار زار
 چو سیکوز بهلو بدید آن سبزه
 در و تاخت هر کس کو پلیدن
 جنان ز در مان تیغ بر کرد و کش

گشان کرد و بر بروی زمین
 دو دست و رابست بر استوار
 شنشاه کفش حسرت از آفرین
 بگردند بر یکدیگر برک تا ز
 با ننده بکت آمیکران
 که چون خاک و شد من و دست
 کران شور برخواست صد بر تیغ
 کران کشته بر کشته روی زمین
 بدو گفت کای کردون بلسید
 با شکست آن دی پای دار
 بر اینخت هر کس بونم کزین
 بشمشیر صندی جو بود بشن
 که در دم ببنداخت سر ازین

جو کران بدند آن کارزار	فرود بخشد از زمین و بسیار
ز خورگان مغرب زمین	بی دیدوی را بهنگام کین
بزدل جوئی بران ارجند	بیکند وی را ز پشت سهند
بر نیز قصاص آن نوجوان	بیش شیدان اوین اوجان
بس کند به پوست پیکار بحث	بگذران شد مرد و پیش
فرود شد که باره محسوسه	عیان گشت آثار کویان و غیر
بشت آمد برین صبح انجم فروز	بگو کل به پوشاند خنار روز
در آن شب بی بنگه فریاد کوی	ز هر سو بر آمد جو با تک فروس
ز سهم خدنگ ز نوکستان	شمال شد آن لطف شیر زبان
در آن جنگ آتش از هر طرف	خلف تر سلف زد کف بخت
بگشت خندان ز پیر و جوان	که چون گشت چون رود هر جوان
بگشت همچون از آن قوم بک	بسی شد ز مردان نامی مملک

سبب آن وقت متصل با کجا هر یک در وقت و در نیم ظن با حقین نام

جو روز دگر خسرو خاوری	عیان کرد آن یار یک اختر بی
برندی شبنم افتاد از روی مهر	جو صبح در خنده نمود جهر
شسته ز کردان بسی گشته دید	بمخون پر جهان را پاشته دید
و راجه کور بود در پیش شاه	بفتیش احوال کیهان تپاه
شسته بدو گفت کای نامجوی	بند بر این بقدر بهزی کوی
که ما را بدینجا ستادن هست	تن خویش بر مهر که اودن هست
و با چاره کردن بزم کویان	که بر خاست از منمنان سخن
و راجه از آن شهر جو بشید داد	بدو گفت کای خند و سر فراد
بخشد ز ما ندان شخص کام	که او ملک ما ندان کیمی ز نام
از آن کس جهان دارای شاه	که نامی سپید و حریف روزگار
بنام مکر بر سر تیغ تسیز	شدن به که با ملک عسقم کوی
اگر شد بخند ازین جایگاه	کویران شود جلا خیل و سیاه
بگیرند این ملک اسل سقر	باشش بسوزند سر تا سر

<p> نامزد کفار نام دشتان که از قوم کافر اسان شوم بدو گفت گای نیکه رو شوم بیادگیت هر ابا چو بسند بر عیبت نماید آساک جنگ که دشمن من بر شود شاد کام بدو گفت که ایستدای منیر کیست شمشاد را با بربست که مرگت یاققل در کارزار با طراف کافران دند روی که میرم شکن تیشه بر جوب تر زمین لاله کون گشت کرد و توان ز جنگی که بودی جود بودی </p>	<p> ازین نمداران و کردگشان همان بر که با خاک یکسان شوم چو بشنید خبر و حدیث وزیر بزوان باک و بیخ بپسند که تا جلد کردن برای و یک هر مردن ادلی با سوسن نام چو بشنید این قصه از شه وزیر فرود آمد از ملک آن دیوش چو لشکر بدیدند ازان کوز حال کشیدند شمشیر از جارسوی زدند آن جهان تیغ بر یکدیگر ز خون دلیران و کرد سپاه بگردند جنگ شد و لشکری </p>
---	--

<p> بکشند جندان ز مردان کار که بر پهلوانی دران روز جنگ روان در کمان کبیانی نهاد بر زد بر علم داران کبر دون چو که بران بدیدند ازان کوز حال ز هر سو پاد پریشان ستیز دران جنگ لادن و هم اسکره که و جی مسلمان دران کارزار بر نند آن لحظه کند آوران ز کار و زگر نند اسیر آن قدر ز جندان گرفتند از ملک مال بنمودند آنکشت دین پرست تا مراج مشغول شد آن کرده </p>	<p> که ازان گشته بر شد صف کارزار ز ترکش بر آورده تیر خدنگ جو سام ز بیان کشید و گشا که بچون علم شد زهر که کون که شد سرگون جز و طوق قبال بگردند فی الحال عسکرم کربز فنا گشت با هر دجند سره بکشند کفار پیش از شمار که تا آتین بی کافران که بر گشت گیتی ز سر تا بسر که و صفش بیار و کسی در خیال که لشکر پنهان کشید دست غنی گشت بر دل جود و یاد کوه </p>
---	---

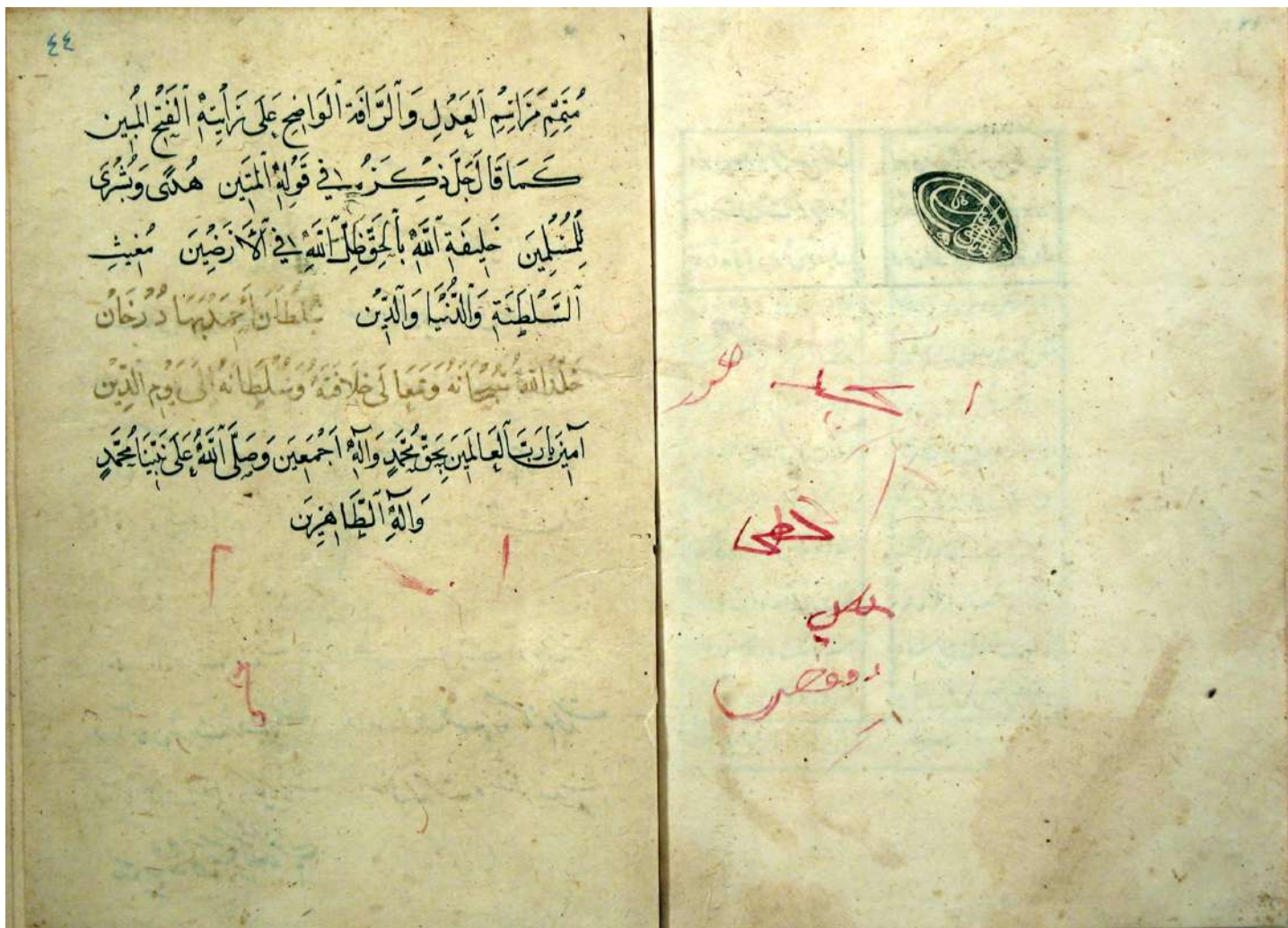

جنین گشت خسر و بکند آوران بر نشد هر یک بر دند سر بوسود خسر و با ساد کار بدان سان که فرمود شاه جهان جنین گشت راوی ز قول کن خاری سر بر و قوم بیود ازان رو چنین کرد شاه جهان بس از جنگ و از نه بقره آل ز شمشیر خسر و ازان رو جنگ بس اندم شهنشاه با خون فر بی گشت مشغول طبع شد یا کاشنی کوش کن این نماید	که سر با پارسند از کافران بتره ذیک آن خسر و تا جور که از فرق کبران بر آرد مناف چنان کرد آن کامی کار دان در آن دم که این قصه آگاید شردم ز مفقود کمتر نبود که بجزت بگیرند خلق جهان که در کوه او را اندک کر اول سنوز ابدان نیست کل فلک بخت خود آمد روان با پدر سپه را بیک بار دستور داد که روز عروسی و شادی ز
---	---

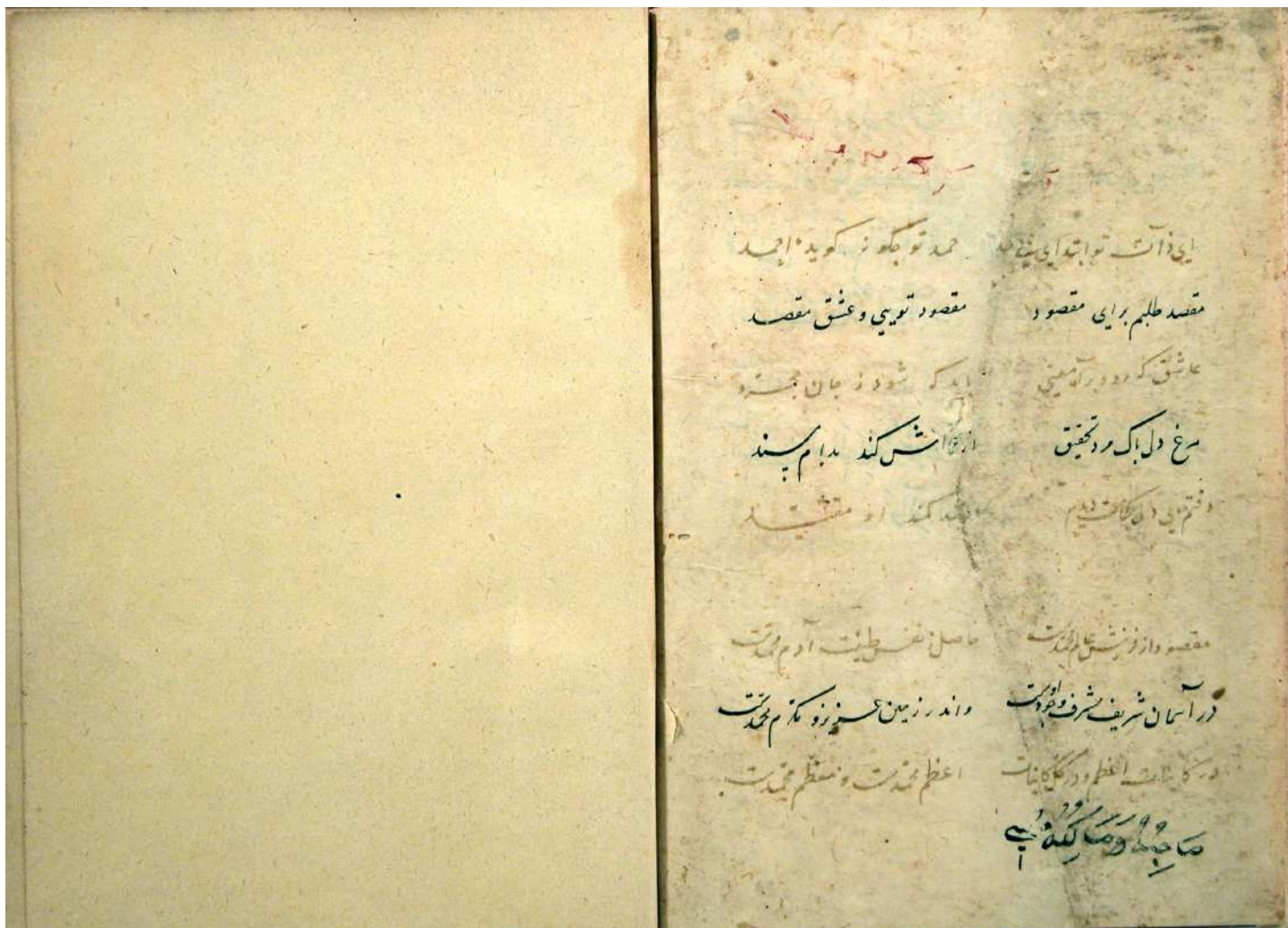
عربی کرد سلطان مراد از برای سلطان احمد دله

دگر باره فرناحس بسج فلک سوا معتدل گشت از گرم و سرد بسا آمد تو باد خوش بوز پی	بسوی حمل شد ز برج سگ بر آمد بهستان گل رخ وزرد در آن لحظه بگذاخت کافور دی
--	--

م
قصه مراد از کافران
بتره ذیک آن خسر و تا جور
که از فرق کبران بر آرد مناف
چنان کرد آن کامی کار دان
در آن دم که این قصه آگاید
شردم ز مفقود کمتر نبود
که بجزت بگیرند خلق جهان
که در کوه او را اندک کر اول
سنوز ابدان نیست کل فلک
بخت خود آمد روان با پدر
سپه را بیک بار دستور داد
که روز عروسی و شادی ز

4.-KAYNAKLAR

ERZİ, Adnan (.....), "Fetihnâm", **Bellekten**, XIV/56, Ankara.

HALAÇOĞLU, Yusuf (1998), **Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Soysal Yapı**, TTK. Yay., Ankara.

İNALCIK, H.- OĞUZ, M. (1978), **Gazavât-ı Sultân Murab b. Mehemmed Hân**, T.T.K yay, Ankara.

İNALCIK, Halil (2000), "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu", **Söğüt'ten İstanbul'a**, İmge Yay., Ankara.

KÖYMEN, Mehmet Altay (1989), **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, T.T.K. yay., Ankara.

KUT, Günay (1989), "Ahmed Paşa, Bursalı", **İslam Ansiklopedisi**, c. II, TDV. yay., İstanbul.

İSEN, Mustafa (Haz.) (1990), **Latîfî Tezkiresi**, Akçağ Yay., Ankara.

LEVEND, Agâh Sırrı (2000), **Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi**, T.T.K. yay., Ankara.

ÖZCAN, Abdülkadir- vd. (1996), **Osmanlı Ansiklopedisi**, c. I, İz Yay., İstanbul.

ÖZCAN, Abdülkadir (2003), "Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü", **Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (2003/1), Sayı XIV, Kayseri.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1982), **Osmanlı Tarihi**, T.T.K. yay., c. I, Ankara.

5.-ÖZGEÇMİŞ

Mohammad Ebrahim M. ESMAIL

1975 yılında Afganistan'ın Cûzcân ili, Akça ilçesinde doğdu. Mezar-ı Şerif şehrinde Bakhtar Lisesinden mezun olduktan sonra 1991-1995 yılları arasında askerlik görevini tamamladı. 2003 yılında Kayseri, Erciyes Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümünde Yüksek Lisans eğitime başladı. Halen (Haziran 2005) adı geçen Enstitüde lisansüstü eğitimini sürdürmektedir.